

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul VIII ■ Nr. 9 (82) ■ Septembrie 2017

Monumentul eroilor din Pitești-Prundu

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș (prin intermediul Centrului de Cultură și Arte), Trustului de Presă Argeș Expres și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”.

Uimitorii oameni de cultură interbelici (II)

Gheorghe PĂUN

Între răspunsurile la cele două întrebări pe care le formulam data trecută – cum a fost posibil între cele două războaie și dacă mai este posibil și acum sau într-un viitor apropiat – trebuie să plasăm nefericita sincopă a celor, formal, 45 de ani de comunism (aproximativ și, poate, mai potrivit: de dictatură a partidului unic, în numele unui proletariat incert). Venit, în contul procentelor convenite la Yalta, pe tancurile „tovarășului Stalin” și cu ideologia (programul de acțiune al) „tovarășilor Marx, Engels, Lenin”, comunismul a făcut *tabula rasa* din cultura românească, punând la lucru o (încă nenumită astfel) „corectitudine politică” brutală, programatică, de o violență asumată. (Leonte Răutu, în 1959: „Acesta este limbajul cu care vorbim naționaliștilor, îi lovim, și lovim în primul rând în naționaliștii români, și îi împușcăm când este cazul, fără să ne pară rău.”) Iar cum mai toți oamenii de cultură interbelici au avut „atingeri” cu ideologia de dreapta sau/și cu politica activă a timpului (de teama lui Stalin și în admirație pentru eficiența economică a Germaniei, la vremea Marii Crize, toată Europa avea „atingeri de dreapta”, de la Churchill la Thomas Mann, care îi lăudau pe Hitler și pe Mussolini...), cum doar o mică parte au trecut de partea „sovietelor”, efectele au fost dramatice. Procese, închisori, Canalul, Bărăganul – peste tot, cimitire – și, în cazurile „fericite”, exilul. „Melci culturali”, vorba lui Vintilă Horia, cu identitatea în spate, „răspândiți pe suprafața pământului”.

Aceeași soartă a avut-o „burghezo-moșierimea”, pornind de la țăranul care a trebuit să-și dea pământul și plugul la „colectiv”, uneori plecând și la Canal, cu eticheta de „chiabur” pe frunte.

O ruptură profundă, catastrofală. Rescrierea trecutului, ignorarea, blamarea unei mari părți a lui, răsturnarea scărilor de valori de toate tipurile, sabotarea țărănimii și a diasporei, posibile legături cu deceniile de dinainte de război, cu tradiția. După jumătatea anilor ’60, s-a înregistrat o anume revenire la normal, o *recuperare,* parțială și tendențioasă, desigur. S-a produs și o reală *creștere,* în economie, în cultură – cu toate aberațiile prea bine știute, dar și cu destule lucruri lăudabile. Atunci „când se va da voie”, chiar le vom lăuda – numai că, deocamdată, ne aflăm iar într-o perioadă de „discontinuitate”, după Revoluția din 1989, când iar ignorăm, ștergem din memoria culturală și istorică, aderăm la valori lipsite de valoare, consumisto-globalisto-superficiale, ne „adaptăm” cu o ușurință total neproductivă național la noile condiții (am în minte în primul rând posibilitatea de a pleca la lucru prin lume, la prima ocazie). Iarăși am dărâmat noaptea

ce am zidit ziua, fără să mai terminăm vreodată *monastirea...*

Și, desigur, nu mai avem aristocrație, boieri de neam, industriași cu ștaif, fundații regale, continuitate – în orice caz, suntem departe de situația interbelică din aceste puncte de vedere. Și nu avem un *proiect de țară.*

Constatările dinainte ne îndreaptă fatalmente spre concluzia negativă: nu, acum nu se mai poate...

Mai precis, nu s-a putut în cele aproape trei decenii, ceea ce e mult, acuzator de mult pentru cei responsabili!, care au trecut de la „schimbarea de regim”.

Dar, presimt-prezic (poate doar doresc?...), lucrurile se vor schimba, dacă nu cumva schimbarea a început deja. Îmi spun asta „temperatura” cu care se discută în ultima vreme pe tema naționalismului, în tot mai multe contexte, la tot mai multe posturi TV, pe tema globalizării, a pierderii identității, frenezia disperat-derutată cu care se manifestă „formatorii de opinie” din mass-media și din spațiul virtual, adesea cozi de topor dovedite, atacurile sistematice la adresa instituțiilor identitare ale României, începând cu Biserica Ortodoxă Română și cu Academia Română, greu de „reformat” din exterior, la cheremul „voinței politice” (așa cum s-a făcut cu școala, sănătatea, armata, justiția), numeroasele inițiative locale, cumva și o reacție la inerția (cuvânt blând, desigur) „guvernanților”, a instituțiilor centrale, în general, vizavi de Centenarul Marii Uniri, de revenirea la conștiința de sine, la mândria simplă și sănătoasă de a fi român (semnalez și aplaud un proiect lansat de curând de Consiliul Județean Argeș: *Respect pentru Valorile Naționale,* la care au aderat și alte județe).

Presimt-prezic că Centenarul Marii Uniri va retrezi naționalismul bun, românismul constructiv – mai ales că naționalismul vecinilor face necesar, ba și urgent, acest lucru. Până la un proiect de țară mai e nevoie de un singur pas – reunificarea cu Basarabia ar putea fi acesta, dar intrăm într-un cerc vicios: marile personalități fac istoria, urmând (sfaturile „laboratoarelor” specializate și) „voința poporului”. Iar aici tocmai despre lipsa marilor personalități vorbim...

De partea care sprijină optimismul, mai avem ceva, inalienabil i-aș zice: substratul dacic! Îmi propun să revin, cândva, la acest subiect.

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Goana în contra ovreilor este iarăşi la ordinea zilei în Rusia. Ba mişcarea antisemitică devine epidemică, întinzându-se şi înspre Prusia. Este adevărat că mai ales poporul de jos suferă mult din partea speculanţilor (...), dar aceasta nu poate justifica deloc excesele barbare de jaf şi bătăi. Un corespondent descrie o tulburare antisemitică din Njeshin care a ţinut 24 ore. Armata a trebuit să facă uz de armă spre a restabili ordinea. Au fost ucise şi rănite o mulţime de persoane. Se vorbeşte de treizeci morţi. La Borispol de asemenea a fost o încăierare între locuitori şi trupe. Ca de obicei, mulţimea a jăfuit casele ovreilor, a dărâmat sinagoga, a băut sau vărsat butoaiele cu băuturi, apoi, înarmându-se cu ciomege, coase, drugi şi alte instrumente, au atacat şi cartierul unde se aflau cazacii. Comisarul poliţiei şi ofiţerul, care dispunea numai de treizeci de cazaci, nu puteau domoli furia tulburătorilor ameţiţi. Ofiţerul a fost dat jos de pe cal; mai mulţi cazaci au primit lovituri de pietre şi comisarul era să fie ucis cu un drug de fier. În fine, s-a comandat foc. Doi ţărani fură ucişi şi mai mulţi răniţi. Apoi, cazacii, năvălind cu sabia, împrăştiară lumea în toate părţile. Tot în chipul acesta sau analog s-au purtat şi prusienii în mai multe comune din Pomerania. (*Timpul,* 1 august 1881)

Mai zilele trecute *Monitorul* a publicat un regulament pentru înfiinţarea de... spitaluri în sate.

Spitaluri în sate!

Iată în adevăr signatura guvernului şi partidului roşu. Poporul acesta e atât de exploatat, tratat cu atâta neomenie, otrăvit zilnic de fraţii d-lui Rosetti, cu care a împărţit „mielul paştelor", încât are nevoie de sticle de medicament.

Curioasa necesitate de a înfiinţa spitaluri în sate – ceea ce nu mai e nicăiri în lume – dovedeşte cum în mod artificial s-a dezvoltat o morbiditate în satele noastre care nu s-a mai pomenit nicicând, nici în timp de epidemii. (...)

Noi, bunăoară, am crede că o puşcărie în care să încapă xenocraţia de toate categoriile ar fi cu mult mai practică; căci ceea ce trebuie schimbat e regimul de trai al ţăranului, care nu se poate îmbunătăţi decât cu starea lui materială, care îmbunătăţire iar nu poate avea loc decât înlăturându-se pătura de pungaşi şi de cocote care îl guvernează. (...) Dacă bugetul statului n-ar fi el însuşi un imens spital pentru nevolnicii intelectuali cu patru clase primare, pentru aristocraţia covrigului şi simigului, n-ar fi nevoie de sticle de medicament pentru săteni.

Un medic cu minte care nu seamănă cu doftorii lui Molière, un medic modern ştie că neputincioase sunt leacurile când regimul alimentar e rău; că nu există buruieni contra sărăciei, contra lipsei de alimente suficiente, precum nu există buruieni în contra uzurei, în contra semidocţilor, în contra postulanţilor, în contra Caradalelor, în contra cumulului. Sau, dacă există în adevăr ramura de alun ori lujerul cânepei, ele sunt pentru uzul extern, nu pentru cel intern şi curarisesc boale patriotice şi reversibile, nu fizice.

Deci, precum am zis, boalele fizice bântuie populaţiile noastre din cauza regimului rău alimentar. Acest regim nu se poate schimba decât prin îmbunătăţirea sorţii materiale a ţăranului şi această îmbunătăţire nu-i cu putinţă decât prin o reorganizare socială care să-l asigure în contra exploatării sub orice formă ar veni, fie sub forma datoriilor contractate pentru a plăti birul, fie sub aceea a prestaţiunilor exagerate, fie în fine sub aceea a datoriilor pentru băuturi. A veni cu sticla de medicament acolo unde mizeria s-a produs în mod artificial prin biruri, uzură, rău nutriment, muncă executată *manu militari,* a crede că cu buruieni se înlăturează o stare de lucruri ale cărei cauze sunt sociale şi politice este o şarlatanerie demnă de un fanariot bătrân, dar nedemnă de o naţie care-şi are minţile la un loc. (...)

Cu clistirul se reduc dările, se fac oamenii stăpâni pe echivalentul muncii lor, se face păşunea mai ieftină? Bleasturul va desfiinţa ierbăritul pe gâşte şi găini, (...) hidratele, acidurile şi oxidele vor reda poporului românesc buna lui stare materială, trezvia morală, priceperea şi vioiciunea, bucuria de viaţă şi de muncă pe care o avea acum douăzeci-treizeci de ani sub regimul defăimaţilor boieri?

Ca mai ba!

Da! Buruienele lui Vlad Vodă Ţepeş şi decocturile lui Lăpuşneanu ar avea poate efect, dar aplicate nu ţăranilor, ci cumularzilor din sferele dominante. (*Timpul,* 20 august 1881)

Răul de căpetenie al organizării noastre sociale este abilitatea ce se dă străinilor şi păturii de feneanţi, franţuziţi, bonjurişti, demagogi de-a exploata poporul sub o formă ori sub alta.

Asta e cheia tuturor relelelor şi tuturor suferinţelor, acesta, cuvântul cu care se dezleagă cimilitura putrejunii sociale şi politice din România.

Posibilitatea dată unor nulităţi şi unor parveniţi de-a trăi din buget, din întreprinderi, din arenzi, din păşuneli; posibilitatea constituţională dată unor oameni de provenienţă incertă de-a exploata munca poporului fără nicio compensaţie, iată răul, incurabil poate, al organizaţiei noastre.

E evident că averea nu se poate câştiga decât sau prin muncă directă, deci prin întrebuinţare de forţă musculară sau nervoasă, sau prin fructificarea muncii capitalizate, prin capital. Când vedem milionari făcând avere fără muncă şi fără capital nu mai e îndoială că ceea ce ei au a pierdut cineva şi a pierdut-o fără compensaţie. *Tertium non datur.* Nu există alt izvor de avuţie decât sau munca, fie actuală, fie capitalizată, sau sustragerea, furtul, fie legal, fie ilegal.

Rolul muncii intelectuale e foarte mare în ordinea economică.

În adevăr, un drum făcut de inginer a înlăturat sute de piedici din calea carului cu grâu, i-au ieftinit transportul, l-au făcut mai capabil de concurenţă, i-au dat o mai mare siguranţă că munca cuprinsă în el va fi răsplătită.

Un agronom care ar deprinde pe un ţăran cum, cu aceeaşi cheltuială de forţă musculară, să producă de două, de trei, de zece ori mai mult, cum cu aceeaşi cheltuială de forţă musculară să-şi satisfacă de zece ori pe atâtea trebuinţe i-a făcut ţăranului un serviciu care trebuie răsplătit. Un om de stat care cheltuieşte o sumă bugetară în mod productiv, încât suta cheltuită corespunde într-un loc oarecare cu o mie în producţiunea publică, a făcut un serviciu care trebuie plătit. Clasele dominante cată deci să *compenseze* prin muncă intelectuală onestă şi intensivă cheltuiala de muncă musculară ce le susţine.

Cu totul altfel sunt raporturile la noi.

Trecerea din clasele de jos în cele de sus nu e reglementată prin niciun fel de organizaţie. Chiriţopol din slugă se face prefect; oameni inculţi, incapabili de-a munci, incapabili de-a pricepe un adevăr, fac demagogie, fură prin subrepţiune şi amăgire voturile alegătorilor, devin oameni politici şi dau iamă bugetului. Fără ştiinţă, fără merit, fără muncă, mii şi iarăşi mii de indivizi se superpun poporului românesc, toţi având dreptul constituţional de a trăi din buget, toţi având numai exerciţiul acestui drept. Un singur ziar ne-a înţeles unde batem, ziar redijat de tineri izraeliţi. „Cestiunea e socială" a zis acea foaie, şi-n adevăr aşa este.

Oare acest popor românesc n-are altă misiune pe pământ, altă raţiune de-a fi, alt înţeles decât de-a vota pensii reversibile, de-a plăti din sudoarea sa milioanele câştigate prin cumpărarea cu 60 la sută a unor hârtii ce nu făceau decât 20 la sută, a plăti lefurile şi diurnele Caradalelor – şi a munci totuşi numai cu plugul lui Radu Negru, incult rămânând ca-n vremea lui Radu Negru, dar mai sărac, mai rău hrănit şi înainte de toate bolnav, ceea ce nu era în vremea lui Radu Negru? Acest popor nu este decât o masă de exploatat, o vacă de muls pentru străinii de toate soiurile, o vită de plug pentru a susţine luxul, incuria şi corupţia, feneantismul şi cocoteria, absenteismul şi morbiditatea unor pături neistorice, superpuse lui fără a-i face niciun serviciu în schimb?

Iată cestiunea cea gravă, cea mare. (*Timpul,* 22 august 1881)

Redactor-şef: Gheorghe Păun

Redacţie: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacţional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei, Chişinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR şi USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, Bucureşti, **Spiridon Cristocea** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeş, **Sorin Mazilescu** – lector la Universitatea Piteşti, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – expert naţional etnolog, Muzeului Viticulturii şi Pomiculturii Goleşti, Argeş, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Judeţene „Dinicu Golescu", Piteşti, **Adrian Sămărescu** – conferenţiar la Universitatea Piteşti, **Ion C. Ştefan** – profesor, membru al USR, Bucureşti.

CURTEA DE LA ARGEŞ
Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeş Expres" (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) şi a Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeş

Corectură: Radu Gîrjoabă
Machetă: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail:
curteadelaarges@gmail.com
Website:
www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacţiei – Trustul de Presă „Argeş Expres" (25 lei/6 luni şi 50 lei/12 luni) sau trimiţând banii în contul Asociaţiei Culturale Curtea de Argeş (detaliile bancare apar mai jos) şi o adresă poştală prin e-mail.

Tiparul: Tipografia Argeş Expres
argesexpres@yahoo.com
tipografieae@gmail.com

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociaţiei Culturale Curtea de Argeş, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

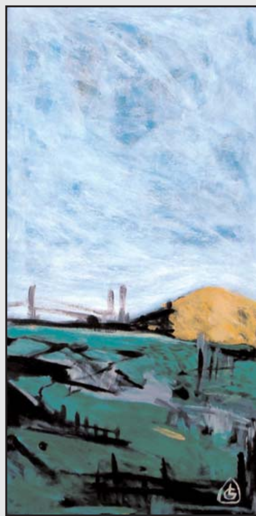
Dumnezeu n-are *parti-pris*-uri

Horia BĂDESCU

Dumnezeu nu discriminează. În nemăsurata-I bunătate, toate cele întrupate primesc din parte-I ceea ce li se cuvine. Indivizii ca şi, şi mai ales, popoarele. Niciunul nu se poate plânge că lui doar i s-a dat, dar care nerod ar face asta!, sau, mai ales, că lui doar i s-a luat. Din sacul cu virtuţi şi vicii sau păcate, acestea din urmă nefiind decât neputinţa indivizilor şi popoarelor de a se ţine de poala virtuţii, Tatăl Ceresc împarte todeauna cu chibzuită egalitate, iar acolo unde a dat prea mult într-o parte, scade cu înţelepciune din cealaltă. Aşa se face că, spre nemulţumirea propovăduitorilor de superiorităţi rasiale ori a celor cu fumuri imperiale, nu există popoare ori naţiuni mai pricopsite spiritual decât altele şi niciun drept, în afară de cel al forţei, dar acela nu este drept, care să le confere un statut dominant. La nivelul grupurilor etnice ori rasiale, inteligenţa sau prostia, bunătatea sau răutatea, rafinamentul sau grobianismul, laşitatea sau eroismul, loialitatea şi trădarea ori teribilul păcat al lui Cain au fost egal distribuite.

Numai că o asemenea abordare a lucrurilor ţine de orizontul filosofiei, mai cu seamă al înţelepciunii, care e filosofia inimii mai înainte de a sloboade gândul să gândească, de acela al istoriei virtuale şi, desigur, al imaginarului social. Căci dinspre partea lumii reale, a istoriei reale, aceea despre care scriam cândva că este, de fapt, cartografierea suferinţei omeneşti, a vieţuirii sociale şi, deci, a politicii, care în zilele noastre a ajuns doar politichie şi nu administrarea onestă a treburilor cetăţii, ale polisului, adică ale tuturor cetăţenilor, nu există nicio speranţă. A fi mai cu moţ şi mai oţ decât altul, mai „dat în Paşte”, vorba crailor lui Matei Caragiale, mai nedormit de grija altuia, mai preocupat de a trece pe unul strada fără voia lui şi de implementat democraţia conceptuală şi civilizaţia cam cum au făcut-o conchistadorii a devenit *monnaie courante* în politica internaţională. Concluzia dulăului Samson – personaj de bună seamă cvasinecunoscut de când literatura, această disciplină inutilă din perspectiva dăscăliei contemporane, a fost expulzată din şcoală dimpreună cu limba în care a fost scrisă – concluzia superputerii ogrăzii, „Noi vrem egalitate, dar nu pentru căţei!”, ar putea sta cu îndreptăţire pe frontispiciul atâtor organisme internaţionale care clamează tocmai contrariul, susţinută de un morman de vorbe frumoase şi concepte generoase din care a rămas numai forma. Fondul s-a dus cu vremea domnului Maiorescu.

Ar fi nedrept a nu recunoaşte că sus-zisa concluziune, ce aducea pe lume, sub peana lui Grigore Alexandrescu, un adevăr la fel de vechi precum lumea însăşi, nu implica şi componenta modernă a acestei istorii. Samurache, egal sau nu, putea rămâne în datele condiţiei lui, în pedigriul lui, în blana şi obiceiurile lui, în naţionalismul lui canin. Naţionalism care nu devenise încă virusul mortal, obstacolul infranşibil aşezat în calea globalizării şi a realizării fericirii universale, despre care vitupera mai deunăzi un excelent regizor al problematicii lumii de pe centură. Domnia Sa nefiind singurul. Conceptul care a structurat configuraţia politică a lumii moderne a devenit, precum altădată comunismul, stafia care cutreieră Europa. Deşi, poate că nu el, ci stafia prăbuşitei lumi imperiale este aceea care pune în mişcare angrenajele viitorului „sat” global. În această bătălie pentru ştergerea memoriei istorice, esenţială pentru păstrarea identităţii necesare a aceluia ce nu vrea să-şi asume statutul de mancurt fericit, a da istoriei naţionale statut de cenuşăreasă în şcoală, a exclude din ea momentele confruntărilor pentru păstrarea fiinţei unui popor, în numele unei fariseice armonii între naţiuni, minimalizarea acelui trecut eroic, minimalizarea staturii personalităţilor care au fost în centrul marilor momente istorice, care şi-au asumat jertfa de sânge a acestora, a devenit arma îndrăgită şi deseori atât de eficientă a celor interesaţi. Aşa încât, aserţiunea că la urma urmei acest trecut al nostru „n-a fost vreun lucru mare”, că n-avem a glorifica ceea ce se află doar la pragul de jos al existenţei, că n-am avut niciodată mândria victorioasă a conchistadorilor, că purtăm în sânge virusul trădării şi umilinţei, toate acestea au devenit un fel de Tabla Legii pentru minţile năuce de propriul nombrilism şi narcisism, pentru toţi aceia pentru care dictonul favorit al existenţei a devenit „ubi bene ibi patria” şi nu acela firesc „ubi patria ibi bene”! Oare de ce nu mă mir că vocile acestor „casandre” de pricopseală s-au înmulţit şi devin tot mai sonore pe măsură ce se apropie centenarul *orei astrale* a României, 1 Decembrie 1918!

Dar să ne înţelegem, Dumnezeu nu are *parti-pris*-uri, iar virtuţile şi viciile, mărirea şi decăderea, gloria şi nimicnicia, sunt universale, precum scriam mai sus! Prin urmare, devin fireşti o sumă de întrebări. Unde vor fi domnit sângeroasele dinastii ale Plantageneţilor şi celor de Valois, unde să se fi aflat fosgăiala ducală de crime, trădări şi incest de care n-a fost ferită nici măcar papalitatea? În Ţările Române? Cine să fi îngenunchiat la Canossa, vreun domn român sau împăratul Sfântului Imperiu Roman? Unde să se fi născut Inchiziţia, unde să fi fost arşi pe rug oamenii în numele unei credinţe a iubirii şi a iertării? În Ţările Române? Cine a trădat în zbuciumata istorie a Transilvaniei, românii care au sprijinit, cu o fidelitate demnă de o cauză mai bună, Curtea de la Viena în conflictele ei cu trufaşa nobilime maghiară sau Habsburgii, care, după barbaria de la 1784, statuau, la nici doi ani după frământatul an 1848, Imperiul Austro-Ungar dimpreună cu aceia cărora românii le ţinuseră piept la vreme de spulber a dinastiei austriece? Să ne mirăm că şi-a pierdut minţile cel mai tragic erou al românilor ardeleni, Avram Iancu? Cine a trădat după sângeroasa campanie din Războiul Ruso-Româno-Turc de la 1877 – 78? Românii care s-au acoperit de glorie pe câmpiile bulgare, sau Imperiul Ţarist care, după ce ne ceruse disperat ajutorul – „Turcii, adunând cele mai mari mase de trupe la Plevna, ne zdrobesc. Rog să faci fusiune, demonstraţiune şi, dacă se poate, să treci Dunărea cu armata după cum doreşti!”, îi scrisese Marele Duce Nicolae regelui Carol I – nu doar că a rupt o bucată din trupul ţării, dar ar fi voit s-o ocupe pe de-a-ntregul? Cine să se simtă trădată, Germania fascistă, care răpise Ardealul de Nord pentru a-l dărui altora? Şi iarăşi, cum putem numi ezitările Antantei de a da curs cererilor legitime ale României, care pierduse în Marele Război aproape un milion de oameni, sau refuzul statutului de cobeligeranţă aceleiaşi Românii, despre care cei în cauză recunoşteau că scurtase Al Doilea Război Mondial cu 300 de zile?

Da, istoria românilor n-a fost „vreun lucru mare”! Doar că nu noi l-am numit pe Ştefan cel Mare „atlet al lui Hristos”, doar că Basarabul Mircea cel Bătrân a fost singurul rege creştin care a instalat vreodată un sultan pe tron la Istanbul, doar că despre Mihai Viteazul, cel care se pregătea să bată cu buzduganul în porţile Constantinoplului turcit, poeţii greci scriau poeme eroice, doar că soarta Vienei a fost decisă la 1683 de iscusinţa şi curajul domnului român Şerban Cantacuzino. O, Doamne, şi câte n-ar mai fi de scris!

Da, istoria românilor n-a fost „vreun lucru mare”! Dar nici mai mic decât al altora!

Întăriţi-vă inimile!, cum ar fi zis înaintaşii. Noaptea minţii e lungă şi plină de primejdii!

Îndreptar pentru tineret (II)

Anton GOLOPENŢIA

Sugestia Raupach de a da exemplu Anglia, când e vorba de stilul activ, pe care trebuie să-l ia tineretul românesc. (Hans Raupach, 1903–1997, jurist şi cercetător al Europei de est, a predat ulterior la Universitatea din München, unde a condus Institutul de studii est-europene, 1970–1976. Opera lui e consacrată în mod esenţial economiei şi societăţii sovietice. A fost preşedinte al Academiei de Ştiinţe din Bavaria. Notă de Sanda Golopenţia.)

În Anglia, capitalismul a apărut chiar mai degrabă decât în Germania. Capitalismul evoluat al veacului 19. Scoţia. Anglia de mijloc (sfârşitul secolului 18, începutul secolului 19). Germania, de abia 1830–1870. Dacă problemele trecerii dincolo de capitalism sunt mai vizibile în Germania şi mai acute acolo, faptul se datoreşte situaţiei continentale şi sărăciei postbelice a acesteia. Anglia are toată bogăţia dominioanelor, poate păşi cu calm la găsirea organizaţiei noi.

Pentru România, mai diplomatic să apelăm la stilul englez.

Departe de a fi fost în taberele adverse (prezenţa impresionantă a japonezilor peste tot în lume, fără a deveni mai puţin japonezi), nu ne ştim nici măcar pe noi. Trebuie să ne ştim pe noi. Şi trebuie să-i ştim pe ceilalţi.

Măcar câţiva dintre noi trebuie să apară pe toate mările şi în toate ţările din jurul nostru şi în partea noastră de lume.

Cultul viitorului, anunţat la Bălcescu. Asceza punerii totale în slujbă...

Nu e vorba să cădem în paroxismul împlinirilor de datorii. Cine ni le poate spune pe cele cu adevărat adevărate? Unele sunt scrise în firea noastră, altele ne sunt impuse de veacuri de biserică, altele de zeci de ani de legi, altele de mai multă sau mai puţină vreme de obiceiuri şi convenienţe. Toate se prefac şi se schimbă; mai repede cele din urmă, aproape insensibil cele dintâi. Suntem într-o lume care depăşeşte pretutindeni puterile noastre de înţelegere. A avea vrerea orgolioasă de a o pricepe toată şi de a decreta tot ce e necesar într-însa este tot asa de nelalocul său ca şi a se lăsa cu totul în voia valurilor ei.

Viaţa fiecăruia dintre noi este o mijlocie continuă între legea individuală a existenţei noastre şi legea unor unităţi mai mari, cărora le aparţinem dintru început. Fiecare din noi e un întreg şi, totuşi, numai partea altui întreg de ordin superior. Nu putem trăi în-de-noi, mai bine zis, nu putem să ne închipuim că trăim în-de-noi; tot atât de puţin putem trăi uitându-ne cu totul, ocrotitori ai familiei noastre sau ai unor prieteni, robi ai măririi neamului sau ai înaintării şi ai binelui omenirii. Asemenea corpurilor cereşti, care intră într-o scară de ierarhii cosmice, trăim legaţi de un rând de ordini, în viaţa noastră cu oamenii.

Cum s-a aşezat tineretul românesc în faţa vieţii? Ca pretutindeni şi ca todeauna, cei mai mulţi s-au lăsat aşezaţi undeva de viaţă şi s-au lăsat plămădiţi şi răsplămădiţi de toate puterile ei. Şi-au clădit familie, i-au câştigat cele pentru trai incorporaţi direct sau indirect în colectivitatea mare a statului românesc, resimt prin mediul lor de viaţă neamul românesc, problemele lumii prezente cu crizele ei mondiale şi tensiunile care vestesc conflagraţii noi şi fatale.

→

O teorie a păcii. Discursul ecologic: Robust vs. vulnerabil = Pace vs. violență

Johan GALTUNG

Discursul ecologic se concentrează asupra întreținerii, reproducerii, maturității, rezistenței, *robusteții* ecosistemului; iar teza de bază este că doi factori determină maturitatea perechii rezistență–robustețe (Goldberger *et al.*, 1990):

- *diversitatea* componentelor – biota sau abiota – în sistem; și
- *simbioza* dintre aceste componente sau, măcar, absența antibiozei.

Ideea este că, în asemenea sisteme, componentele își sunt reciproc utile; sistemul este mai mult decât suma părților. Diversitatea servește drept bastion împotriva dezintegrării: dacă sunt afectate unele părți, vor apărea altele. Simbioza reînnoiește părțile vechi, iar diversitatea creează altele noi, mărind astfel complexitatea sistemului. La nivel de sistem *mondial,* aceasta înseamnă diversitatea statelor din *sistemul statal mondial,* TNC-urile din *sistemul corporatist mondial* și a ONG-urilor din *societatea civilă mondială* – cu simbioză ubicuă, în și între subsisteme. Nu există o guvernare mondială unitară.

La nivelul sistemului *social,* aceasta înseamnă diversitate în cadrul societăților, între unitățile teritoriale, cum ar fi autoritățile locale, între corporații, în societatea civilă, cu simbioză între sau în toate subsistemele. La fel ca în sistemul mondial, discursul ecologic vizează complexitatea ca fiind opusul simplității și omogenității statului unitar.

La nivel de sistem *uman,* aceasta ne oferă o teorie a sănătății: persoana e privită în funcție de diferitele componente/părți – trup, minte și spirit – folosindu-le pe toate; forța musculară și cea a creierului – intelect și emoții – care reacționează între ele, fără ca vreuna dintre ele să fie suprimată. Patogenicul ar însemna stresul creat de părțile anihilate, cum ar fi emoțiile sau intelectul, ceea ce ar duce la afecțiuni psiho-somatice. Din nou, e vorba de un principiu al echilibrului: deranjează-l și vei plăti!

În ce sens este discursul ecologic o teorie a păcii? Plecând de la bază: un aspect este rezistența la violență și la exploatare – la violență directă și structurală; invulnerabilitatea este omologul păcii, în ceea ce privește rezistența, în discursul bazat pe sănătate. Cu cât este invulnerabilitatea mai mare, cu atât mai mică e tendința de a te lansa în „apărare ofensivă", cu arme provocatoare, de atac. Rezistența vizează apărarea defensivă, unul dintre factorii care stau la baza păcii negative.

Alt aspect, reproducerea, vizează aceeași direcție. Însă cel de-al treilea, maturitatea sistemului, bazată pe diversitate și simbioză, trece dincolo de pacea negativă. Dacă perechea diversitate-simbioză e considerată normal-naturală, în sensul pozitiv al „naturalului", atunci diferitele părți – actanți, scopuri, mijloace – sunt și ele normal-naturale. Se deschide, astfel, calea către „condicție", compatibilitate și contradicție, incompatibilitate. În primul caz, social-umanul nu face decât să copieze naturalul. În al doilea caz, discursul ecologic deschide calea spre meditație ca simbioză între diferite conflicte dintre partide-actanți/grupuri-indivizi și vizează pacea, atât ca mijloc, cât și ca scop: simbioză pentru o nouă realitate.

Acest discurs – la fel ca acelea asupra sănătății și al entropiei – are, oare, un sens temporal? Se îndreaptă natura spre mai multă diversitate și simbioză? Imaginea de ansamblu, începând cu natura = atmo-, hidro-, lito-sferă, adăugându-se abia recent biosfera, cu ramura sa – homosfera – ar arăta ca da.

Imaginea ceva mai specifică s-ar putea concentra asupra catastrofelor – meteoriți, glaciațiune, secetă etc. – care ucid diversitatea sau simbioza.

Una dintre sursele catastrofei este homosfera. Dar am putea să învățăm din discursuri și să navigăm pe forțele eliberate de practicarea unui ecoechilibru sporit, sănătate, dezvoltare, *pace.* Nu ne-am născut cu acest program, dar trebuie să-l învățăm. Diversitatea face parte din entropia socială, dar simbioza presupune, în plus, reproducerea vechiului și producerea noului – potențial, pentru pace.

Tabelul 1 – Discursul ecologic la nivelurile Natură – Uman – Social – Mondial

Spațiu	Natură	Uman	Social	Mondial
Subspațiu	cosmosferă, atmosferă microprimară, hidrolitosferă, biosferă regională	trup somatic, spirit-suflet, local macroterțiar	minte-psihe național	lume mezo-secundară
Cod	cod genetic, personalitate, cultură	cosmologia codului genetic	cosmologia structurii lumii/umanului	structură
Sistem	bio-necesități	nevoi somatice	interese sociale	interese regionale (prin contactul cu necesitățile spirituale mondiale)
Maturitatea sistemică (diversitate cu simbioză)	numeroase biotipuri și cicluri de schimb	numeroase homotipuri și cicluri de schimb	numeroase sociotopii și cicluri de schimb	diferite sisteme în coexistență activă și pacifistă
Reproducere (bazată pe maturitate)	reînnoire, reproducere	reproducere	reconstrucție	reconstrucție
Rezistență - la violență - la exploatare	afectarea nevoilor de reproducere și reînnoire	afectarea nevoilor de reproducere	afectarea intereselor de reconstrucție	afectarea intereselor de reconstrucție
Întreținere	**ecoechilibru**	**sănătate**	**dezvoltare**	**Pace**

(Fragmente din lucrarea *O teorie a păcii. Construind o pace directă, structurală și culturală*, numărul 10 în seria de cărți publicate de TRANSCEND University Press, 2013. Traducere de Gabriela Nedelea. Va urma.)

Existența lor se încheie ca o mijlocie oarecare între postulatele ei originare și cerințele pe care li le impun familia, neamul și întruchiparea lui – statul, omenirea.

Cei care persevereează laoparte, într-un fel sau altul, sunt oamenii poftelor fără frâu sau existențe dominate de imperative individuale puternice. Mulți din cei care și-au zis „generația tânără" s-au concentrat asupra vieții lor individuale. Cei mai mulți au avut în ochi „omul universal" realizat, crede vremea noastră, în principii și *condottierii* Renașterii. (Condottierii erau conducători de soldați mercenari angajați de orașele-state sau de papă în Italia Evului Mediu și a Renașterii. Contractul de angajare se numea *condotta.* Notă de Sanda Golopenția.) Ei vor să aibă parte de toate și să nu lase nimic neîncercat. Calea pe care o aleg pentru aceasta e scrisul. De îndată ce semețirea lor exuberantă de tânăr lăsat în voie a ajuns încercată de alți factori ai vieții decât trăitul cu sine însuși, pusă în fața problemelor familiei, a neamului și a statului, a lumii prezente cu crizele ei mondiale și tensiunile politice care pregătesc conflagrații noi și fatale, ea capitulează, blestemând „neînțelegerea și răutatea" lumii și mulțumindu-se cu un rând de satisfacții minore, scoase din mulțumiri ale trupului și ale vanității.

Alții, nu mai puțini, o bună parte din tineretul grupărilor politice radicale, trăiesc aceeași absolutizare a vieții proprii. Au devenit „politici" pentru că nu pot nădăjdui la viața largă și plină de satisfacții de sub semnul „omului universal", pe calea scrisului. Neavând șanse s-o cucerească prin persuaziune în saloane, cenacluri și reviste, ei o vor cu forța, organizați militărește, prin rezultate de alegeri ori lupte civile. Numai elita acestor grupări, puținii care nu vor decât mărirea neamului, sunt hotărât opuși literaților și combatanților de rând, orbiți și unii și alții de vrerea de a-și da drumul nestânjeniți. Aceștia sunt primejduiți să fie măcinați de propriile lor fapte, nemaifiind legați de nimic uman.

Puțini, în sfârșit, își urmează *legea lor proprie,* dintre cărturari, la fel ca și dintre cei politici.

Ne declarăm din nou în epocă eroică: nimic românesc să nu ne fie străin. Trebuie să lăsăm toate împreună, politică economică etc. Viață mai sănătoasă. Cochetăm cu trecutul și vânăm Cocteau și boemiadă rue St. Jacques. (Scriitor și cineast francez, Jean Cocteau, 1889–1963, e autor de romane (*Les enfants terribles,* 1929), piese de teatru (*Les parents terribles,* 1938) și de scenarii de film (*Sang d'un poète*, 1931; *La Belle et la Bête*, 1946; *Orphée*, 1950). Notă de Sanda Golopenția.)

Nu putem spune nu la această evoluție a lumii și la transformări. Am fi striviți. Pe motociclete săgeți care zboară poți să te așezi când... cât le accepți.

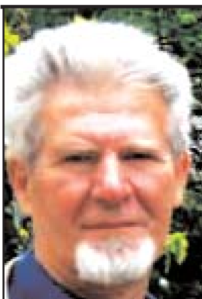
Trebuie să începem, fiecare în-de-el, să trăim altminteri. Să ne smulgem din tentaculele trăitului pentru sine, al „autorealizării" care duce la boemiadă. Trebuie să vedem și dimensiunea cealaltă, pe care o are viața noastră. Aceea a legăturii pe viață și pe moarte cu colectivitatea românească. Trebuie să recucerim acest scop, pe care viața celor de la 1848 l-a avut, și care i-a dat lui Bălcescu proporțiile spirituale pe care le are, care a fost pierdut pe neobservate, de când civilizația a devenit scop în sine, și viața individuală. Trebuie să recâștigăm această grijă pentru ceea ce e dincolo de noi. Și, frământați de ea, să ne punem din nou problema României. Să ne așezăm în fața ei, fără nicio falsă crutare. Am uitat cu totul cât de tânără e România modernă; trăim de azi pe mâine parcă am fi viermii dintr-un stârv, care pot socoti eternă prada aceasta a lor. Trebuie să ne eliberăm de lanțul feluritelor judecăți și prejudecăți despre România, de care sunt îngreuiați mai toți cei ce gândesc în România. Și să ne punem limpede și proaspăt în fața chiar a faptelor.

1) Să nu ne mai simțim „euri" prometeice; inserare în *neam.*
2) Să ne aducem aminte că avem trup; să ne simțim părți ale universului și pieritori mărginiți; inserare în *cosmos.*

Bine de cei care pot crede cu adevărat. Ceilalți să nu ne mulțumim cu maimuțăriri; să ne ducem eroic soarta de oameni care încă nu au Dumnezeu și să nădăjduim că cei de după noi îl vor avea din nou dintru început...

Homo sapiens

Confuzia de la concept pornește

Cătălin MAMALI

Claritatea conceptuală se observă în buna rânduială, în lucrurile bine făcute, în vorbele cu rost și sfaturile înțelepte. Implicit, ea este o calitate a tuturor celor ce nu vor să mintă, înșele sau să manipuleze. Este o calitate a multor oameni comuni. Sigur, claritatea conceptuală este o trăsătură distinctivă a celor ce profesează științele, artele (vizuale, muzicale), filosofia, a tehnologilor (inginerilor) și a reformatorilor morali.

Conceptul bine gândit, valid construit și judicios folosit ne poate scoate din ceață, nesiguranță, indecizie sau rătăcire. Ne ajută să navigăm în condiții și medii periculoase. De multe ori, zăpăcirea unui om, a unui grup, a unei comunități, națiuni și a lumii încep de la neclaritatea conceptuală. Neclaritatea conceptuală poate să fie un semn al ignoranței, al începutului, al primelor căutări, sau o etapă spre dorita clarificare conceptuală. Este o eroare onestă pe care vrem să acceptăm s-o corectăm.

Există și o neclaritate conceptuală perversă, care vrea să deghizeze călăul în erou, ficțiunea în realitate (și invers), hoțul în autor, opresorul în binefăcător, ideologul de curte în disident, victima în agresor, basmul în documentar politic, siluirea în iubire, jaful în spirit întreprinzător, violența verbală în libertate de expresie, demnitatea în aroganță, pe scurt, binele în rău și invers.

De obicei, această alchimie este bine planificată și are mize foarte mari.

Limbile, cuvintele sunt sisteme vii: se schimbă, mor, cresc, iar uneori semnificația aceluiași cuvânt se transformă. Academiile, experții explică, dar vorbirea cotidiană impune de foarte multe ori. Indiferent de schimbări, claritatea conceptuală rămâne o cerință majoră pentru buna comunicare și pentru co-acțiune.

Mă opresc mai ales la doi termeni – unul din zona producției de bunuri de consum (case, haine, lapte, computere, electricitate, grâu, carne, fructe etc.), altul din zona relațiilor umane esențiale precum căsătoria. Sigur există multe alte erori conceptuale, unele cu scop explicit politic.

Un fapt bine cunoscut: producția manufacturieră a fost treptat înlocuită de producția industrială. Revoluția industrială a cuprins treptat majoritatea domeniilor producției manufacturiere de haine, case, alimente, energie… Se produce mult mai mult, mai ieftin, de multe ori mai bine, datorită industrializării. Industriile au marcat trepte în dezvoltarea capacității productive, creativității oamenilor de a satisface cele mai variate nevoi umane, de la cele de adăpost, căldură, sănătate și hrană până la cele de cunoaștere, comunicare, educație… Termeni precum *industrie, industrial, industrios* (iscusit) duc firesc cu gândul la calitățile producătorilor (de la concepție la realizare). Există și conotații negative, precum lucru de serie, lucru mecanic, monotonie, uniformizare etc. Dar nucleul conceptual al termenului, care cuprinde vitalitatea și utilitatea activității industriale, este producerea, crearea de bunuri, de valori utile.

Treptat, cei din activități evident neproductive au intuit valoarea termenului *industrie* pentru promovarea propriei activități sau afaceri. Au folosit termenul de *industrie* precum o etichetă de prestigiu, ca și cum ar fi un brand cu recunoaștere universală, pentru a da mai mult prestigiu propriului domeniu de activitate, steril sub aspectul producerii de bunuri materiale, culturale, abstracte.

Fenomenul s-a produs treptat, cuprinzând mai întâi activități evident utile și plăcute, precum turismul. Deci, *industria turismului,* apoi multe industrii ale serviciilor. Treptat, preluarea etichetei *industrie* s-a extins dincolo de sensurile profunde ale conceptului. S-au promovat, dezvoltat și acceptat lingvistic și social industria prostituției, industria jocurilor de noroc (joaca la ruletă, la păcănele, cum se spune pe aici, nu producerea de rulete), industria pornografiei, industria lobby-ului (teză de doctorat în România, care numai de presiuni ale unor interese obscure, dar acceptate formal, asupra corpului politic, nu duce lipsă), industriile bancare (inclusiv industria cametei), industria speculațiilor, industria penitenciarelor (obiect de dezbatere la un post TV, emisiune audiată în Iowa), sau industria TV la care s-a referit de curând Megan Kelly. Se extinde abuzarea termenului prin formule precum „industria islamofobiei", de parcă termeni precum *propagandă, curent de opinie* sau *prejudecată* nu ar mai exista. *Industrie,* cuvânt folosit pentru că sugerează abilitatea de a produce foarte mult, bine, lucruri, în locuri construite cu precizie inginerească, cu utilaje tehnice, cu profesioniști care concep, calculează, realizează produse care pot fi folosite ani și ani, iar apoi, unele, reciclate.

Nimic rău să fii angajat la un cazinou sau să lucrezi într-o afacere de jocuri de noroc, să lucrezi într-o bancă (consilier, casier), să fii paznic sau funcționar într-o închisoare dintr-un stat democratic, să fii broker (un fel de samsar mai rafinat), să publici reviste pornografice sau să fii crainic de televiziune sau radio.

→

Program. Trebuie să trăim altminteri. Nu fosforescența scăpărată, ci opera sănătoasă, ieșită din viață sănătoasă, cu justețea nativă...

Trebuie să avem curajul acceptării destinului nostru. Datoria jertfei de liniște.

Trebuie să vedem lucrurile mai apropiate și mai depărtate.

Cazna de a înfrunta realitatea nouă, de a o lămuri... nu ocupație confortabilă, profesiune... trebuie să fie gânditul, intelectualitatea.

Trebuie să-i dăm poporului nostru dimensiunea spirituală.

Trebuie să știm să ne mergem drumul... fără grija apropiatului.

Trebuie să ne vedem țara între alte țări. Neluată în seamă... Și să ne acceptăm misiunea cu inima pătimaș sfâșiată de grija ei. Munca de început nu trebuie să se oprească la gesticulația politică.

Să ne întoarcem la temele primordiale ale vieții noastre de oameni din neamul românesc, disciplinați, severi și răbdători.

A evita revizuirea aceasta înseamnă a accepta pieirea noastră. Fiecare din noi își are partea lui de răspundere. Cei care rămân în zona unei restrângeri la sine, rău înțelese și fatale, sunt cioclii existenței noastre, tot atât de mult ca și cei care, diluați și destrămați, spun nu, fără înțelegere.

Cu fervoarea aceasta nouă, viața noastră ar răzbi din nou în alte zone, mai substanțiale, ale existenței... Trebuie să trăim vieți de o ardoare constructivă.

Să ieșim din indeciziunea libertății noastre. Să acceptăm obstacolele și dificultățile sociale actuale să ne fie imbold.

O carte despre Bălcescu, o apologie, care să încălzească sufletele celor tineri și să-i rușineze măcar pentru o clipă pe cei care și-au trădat destinul.

Pentru a o scrie trebuie să umblu toate drumurile lui Bălcescu... Să încep prin Paris – Ville d'Avray – Londra – Hyeres – Palermo – Constantinopol – Galați. În țară să umblu toate drumurile în munții Ardealului... și ai Banatului... (vânzând ciubere..., „la întrecere cu moartea"). Un ultim capitol: uitat, pentru că a văzut mai departe.

Nu e vorba de a seculariza spiritul; intelectualului îi trebuie și pe mai departe răgaz ca să se formeze; dar trebuie să se formeze în vederea a ceva. Și trebuie să intre odată în acțiune. Eficace.

Ceea ce trebuie pus în fața tinerilor de la noi, pierduți în viață. *Trebuie să ne acceptăm destinul cu ochii deschiși.* Să nu trăim în atemporal.

A nu fi obiect al destinului. Și cei care evită hotărârile, riscurile și miza, iau hotărâri. Nu sunt mai puțin „sub vremi" decât ceilalți.

A ieși în întâmpinarea destinului.

Datoria noastră de a ieși din superficialitatea noastră *aferată,* de a *accepta trăitul primejdios.* Ne trebuie fiecăruia o cădere în păcat. Trebuie să ne pierdem în temporal, ca să ne câștigăm. Trebuie să ne expunem, ca viața noastră să capete conținut. (Cuvântul lui Napoleon: a se încurca pentru a se descurca.)

Ce e de acceptat în Cioran: această invitație la extatic. Dar în destinul întreg, nu într-un pseudo-destin. Trebuie să mărturisim și prin viața noastră. Destin nu e, în România, altul decât înnoirea. Aflatul în treabă, în rândurile „neo-ciocoimii".

Ca să avem destin, trebuie să ne acceptăm vremea, să ne coborâm într-însa, să ne mărginim printr-însa. Viața noastră de acum e cea a spumelor de pe ape și a fulgilor din vânt: ne lăsăm purtați.

Câți dintre noi nu sunt sortiți pentru lucruri mai mari decât jocurile minore în care-și împotmolesc existența, rușinându-se de ei înșiși.

Nu spusa lui Cioran, ci atitudinea lui. Aceasta e incomparabil de rectilineară în a-și afirma destinul.

A nu accepta o viață de urmași pur și simplu (noi nu suntem nimic altceva decât urmașii junimiștilor, dacă suntem cărturari, și ai urmașilor pașoptiștilor, dacă facem politică; cu toate că nu-i cunoaștem și nu vrem să-i cunoaștem). În loc să trăim obtuz din rămășițe, urmași fără știința măcar a faptului, trebuie să trăim limpede, cu ochii deschiși. Să-i ridicăm îndreptar pe unii din cei dinainte, din știința problematicii prezente. Alegerea aceasta e tocmai o emancipare de trecutul care sugrumă existența actuală.

Robi indolenți ai unor tradiții, trebuie să ni le aliem pe acelea care ne pot fi de ajutor pentru îndeplinirea misiunii noastre de azi. Sufocați de urmările absurde ale unui cult al științei pentru știință, al artei pentru artă, căutăm scăpare, rușinați, în lumi și fapte tot mai depărtate, tot mai exotice. Purtăm nostalgia Indiei, a Americii, și a tuturor țărilor Apusului, de *jalea lipsei noastre de rost la noi acasă.* Nu suntem reclamați de cauze, nu ni se cere de nicăiri să ne întrecem pe noi înșine. Visăm, când suntem mai activi: când dinamizăm bisericuța ziarului nostru, care nu poate să nu recadă periodic în lâncezeală; când ne scriem cărțile și eseurile. Trebuie să ne redeschidem drumul drept la trecut și tradiție. Să citim textele, și nu comentariile. Să vedem care din clasicii noștri și-au trăit pe de-a-ntregul destinul și care au fost dezertorii și urmașii. Să folosim ajutorul și îmbărbătarea pe care ni le pot da.

Să ne săvârșim destinul, alegându-ne aliați, împotriva pierderii în cotidian și anodin și împotriva inerției unor tradiții golite de cuprins, la înaintașii care ne pot fi de ajutor.

Noica: apelul lui la ordine, dacă vine înaintea unei conversiuni la trăirea intensă a misiunii noastre, favorizează mai mult superficialitatea și depersonalizarea. E necesară însă, după conversiune. Pentru a nu lăsa lumea într-un scăpărat continuu. Odată ce ne-am aflat rostul, trebuie să continuăm mai cu rânduială.

Nevoia de a distruge multe din coordonatele spirituale în care am fost învățați să gândim România. Nu putem clădi mai departe pe zidăria șubredă ridicată din ele. Criza acută a gândirii românești (o bancrută iminentă) acuză zi de zi această situație. Trebuie să începem prin a părăsi concepțiile uzuale ale culturii românești, ale funcțiunii intelectualului, și toate implicațiile lor. Datoria noastră, întoarcere la realități. Trebuie să le reexplorăm și să supunem unei verificări toate concepțiile și atitudinile noastre, silindu-ne să le formulăm pe cele care să le cuprindă, înlăturându-le pe cele multe, care nu-și împlinesc funcțiunea lor.

A fi istorici, nu în sensul de a fi respectuoși față de istorie, ci făcând istorie.

Avem savanți printre noi, și literați; pe câți îi doare sufletul de grija românimii?

Lucruri pe care „bătrânii" nu le pot face, urmări ale unor evoluții care nu mai pot fi reparate și corectate, nevoia de a le face cu putință pe cele care ni se impun. Pentru noi, cei tineri, e să ne lămurim, să despărțim limpede aceste motive și planuri deosebite...

Trebuie să știm să ieșim din cotidian, cu fărâmițarea lui, și să ne judecăm în perspectiva unor intervale mai lungi ale istoriei noastre.

Das „Nächste" über den „Fernsten" nicht vergessen... (A nu uita cele apropiate de dragul celor depărtate.)

A nu uita comandamentele realității prezente de dragul desăvârșirilor gândite. A nu uita faptul că suntem în *România,* gândind omenirea (adică civilizația și cultura marilor popoare ale „Apusului").

Homo sapiens

Toate sunt ocupații care au utilitatea lor, cel puțin clientela lor, sunt cerute și plătite. Sunt numite și pot fi numite *afaceri*. A le identifica cu industria este altceva. De la acestea și până la industrie, la procesul conceperii și realizării unei case, unui avion, unui palton, energiei electrice, unui computer, unui soft, unui tanc, unui cui, unui Smart..., unui tractor, unui vapor, unei tone de grâu sau unui kilogram de ceai este o lume aparte.

Cum să spunem industrie, cu intenția mărturisită sau nu de a le identifica valoric, și la prostituție sau pușcării, dar și la medicamente, computere, mobilă, miere, hrana pentru copii sau pantofi?! Cine crede că acest abuz este o formă de eliberare de sub tirania reală impusă de ideologia comunistă (muncesc numai cei ce dau cu lopata, ciocanul, sau care nu gândesc) trebuie să-și amintească de cei ce practică activități creatoare, precum arta (vizuală, muzicală), literatura, științele abstracte și care nu au simțit nevoia să le eticheteze ca industrii, deși ei generează cu talent produse cu folosire foarte îndelungată.

Tot o degradare, poate chiar diversiune conceptuală, este și etichetarea furtului de miliarde de dolari electronici prin sistemul bancar computerizat ca fiind o *schemă* (Charles) Ponzi. Prin 1920, nici măcar nu se visa la bani și plăți electronice (un nou nivel de abstracție la care a ajuns banul) și nu era posibil să se transfere nicio sumă doar prin lucrul la „claviatura" unei mașini inteligente. Jaful de 64 de miliarde săvârșit de Madoff, care foarte probabil va deveni și erou cinematografic, este calitativ diferit de schema Ponzi, este cu totul altceva. La fel cum de Sade, care, datorită actelor și imaginației sale violente, a inspirat justificat conceptul de sadism, tot așa tipul de jaf electronic, care utilizează rețele de computere inteligente, pe care l-a conceput și săvârșit B. Madoff stă la baza unui concept adecvat pentru acest nou stadiu al jafului bancar: *madoffism.* Sigur că și furtul din buzunare, de la bancomate, din case și schema Ponzi, și furtul la examene, furtul de idei sunt toate furturi. Dar, prin design, mijloace, nivel de abstracție, mărime, tipuri de rețele, viteză de execuție, relație cu victima, madoffismul este conceptual diferit de o schemă Ponzi, fiecare meritând să poarte numele autorului.

Așadar, un concept are atât în dimensiunea sa intensivă (atribute) cât și în cea extensivă (obiecte) – așa cum, le definește E.K. Wolff (1994, *A first course in formal concept analysis*), posibilitatea de a cuprinde o foarte mare varietate de cazuri. Cele două dimensiuni definite de Wolff fac posibilă, prin matricea creată, cuantificarea celor mai complexe concepte. De amintit colegilor psihologi din România că Adina Catina, care a întâmpinat dificultăți la Institutul de Psihologie, printre altele, pentru că a studiat împreună cu colegul Stroenel Marcus *constructele personale* (G.A. Kelly), o teorie care ajută prelucrarea conceptelor utilizate pe internet, a colaborat cu Wolff.

Sunt cazuri de grave erori conceptuale care facilitează confuzia morală. Amintesc unul care este de tot hazul necazului: o personalitate literară – cu talent în domeniu – dar care a făcut parte din trupele de asalt ideologice care agresau în sălile de curs profesorii necomuniști, precum Istrate Micescu (a se vedea *Timpul ce ni s-a dat,* de regretata Annie Bentoiu, unde este descrisă procedura) au fost fals reabilitate de curând ca fiind disidenți anticomuniști. Las cititorul să găsească criticul literar care a practicat acest *iluzionism conceptual.* Interesează aici degradarea conceptuală, care poate avea consecințe devastatoare prin inversarea valorilor.

Tot în zona ideologiei se spune demult că anumite ideologii, mai ales marxismul, ar fi *religie.* Justificările cuprind o serie de trăsături care sunt comune unor religii și marxismului, cum ar fi: lumea suferă, este o cale de salvare (ieșire), există o forță care are misiunea de salvare (proletariatul condus de avangarda sa – Partidul Comunist), concepția (viziunea, credința politică) marxistă este unica viziune adevărată (științifică), cine i se opune este predat inchiziției politice marxiste pentru reeducare ideologică sau exterminare etc. Engels a redactat chiar un catehism al comunismului. Mai exact ar fi ca marxismul, precum și alte ideologii politice cu pretenții similare, să fie considerat o pseudo-religie. De ce? Cel puțin din perspectiva religiei creștine, din următoarele rațiuni: marxismul cere imperativ eliminarea (exterminarea istorică) a dușmanului de clasă, creștinismul cere iubirea nu doar a aproapelui, ci și iubirea dușmanului; marxismul, ajuns la puterea politică prin revoluție violentă, dictatură și PC (pe care le-a prescris programatic), se consideră a fi puterea supremă pe care o are o grupare asupra restului omenirii, creștinismul cere recunoașterea unei puteri mai mari decât puterea omului/oamenilor, excluzând tirania oamenilor asupra oamenilor; marxismul vrea cucerirea, supunerea naturii (prin extensie, a universului), creștinismul invită la recunoașterea faptului că omul nu poate cuprinde toate căile, forțele și de aceea are nevoie de compasiune și umilință.

Revenind la industrii și pseudo-industrii, este evident că exisă afaceri foarte rentabile, extrem de bănoase, care sunt utile, dar nu sunt industrii. Practicarea lor este justificată mai ales de cererea pentru acestea. Asta este. Dar a identifica orice afacere, de la prostituție, jocuri de noroc, penitenciare sau speculații bancare, cu activități industriale (haine, alimente, computere, mijloace de comunicare/transport, energie etc.) este o eroare conceptuală aducătoare de confuzie, nedreptate și violență structurală. Afacerile care au la bază jocurile de noroc, cu exemple majore precum Monte Carlo, Las Vegas, Atlantic City, prostituția cu cartiere specializate precum vitrinele cu lucrătoare sexuale din Amsterdam, care aduc venituri mari primăriei acestui oraș foarte frumos și primitor, speculațiile unui G. Soros, oficiile de camătă din foarte multe orașe, inclusiv din Bucureștiul meu natal (care a avut, culmea cinismului, o companie interbelică numită Muntele de Pietate), unde afacerea amanetării este pe atât

de înfloritoare pe cât este de jupuitoare, afacerea lobby-urilor nu sunt și nu pot fi egalele unor industrii precum cele inițiate prin creativitate, inteligență, efort productiv, risc asumat pentru un produs util, dintre care este bine să ne reamintim câteva exemple: James Watt și aplicațiile forței aburilor, A.G. Bell, care a dat unul dintre modelele trecerii de la invenție la corporația industrială – „Bell Telephone Company", frații Michelin, cu primul patent al cauciucului pneumatic care este inlocuibil, desigur, Henry Ford pentru industria automobilelor, Rudolf Diesel, pentru motorul ce-i poartă firesc numele, Pasteur, Flemming, apoi Bill Gates, Steve Jobs sau David Harel, în domenii care azi au pătruns toate celelalte activități umane, bune sau rele, industriale sau pseudo-industriale. Este domeniul cunoscut sub numele de *informatică* (a se vedea excelenta lucrare *The Human Face of Computing,* editată de C.S. Calude, Imperial College Press, 2016). Pentru România există multe exemple, mai ales în industria construcțiilor (cei ce trec cu trenul peste Dunăre spre Constanța simt acest lucru direct, mai ales la Cernavodă). Prefer însă un caz aproape uitat, cel al lui Elie Carafoli – cercetător original în aeronautică, dar și practician în industria aeronautică (I.A.R. Brașov), angajat în producerea și comercializarea avioanelor. A locuit mult timp pe str. V. Conta (unde sunt două blocuri masive, cu scări impresionante). Trecătorul poate citi o placă comemorativă pentru profesorul D. Grigorescu și o alta pentru Nichifor Crainic. Nimic despre savantul și industriașul Carafoli. De ce? Poate din neglijență, poate pentru că era de la Veria, la sud de Dunăre, adică aromân (macedo-român), poate pentru că nu era literat, iar în România conceptul de intelectual, foarte frecvent, îi exclude automat din această categorie pe neliterați. Unde mai au loc Ion Barbu, Gr.C. Mosil, O. Onicescu, S. Marcus, pentru a nu mai repeta numele celui care a cercetat, creat și produs în industria aeronautică?

Cum să punem semnul egalității între speculațiile financiare ale lui Soros și succesul financiar bazat pe creativitate și produsele realizate industrial de S. Jobs sau B. Gates? Doar pentru că se utilizează eticheta calpă de industrie bancară? Cum să numim la fel (industrie) activitatea prostituatelor din Amsterdam și nu numai de acolo și productivitatea unui Ford, Pasteur, Michelin? Cum să fie numite și gândite conceptual ca fiind identice activitățile lui A.G. Bell și cele ale afaceriștilor din aria jocurile de noroc? Comunismul ne-a intoxicat cu omogenizarea forțată, cu nivelarea tembelizatoare. Să acceptăm degradarea existențială, care este inițiată de îmbolnăvirea conceptelor, spre dauna sănătății mentale – individuale și societale?

Claritatea conceptuală, abordarea critică la timp a erorilor conceptuale și a încercărilor de confuzionare și intimidare a gândirii libere, raționale și responsabile sunt forme de rezistență culturală. Confuzionarea conceptuală recurge de multe ori la chestiuni care sunt tarate de prejudecăți și care au o mare încărcătură emoțională. Prejudecățile de rasă, clasă, etnie, sex, religie, printre multe altele, sunt evident invalide științific, disfuncționale individual și societal și, evident, urâte și imorale. Xenofobia, rasismul, etnocentrismul, discriminarea sexuală, discriminarea care se face prin originea socială sunt doar câteva exemple.

Chestiunea devine mai complicată atunci când se invocă fals discriminarea pentru a acoperi anumite deficiențe și mai ales pentru a dobândi privilegii sau crea confuzie. În astfel de cazuri, claritatea conceptuală este vitală în dublu sens: pentru eliminarea discriminării și pentru evitarea producerii unor privilegii artificiale. Discriminarea în domeniul drepturilor (educație, exprimare, relaționare, mișcare, asociere etc.) datorită orientării sexuale este nedreaptă și, din fericire, în multe țări ilegală. Dar chestiunea conceptului de „căsătorie între persoane de același sex" are ramificații practice, morale și teoretice care necesită clarificare. Cei care susțin acest concept sunt explicit împotriva discriminării între cuplurile heterosexuale și homosexuale (drepturi referitoare la beneficii materiale, taxe, moștenire, tratament social, adoptarea unui copil etc.). Problema este: se poate elimina această discriminare fără confuzionare conceptuală și degradarea practică a unor relații creatoare și tradiții vitale? Dacă chestiunea se referă la eliminarea discriminării între cuplurile homosexuale și cuplurile heterosexuale, dintre care unele sunt căsătorite, atunci este absolut necesar să se respecte conceptual și practic diferențele de esență între uniunile homosexuale și uniunile ținând seamă de asemănările lor semnificative (afective, juridice, comunicaționale, economice, religioase, educaționale, care sunt bine cunoscute și respectate în mai toate democrațiile).

Care sunt diferențele de esență între uniunile heterosexuale și cele homosexuale? Multe, dar una se plasează în nucleul problemei: uniunea heterosexuală (femeie-bărbat) este singura uniune interumană care include două persoane și care este capabilă teoretic și practic să fie creativă bio-psiho-social prin caracteristici și resurse proprii. Desigur, există cupluri heterosexuale care nu au copii, care nu vor să aibă copii, care nu pot să aibă copii sau care recurg la tehnologia modernă pentru a avea un copil. Dar niciun cuplu homosexual nu este capabil teoretic și practic prin resurse proprii să procreeze. Necesarmente, trebuie să recurgă la resurse exterioare cuplului (ovul, spermă, donator de copil etc.). Aceasta este o diferență la nivelul creativității bio-psiho-sociale care face posibilă devenirea umană oriunde pe acest pământ. Conceptul care nu cuprinde această esență este falsificator. Există conceptul de căsătorie care cuprinde această esență. Extinderea artificială a acestui concept la cuplurile homosexuale exclude eronat tocmai creativitatea complexă specifică procreației realizate de cuplul heterosexual. A nu recunoaște creativitatea intrinsecă și unică a cuplului heterosexual este tot o formă de discriminare, chiar dacă această formă nu este recunoscută de o mare parte a discursurilor publice pe temă. Dincolo de această diferență există problemele identității și devenirii identitare, care sunt esențial dependente de această unică creativitate. Aceste două realități ale relațiilor umane heterosexuale și homosexuale recunoscute ca atare și reprezentarea lor adecvată din punct de vedere conceptual refuză discriminările posibile pentru ambele uniuni.

Răul produs prin conceptualizarea oarbă, ilogică, părtinitoare, diversionistă sau doar eronată are consecințe grave. Acest rău agresează rostul lucrurilor, claritatea gândirii, calitatea alegerii și chiar șansele devenirii în căutarea binelui comun.

(12 iulie 2016, București)

Homo sapiens

Tudor Vianu – 120 de ani de la naştere

Dragoş VAIDA

Impresia că textul de faţă este (poate prea) autobiografic este întemeiată. Percepţia culturii, pentru mulţi din generaţia mea, cred că a avut un inevitabil caracter biografic. În anii semnificativi din liceu sau facultate, la vârsta maximei receptivităţi (1948-1957), cultura râvnită a trebuit să fie descoperită pe căi ocolite, „subversive”, de cele mai multe ori, în afara şcolii şi în lipsa unui mediu stimulator. Veneau atunci în ajutor una sau două prietenii, cu colegi de liceu precum Miron Chiraleu, Ionel Vianu sau Matei Călinescu, multele ore de lectură, „supliciul” gen Giovanni Papini, mai ales la Biblioteca Centrală Universitară, unde cam tot ceea ce doream „nu era” (se afla într-un depozit ascuns, cenzurat, mai mare decât tot restul fondului), împrumuturile salvatoare de la Biblioteca Franceză de pe bulevardul Dacia sau cumpărăturile la micul anticariat din spatele altarului Bisericii Doamnei.

Când se explorează o epocă de formare, este important să se afle cu care artă a fost aceasta asociată. În cazul nostru, ne-am simţit aproape de muzica simfonică, de concertele de la Filarmonică, cu Constantin Silvestri sau cu George Georgescu. Un rol semnificativ în formarea mea l-au jucat conversaţiile cu Tudor Vianu, a cărui casă este foarte aproape de Liceul „Titu Maiorescu”, de aplicaţie pedagogică (Nr. 7 şi apoi „Caragiale”) la care învăţam.

Terminasem de doi ani facultatea, când, în 1959, a apărut teoria lui Charles Percy Snow care semnala şi critica depărtarea umanităţilor de ştiinţe. Gândindu-mă, nu numai acum, la anii de studiu, la profesorii pe care i-am întâlnit, nu găsesc confirmări ale acestei separări. Dimpotrivă, la profesorii de care m-am bucurat, la Gr.C. Moisil, vezi [4], [7] şi [10], Dan Barbilian [1], [8], Miron Nicolescu sau Solomon Marcus [6], ca şi la Tudor Vianu, vezi [2], [5], [9] şi [11]-[14], sau la Lucian Blaga, pe care l-am cunoscut după terminarea facultăţii (despre toţi am scris câte ceva), am găsit idei sau motivaţii în favoarea unităţii culturii, a matematicii, în particular. Se ştie, de pildă, că, în perioada doctoratului, T. Vianu a purtat o corespondenţă susţinută, marcată de întâlniri, cu fostul său coleg şi prieten din liceu, poetul Ion Barbu-matematicianul Dan Barbilian, care studia la Göttingen.

Tudor Vianu (27decembrie 1897/8 ianuarie 1898, Giurgiu – 1964, Bucureşti) a fost profesor la Universitatea din Bucureşti, estetician, critic şi istoric literar, poet, eseist, filosof şi traducător. Soţia, Elena Vianu (1911–1965), a fost conferenţiar la aceeaşi universitate, istoric al literaturii franceze şi traducător. Fiul lor, Ion Vianu, este un cunoscut medic psihiatru şi scriitor, iar fiica lor, Maria Alexandrescu Vianu, este un distins istoric al artei antice şi arheolog. Tudor Vianu îşi ia doctoratul în filosofie la Facultatea de Filosofie Eberhard Karl a Universităţii din Tübingen, în 1923, cu teza *Das Wertungsproblem în Schillers Poetik. Über naive und sentimentalische Dichtung* (*Problema valorizării în poetica lui Schiller*). Teza de doctorat a lui Vianu a fost elogiată de Lucian Blaga. Cei doi colaborau la *Gândirea,* unde Vianu a scris despre expresionismul german (v. [11]), de care Blaga se simţea apropiat [3]. Între 1946 şi 1947, a fost ambasador al României la Belgrad. În 1952, îi găsim în afara facultăţii, cercetător la Institutul de Lingvistică, lucrând la *Dicţionarul limbii române moderne* şi la *Dicţionarul limbii poetice a lui Mihai Eminescu.* T. Vianu devine membru corespondent al Academiei Române în 1935 şi titular în 1955.

Această concepţie de largă cuprindere se armonizează cu viziunea lui Tudor Vianu privind locul intelectualului în societate. Tipul de intelectual activ social, reprezentat la noi şi în continuare de trebuinţă azi, a fost identificat de T. Vianu în cultura noastră în termenii următori: „tipul omului de cultură care nu cultivă numai o specialitate ştiinţifică, ci care reflectează la destinul global al culturii noastre şi care se simte răspunzător de întreaga orientare a civilizaţiei ţării” [14]. În *ţări în dezvoltare,* cum este şi România, din multe puncte de vedere, *creatorul de cultură este chemat să participe la istorie,* la progresul social.

S-a scris despre viaţa, opera şi personalitatea lui Tudor Vianu şi nu încape în limitele însemnării de faţă nici măcar o sinteză. Pentru a da cel puţin o imagine, ne referim la caracterizarea atât de adecvată pe care filosoful ne-o dă cu privire la *spiritul matematic.* Această caracterizare o găsim în termenii care urmează din studiul din 1935 consacrat poetului Ion Barbu [12]. Recitesc azi, poate cu mai mult interes decât *Estetica* [13], acest studiu, alături de *Fragmente moderne* [11], *Arta prozatorilor români* şi de *Filozofia culturii* [14]. Nu este nimic de rezumat, reproduc textul lui Tudor Vianu privind demersul matematic. „Viziunea matematicianului este atât de puţin conexată cu activitatea simţurilor, atât de liberă de contingenţele care întinează funcţiunea lor, încât lumea care i se relevează este resimţită de el ca «pură». Pe de altă parte, faţă de lumea experienţei, aceea a matematicii este a doua lume, o suprastructură ideală. Într-un asemenea univers ideal doreşte să se situeze viziunea lui Ion Barbu şi acesta este înţelesul expresiei *Joc secund,* care intitulează volumul său” [1, pag. 251]. Şi încă: „Vom spune deci că intuiţia matematică nu cuprinde obiecte concrete, ci o lume de esenţe ideale pe care spiritul le găseşte printre posibilităţile sale, fără sprijinul niciunei experienţe. Nimeni nu poate identifica în sfera obiectelor concrete ce este un număr sau o formă. Desigur, toate lucrurile se prezintă într-un număr sau o formă oarecare, dar numărul şi forma ca atare nu sunt date niciodată în experienţă. Ele sunt nişte realităţi pur spirituale, oferite simplei intuiţii intelectuale” (*idem*).

Această prezentare poate fi pusă foarte bine alături de rândurile lui Gauss pe care Dan Barbilian mi le comenta, spunându-mi că reprezintă şi concepţia sa privind matematica. Gauss se exprima în *Disquisitiones arithmeticae* (1801), în următorul text, care l-a impresionat pe Dedekind, în promovarea unui nou stil: „Însă niciunul din doi (nici Wilson, nici Waring) n-a putut s-o dovedească, iar vestitul Waring afirmă că demonstraţia îi apare cu atât mai grea, cu cât nu se poate închipui nicio formulă care să exprime numărul prim. După judecata noastră, însă, adevăruri de acest fel trebuie extrase mai mult din noţiuni, decât din notaţiuni” [1, pag. 219]. Este vorba de teorema lui Wilson: produsul numerelor naturale până la $p - 1$, plus 1, este divizibil cu p, dacă p este prim. Barbilian vedea în afirmaţia lui Gauss prima formulare a opoziţiei dintre „algoritmic” şi „axiomatic” sau „noţional” (vezi şi articolul meu „Începuturi ale structurilor algebrice (1952–1957): I. Alexandru Froda, Mihail Benado, Dan Barbilian – Amintiri, reflecţii”, *Revista de Logică* on line).

„Realitatea în matematicile pure o constituie lumea conceptelor (abstracţiuni ale unor date directe ale experimentului). Deci tratarea realistă a acestei naturi secunde, cogitale, o constituie nu dezvoltările algoritmice (calculatoare), ci combinarea logică a axiomelor” [1, pag. 218], vezi şi „Note pentru o mărturisire literară” [1, pag. 113-115, în special 114], semnificative pentru raporturile poezie-matematică.

Dacă ne plasăm în contextul schiţat mai sus, atunci separarea *ştiinţe vs. umanităţi* suferă o pierdere de semnificaţie, iar lucrările acad. Solomon Marcus care critică această separare câştigă în relevanţă [6].

Este remarcabilă intuiţia lui Lucian Blaga în caracterizarea spiritului algebric în termeni similari cu cei citaţi: „Această tendinţă de a substitui concretului abstractul, de a ancora în totul în abstract, de a vedea în concret numai un veşmânt accidental al abstractului, este de fapt o trăsătură spirituală algebrizantă” (*Curs despre evoluţia gândirii ştiinţifice*, Muzeul Literaturii Române).

Avem în cele spuse o foarte bună descriere a imaginii despre matematică la care ajungea şi pe care o promova profesorul D. Barbilian în facultate. Îl urmăream ca student, dar şi după absolvire, într-un seminar de matematică la care ne aventuram în doi, profesorul şi cu mine, în anii 1957-1959.

Mai reţinem din Tudor Vianu şi puternica imagine de sinteză pe care autorul ne-o lasă cu privire la lumea personajelor lui I.L. Caragiale, în fragmentul care urmează (după [9]). „Scriitor burghez, Caragiale a evocat viaţa oraşului, a provinciei şi a Capitalei, în multe, în foarte multe din înfăţişările lui: orele târzii ale nopţii, cu cheflii întârziaţi, cu oameni care vin de la gară, cu măturători care stârnesc praful străzilor, cu trăsuri pornite în goană să caute moaşa; orele aperitivului şi ale prânzului, cu funcţionari întârziaţi de la masă, îndârjindu-se în discuţii inutile; ceasurile adormite ale după-amiezelor caniculare, cu birjari aţipiţi pe capră, cu străzi care păzesc siesta locuitorilor din casele zăvorâte; multele străzi ale Bucureştilor, botezate de fantazia edililor umanişti, întreţinând cultul virtuţilor, cu nume ale Antichităţii sau cu ciudate nume alegorice, strada Fidelităţii, a Emancipării, a Pacienţei, saloanele mondene, în care se practică causeria şi se pun la cale conferinţe literare, unde lumea se adună pentru *five o'clock,* balurile *high-life;* mesele îmbelşugate în jurul cărora se poate constata atmosfera încordată politică; birourile de avocaţi, vesela agitaţie populară a târgului moşilor, păcălelile de 1 aprilie... Peste toate trece o undă de farmec, de împăcare cu viaţa, care, dacă nu ia decât forme uşoare şi superficiale, trăite de oameni naivi cu manii inofensive, este un semn că existenţa obştească se desfăşura la adăpost de marile încercări.

Aceasta este atmosfera *Momentelor,* în care este răsfrântă o societate oarecum cristalizată, cultivând plăcerea de a trăi. Ea înfăţişează a doua generaţie după a *Comediilor,* unde decorul este mic burghez, mahalagesc, unde oamenii nu sunt de obicei funcţionari şi cucoanele nu sunt încă franţuzite: lume de mici negustori, trăind patriarhal, cu stăpâni aspri, dar creduli, strasnici în capitolul onoarei familiale; cetăţeni zeloşi, membri ai gărzii civice, politizând, deşi abia ştiu să silabisească gazetele, iniţiindu-se în practicile tinerei democraţii începătoare, străjuiţi de femeile lor romanţioase.”

Sunt remarcabile conciziunea, densitatea, din prezentarea citată. Desigur, personajele nu au cum să vorbească, într-un text cum e cel de mai sus. Nu auzim nădufului şi încălceala din zilele de vară, când din cauza căldurii logica obişnuită se evaporă şi ne rămâne neînţelegerea dintre două personaje, unul interesat, căutând semantica şi pragmatica, şi celălalt aproape britanic, stil *Cântăreaţa cheală,* mărginindu-se la sintaxă, în răspunsuri riguroase în care însă scopul comunicării nu mai poate fi găsit. Ni se pare surprinzător, în ambele fragmente citate mai sus, faptul că Tudor Vianu reuşeşte să înţeleagă atât de bine lumi care, am spune, nu aveau cum să îi fie prea apropiate.

Pentru caracterizarea stilului Vianu, istoricul şi criticul literar Alex. Ştefănescu găseşte termenii care urmează. „Din Tudor Vianu nu se pot cita caracterizări scurte şi nervoase, metafore critice lapidare, paradoxuri şocante formulate în numai câteva cuvinte. Trebuie reproduse, de fiecare dată, pagini întregi pentru a da o idee despre ceea ce s-ar putea numi un zbor critic planat”. „De aici provine şi impresia de inactualitate pe care o produc, azi, textele sale critice. Nu s-a demodat concepţia despre literatură a lui Tudor Vianu (care este, în egală măsură, un comparatist, un istoric al ideilor şi un stilistician), dar s-a demodat ritmul gândirii lui, într-o epocă a improvizaţiei şi tratării expeditive a oricărui subiect” [9].

Eu, Simah, prefectul Romei...

Alexandru MĂRCHIDAN

Este titlul primei cărţi (urmat de *Omul şi maşina*) traduse în limba română a profesorului Thomas Molnar, apărută în 2013 la Editura Logos, ediţia originală în franceză fiind publicată în anul 1999. Traducerea aparţine profesorului sibian Manuel Valeriu, cel care a făcut accesibilă publicului român şi o altă lucrare a lui Th. Molnar, *Modelul deformat. America, de la Tocqueville la Carter* (Editura Logos, 2016). De asemenea, traducătorul a şi prefaţat cele două cărţi, făcând dovada unui interes aparte pentru problematica regăsită în opera tradusă. Este cazul fericit când în întâmpinarea unui autor valoros vine nu „doar" un traducător, ci şi un bun receptor al mesajului şi un partener de dialog.

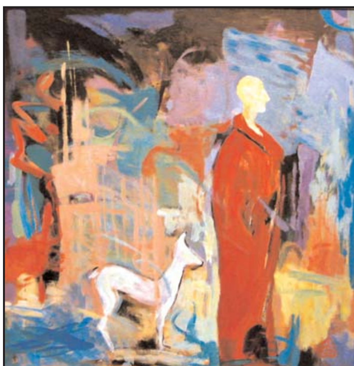
Vasta experienţă de viaţă, cultura enciclopedică, activitatea publicistică deosebită (numeroase articole, 44 de cărţi, scrise în engleză, franceză, italiană, maghiară şi traduse în diverse limbi) şi integritatea morală îl recomandă pe Thomas Molnar drept una dintre cele mai lucide personalităţi ale elitei culturale şi intelectuale; un diagnostician al îmbolnăvirii civilizaţiei moderne de spiritul mecanicist, care, dincolo de analizele pertinente pe această temă, are meritul de a aduce cititorilor o sinteză a gândirii europene cu urcuşurile şi coborâşurile sale. Printre cele mai importante subiecte abordate de autorul maghiar (spre finalul vieţii, Thomas Molnar încă ştia limba română învăţată în cei 11 ani cât a locuit la Oradea, unde a ajuns în 1927, la vârsta de şase ani), în opera sa, întâlnim: înlocuirea elitelor autentice de „manageri", „experţi", „conceptualişti", „guvern mondial", „agenţii" etc.; încercarea de a lua locul lui Dumnezeu, de a re-crea lumea, respingând Taina Întrupării în numele „atotputernicei" raţiuni; anularea vieţii interioare; relativismul moral; egalizarea socio-culturală, de unde apariţia unei monoclase globale, ale cărei caracteristici sunt enunţate numai prin termeni care exprimă un minus: anonimă, impersonală, amorală, fără identitate; dominaţia lumii în numele ideologiei pieţei şi a profitului. Rezultatul major al acestor descompuneri este nihilismul, ultima treaptă a revoltei împotriva a tot ceea ce este, inclusiv împotriva faptului de a exista.

O lucrare atât de atentă în analiză, de concentrată în idee şi model de discernământ, merită o atenţie deosebită. Thomas Molnar, poate cel mai preocupat de locul spre care se îndreaptă lumea şi cel mai competent, este şi cel mai cinstit, în sensul că nu acoperă dezastrele observate cu termeni care ar avea menirea să ne ofere false speranţe. Se întrezăreşte însă de fiecare dată nădejdea că, în procesul de alunecare în gol, omenirea se va opri cumva.

Problema principală asupra căreia îşi îndreaptă atenţia în cartea *Eu, Simah, prefectul Romei,* urmat de *Omul şi maşina* (două studii în aceeaşi carte) este dacă declinul actual – ale cărui rădăcini teoretice pornesc de la Democrit – este unul ireversibil, din moment ce Temele Esenţiale (Logosul, Naţiunea, Biserica, Universitatea, Cultura), care au avut totdeauna rolul de echilibrator şi de continuitate a umanului, sunt năruite sistematic, de parcă cineva ar purta de grijă să se întrunească cele mai potrivite condiţii pentru ca pilonii unui edificiu solid să se macine. Iar cei care înţeleg fenomenul pot doar să spună lucrurilor pe nume, observând însă că sunt martori neputincioşi ai distrugerii.

Simah, prefect al Romei, născut în anul 346 d.Hr., vede şi înţelege că Roma pe care o ştia, precreştină, va pieri negreşit şi nu poate face altceva decât să urmărească fiecare etapă a acestui fenomen. Thomas Molnar este şi el observatorul sufocat de apariţia unui ethos şi a unui limbaj atestând forţa schimbării care distruge tot ce avea sens pentru persoana bine aşezată în valori morale perene, cele creştine fiind expresia lor cea mai luminoasă. Sunt însă foarte mari diferenţele concrete între cele două lumi (a lui Simah şi a lui Molnar), dar şi între cele două tipuri de transformări ale unor ethos-uri care au stat vreme îndelungată la baza formării unui model uman.

De aceea, analogia între situaţia lui Simah şi cea a lui Molnar nu trebuie să ducă la confuzii. În primul rând, se vede că fiecare se află fără voia sa în rolul tragic al Cassandrei, ca voce lucidă dar neputincioasă anunţând transformări majore în toate dimensiunile principale ale modului, considerat integru, de a fi. În al doilea rând, apare diferenţa dintre Simah şi Molnar: pentru roman, schimbarea era *percepută* ca fiind rea; pentru Molnar, schimbarea accentuată violent în pragul mileniului trei *este* foarte rea: „Iată, de asemenea, motivul pentru care Simah putea să se salveze de disperare: mediul schimba zeii, dar sacrul rămânea. Dimpotrivă, America din a doua parte a secolului al XX-lea nu e nici măcar păgână, e (...) o societate civilă plată şi materialistă, o putere planetară ocupată doar cu afacerile şi cu secularizarea pe care acestea o necesită şi o impun. Pe scurt, un *imperialism fără imperiu"* (p. 33); „Simah al nostru nu era aproape deloc pesimist – era chiar fericit, am zice noi – pentru că, alături de el, creştinii Ambrozie şi Augustin aveau să reia lupta pentru civilizaţie. O *altă* civilizaţie, dar cu aceeaşi piatră şlefuită, cu aceleaşi creaturi pictate, umane şi animale, cu aceeaşi căutare a armoniei, cu aceeaşi sete de transcendent. Nu era o adevărată ruptură. Prin ceaţa evenimentelor, zărim salutul amical pe care şi-l adresează prefectul Urbei şi episcopul de Hipona. Un salut reconfortant şi valabil până în zilele noastre" (p. 95).

De altfel, Simah avea numeroşi prieteni creştini, printre care se afla şi Sfântul Ambrozie, lucru posibil datorită educaţiei clasice comune, a continuităţii lumii în jurul unei axe recognoscibile (presupunând ierarhie, polarizare), datorită păstrării semnificaţiei cuvintelor dincolo de noile realităţi. Acum însă, Temele Esenţiale, cum le numeşte Molnar, se pulverizează sub ochii noştri, nu fără a găsi rapid măşti-sloganuri cu rolul de a linişti conştiinţele. De aici şocul unui reprezentant (precum Molnar) al lumii ordonate – dincolo de variatele dezordini întâlnite – în faţa ascendenţei unui mod de a trăi neavând şi neacceptând vreun reper: totul începe şi se încheie cu bunul plac tiranic. Este un trai care nu are nimic de-a face cu Viaţa şi Adevărul. Un solipsism-închisoare, ale cărei gratii au culorile moderne ale alienării şi ale simulacrelor de libertate, credinţă şi iubire, adică libertinaj, superstiţie, sex.

Anii '60 ai secolului trecut au dat semne evidente privind descompunerea Temelor Esenţiale, autorul prezentând atât fapte obiective, cât şi ecoul lor în gândirea şi sensibilitatea sa. Aceste teme sunt *Franţa,* simbol (pentru un „apatrid", aşa cum se autodefineşte Th. Molnar) al naţiunii culturale de care autorul simte că aparţine; *Biserica,* păstrătoare şi continuatoare a sacralităţii; *Universitatea*, fundamentul cultural solid care trebuie să formeze dintr-un tânăr un gentleman al societăţii respective; *Cultura*, având rolul de a cultiva pe solul uman personal şi social armonia dintre Adevăr, Bine şi Frumos. Toate aceste Teme formează sistemul circulator al omenirii, modalitatea prin care oamenii şi-au putut comunica – de la o generaţie la alta, de la un neam la altul, de la un spaţiu la altul – asemănările şi diferenţele, fiind unii în raport cu ceilalţi reperabili şi identificabili. Sigur, Universitatea ca instituţie de educaţie, aşa cum e înţeleasă de la apariţia sa, nu a aparţinut tuturor timpurilor şi civilizaţiilor, dar întruchipează formarea superioară şi, cel puţin în spaţiul vast cucerit de lumea greco-latină, ea a lăsat urme fără de care Europa nu ar fi fost aceeaşi.

Despre Franţa, a cărei limbă şi cultură autorul le-a iubit nespus, el afirmă că şi-a trădat istoria şi civilizaţia străveche, căzând în preluarea (nu doar imitarea!) în propriul fel de a fi a modelului american, chiar şi atunci când dorea să arate că este împotriva tăvălugului de peste Atlantic. Avântul avangardismelor de tot felul, alterarea stilistică prin jargon, explicaţii greoaie unde înainte literatul de viţă nobilă aducea claritatea printr-o imagine, conţinutul tulbure, încâlcit, obsesia pentru introspecţie („efectul Freud" în literatură), terminologia fără corespondenţi în discursul interior, noua religie reprezentată de tehnologie, pedagogia progresistă, sociologia matematizată, filosofia sectară (a „presupunerii"), dezvoltarea disciplinelor umaniste după model mecanic, prin deconstrucţie şi structuralism – sunt simptomele cele mai importante ale trădării Franţei (poate fi înţeles în ambele sensuri, ca agent şi ca obiect al trădării). Evenimentele din mai 1968 au reprezentat începutul americanizării Franţei şi a Europei, fiind aceleaşi scene privite de autor în New York: „ruptura structurilor şi a legăturilor sociale, apariţia unor fisuri în familie şi în şcoală, banalizarea aspectelor vieţii şi, mai apoi, efectele nefaste din arhitectură (Pyramide du Louvre, Beaubourg, coloanele lui Buren, Opéra Bastille). Parisul nu mai era Paris. Depersonalizarea, desacralizarea învinseseră. (...) Neputând [burghezia gaullistă, n.n.] să imite «Curtea de la Versailles», obiectul imitaţiei era America şi destrăbălarea ei, mai ales a clasei de mijloc, ideologia ei interminabil sarcastică, formulată pentru cucerirea galaxiei. (...) Rezultatul: familii devenite victime ale noii mobilităţi sociale; şcoală permisivă, imigraţie sălbatică, fapt care aducea, aparent paradoxal, condamnarea diversităţii atât de promovate prin slogane" (p. 23).

→

În epoca în care l-am cunoscut, l-am citit şi l-am ascultat pe Tudor Vianu, m-au încântat ideile şi spusele – care nu erau azvârlite din uşă –, calmul, căldura, evidenta plăcere pe care o punea în conversaţia purtată. Găseam în această comunicare un refugiu într-o lume normală, un model de existenţă eliberator, salvator, tocmai prin „inactualitatea" lui de care era şi cred că este şi acum nevoie. În contrast, mi se pare că răstirea stil tv nu vine din graba de a împacheta cât mai mult conţinut, ci din dorinţa de a nu lăsa să se observe, în pripeală, tocmai sărăcia acestuia.

Referinţe

1. Ion Barbu, *Poezii. Proză. Publicistică,* Editura Minerva, Bucureşti, 1987.
2. M. Călinescu, I. Vianu, *Amintiri în dialog,* ediţia a treia, Iaşi, Polirom 2005.
3. D. Grigorescu, *Istoria unei generaţii pierdute: expresioniştii,* Bucureşti, Editura Eminescu, 1980.
4. A. Iorgulescu, S. Marcus, S. Rudeanu, D. Vaida (coordonatori/eds.): *Grigore C. Moisil şi continuatorii săi în domeniul informaticii teoretice/Grigore C. Moisil and His Followers in the Field of Theoretical Computer Science,* Editura Academiei Române, Bucureşti, 2007.
5. V. Lungu, *Opera lui Tudor Vianu,* Bucureşti, Editura Eminescu, 1999.
6. S. Marcus, *Întâlnirea extremelor,* Piteşti, Paralela 45, 2005.
7. Gr.C. Moisil, *Activitatea Centrului de Calcul al Universităţii din Bucureşti, AMC* 13-14 (1970), 9-20, în [4].
8. Basarab Nicolescu, *Ion Barbu – Cosmologia „Jocului secund",* Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1968; ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2004.
9. Alex. Ştefănescu, *La o nouă lectură: Tudor Vianu – perioada postbelică, România literară,* 19, 2004.
10. D. Vaida, *Profesorul Gr.C. Moisil – pionierul informaticii româneşti* (în două părţi), în [4].
11. T. Vianu, *Fragmente moderne,* Cultura Naţională, 1925; vezi, de exemplu, comentariul la *Camera mortuară* de Edvard Munch.
12. T. Vianu, *Ion Barbu,* Editura Cultura Naţională, Bucureşti, 1935; ediţia a II-a, Editura pentru Literatură, 1965.
13. T. Vianu, *Estetica,* Fundaţia pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1939.
14. T. Vianu, *Filozofia culturii,* Editura Publicom, Bucureşti, 1945 (ediţia a doua).

Istoria de lângă noi

În artă asistăm la o renunţare (premiată, deci încurajată) subită la toate regulile. Clasicismul antichităţii greceşti şi creştinismul, ambele având o axă metafizică, creau în interiorul unui cadru, acesta presupunând reguli, metode, limite, evoluţie în timp, armonie, obiectiv care transcende omul. „Pătrunderea Americii a însemnat nu atât forme noi, cât abandonul formelor. Era începutul debandadei: în moravuri, în maniere, în stil, în viziunea asupra lumii. (...) Cultul bizarului şi al absurdului" (p. 24).

Luciditatea unui adevărat european se află în contrast izbitor cu perfidia ideologilor Europei unite, o invenţie-trădare, cum o numeşte Th. Molnar, pe care Franţa a acceptat-o pentru a găsi ceva cu care să-şi făurească o „faimă de doi bani", singura pe care o mai putea avea după 1945. Trădarea, simbolizată de moneda euro, a camuflat-o însă în aşa-zisa rezistenţă faţă de superputerea de peste ocean.

Problema generală, putem spune, este că în lumea unde modelul mecanic, repetitiv şi eficient, încarnat de maşină, câştigă zilnic teren în faţa spiritului socratic şi creştin centrat pe viaţa interioară, fiecare naţiune a devenit un fel de Franţă de după mai 1968.

Critica la adresa reformelor *Bisericii* (Catolice, Th. Molnar fiind el însuşi catolic conservator) începe cu referirea la evenimentul religios major desfăşurat în primii ani ai aceluiaşi deceniu, al şaselea, anume Conciliul Vatican II. Fără a intra în detaliile şi motivaţiile acestei revoluţii, mă opresc asupra unor efecte: „teologii lumii noi aderă la aceleaşi programe – în privinţa «problemelor zilei» – ca şi ideologiile laice, agenţii de publicitate şi politicienii. În concluzie, Biserica propune o lume laică, social-democrată şi comercială, şi «vinde» globalizarea planetară cu acelaşi conţinut şi cu aceeaşi fervoare ca şi ONU, NATO şi birocraţii de la Bruxelles" (pp. 30-31). Religia şi cultura, afirmă Molnar, sunt cele care duc la conturarea unui sens interior, a unui *fundament de judecată* în funcţie de care se realizează adevărata ierarhie din cadrul reflecţiei: „inteligenţa trebuie adesea (mereu?) să se supună judecăţii morale, iar aceasta credinţei, fără fanatism, dar ferm"; în schimb, „tentaţia noastră majoră este aceea de a adera la iluzii, capcană foarte periculoasă, fiindcă e marcată de idolatrie: indolenţă a reflecţiei, prea multă stimă de sine şi infatuare, fals sentiment de plenitudine. Pe scurt, orgoliu, absenţa modestiei" (p. 32).

Paşii înapoi făcuţi de Biserică pentru o „conciliere" cu lumea laică au dus la o conciliere cu patimile ei, nu cu adâncul omenesc pentru a-i alina rănile; acest regres poate fi comparat cu micşorarea luminii farului, ducând inevitabil la rătăciri fatale pentru mulţi dintre cei care caută un reper să ajungă cu bine la ţărm: „Dar e vorba de mult mai mult decât de moravuri depravate. Lumea a mai văzut aşa ceva. Nouă e lichidarea forţată, statală dar deja mondială, a structurilor familiale, sociale, de la bărbat la bărbat, de la bărbat la femeie. Familii de lesbiene cu dreptul de a adopta copii; culte orgasmice; jocuri sexuale la şcoala primară; interdicţia ca părinţii să-şi spună cuvântul atunci când fiica lor concepe, apoi avortează; secte satanice; scene de viol urmate de tortură şi de omor autorizate pe video de Curtea Supremă, în numele libertăţii de expresie" (p. 34); „Mai mult decât Simah, eu îmi dau seama de decadenţă, de sfârşitul, nu al unei epoci, ci al unei reconstrucţii posibile. Noi nu am schimbat mobilele, am demolat casa" (p. 35).

Universitatea, cea de-a treia Temă Esenţială, nu se află deloc într-o situaţie mai bună. După Al Doilea Război Mondial, „piramida şcolară", construită încă de pe vremea lui Platon şi Aristotel, din discipline care să asigure cunoaşterea şi contemplarea cu scopul de a te înălţa la esenţial, a fost dărâmată. Aceasta nu stopează setea firească de adevăr a tânărului, însă, în lipsa cadrului care să vină în întâmpinarea unei nevoi vitale, antenele morale slăbesc şi studentul („produsul universitar") se va înregimenta în tristul mecanism social, perpetuându-l: „În locul adevărului, se inculcă un relativism devastator, dispreţul faţă de profesori, revolta contra programelor lipsite de valoare, care fac din el o fiinţă distrată, lipsită de curiozitate, cinică – finalmente un nihilist în miniatură. Povara unei politici şcolare gândite ca o afacere devine în curând apăsătoare pentru el. Pentru un salariu bun şi o adaptare la societate, el acceptă să îşi golească sufletul" (p. 39). A gândi politica şcolară ca o afacere înseamnă să faci o prioritate absolută din profit acolo unde nu este deloc recomandat. În lumea antică, universitatea era modelată de un grup restrâns în jurul unui Platon şi aspirând să cunoască esenţa lucrurilor, în abaţia medievală ea aspira la un *dincolo* spiritual, iar în lumea contemporană universitatea este concepută după modelul industrial, *uzina* în care muncitorii produc instrumentele bunăstării; acesta este *campusul* luat cu asalt în fiecare an de masele viitorilor producători.

Universitatea a devenit un auxiliar al multiplelor tranzacţii ale pieţei, impunând tot mai mulţi tehnicieni şi specialişti, astfel încât învăţământul (cândva) universitar s-a încadrat în rubrica şcolii tehnologice. De aceea, diplomele emise nu au acoperire culturală, ci reprezintă „nişte certificate de competenţă tehnico-birocratică" sau „un fel de carnet de membru de sindicat". Pentru a da impresia de echilibru, „tartuferia" a introdus sub eticheta de „cultură umanistă" discipline de psihologie, de cooperare, de *human management,* de promovare a înţelegerii rasiale sau între sexe, având rolul „de a înlesni colaborarea între lucrătorii uzinei-planetă. (...) Goethe, scriind către Frau von Stein, în 1786, afirmă că «lumea noastră (deja!) devine un mare spital, în care fiecare dintre noi e infirmierul celuilalt». (...) Poetul german a sesizat deja apariţia unui tip uman, jalnic şi smiorcăit, omul «transparent» al filosofiei moderne, care are nevoie de doze importante de «sfaturi psihologice». Ceea ce nu e deloc în contradicţie cu imaginea sa colectivă: o umanitate debilă, robotizată, interiorizând în chip de etică regulile unui infantilism pronunţat" (p. 43). În contextul noilor discipline „umaniste", un loc aparte îl deţine literatura motivaţională, ale cărei limbaj şi criterii de „salvare" o apropie foarte mult de o sectă. De altfel, se poate spune că ispita gnozelor a rămas până astăzi, deşi a început să ia forme edulcorate, patetice sau chiar ridicole.

Realitatea decadentă/decadenţei, ai cărei nori s-au ivit în perioada postbelică, nu a mai lăsat nicio îndoială despre forţa sa în anii '60, când la universităţile din Berkeley (1964) şi Sorbona (1968) s-a dat tonul la... orice. Lupta împotriva instituţiilor care au însemnat ceva în menţinerea continuităţii spirituale reprezintă un front care nu putea fi ratat de valul dezordinii globale: „La Berkeley, studenţii protestatari încă mai purtau cravată, dar au redactat un manifest prin care îşi invitau colegii să «utilizeze peste tot, inclusiv în sălile de clasă, un limbaj murdar» (*speak dirty!*). La Paris (unde, în mai 1968, am regăsit aceleaşi scene de stradă precum în ajun la New York), studenţii au aruncat gunoiul în capul rectorului Paul Ricour; la Columbia University, au ocupat biroul preşedintelui şi au defecat pe masa lui; la *Freie Universität* din Berlin, o studentă şi-a descoperit sânii, provocând astfel un atac cardiac profesorului Adorno, care era, împreună cu Marcuse, marele adept al tuturor libertăţilor. Se cuvine să facem observaţia că aceste afirmaţii, gesturi şi acţiuni erau cele ale terorii care se declanşează de obicei prin «desacralizarea» persoanelor şi obiectelor purtătoare de prestigiu" (p. 72).

Cultura, un alt pilon pe care s-au sprijinit civilizaţiile, în special cea europeană, este grav afectată prin dezvoltarea „unui fel de turism cultural. (...) Exact asta fac universităţile de stil nou: în loc să reprezinte continuitatea, care e sinonimă cu cultura şi care constituie cea mai preţioasă realizare a generaţiilor, un fel de imortalitate a rasei, ele servesc drept supermagazin pentru curiozitatea sau lipsa de curiozitate a momentului" (p. 44). Din păcate, de la Kant la Nietzsche şi Freud – scrie Molnar, vorbind despre orizontul cultural deschis de Iluminism –, majoritatea teoriilor sunt variaţii orbeşti pe tema infailibilităţii personale şi a solipsismului. De aici libertatea de a inventa „infinite metode manipulatoare", o consecinţă firească a proiectării unei culturi din centrul căreia au fost alungate imaginea omului şi imaginea lui Dumnezeu.

Eseul *Omul şi maşina* ar fi meritat o prezentare separată, dar, întrucât este legat de pierderea Temelor Esenţiale, am încercat să fac unele trimiteri şi mai sus, iar în rândurile următoare mă voi limita la a enumera o mică parte dintre subiectele tratate de autor. Din păcate, literatura apărută pe acest subiect a ajuns la o anumită superficialitate, făcând să fie trecute cu vederea problemele acute, aşa cum un bandaj ascunde o rană foarte adâncă. Nu este şi cazul lui Thomas Molnar, care analizează creşterea şi descreşterea dorinţei omului de a imita maşina încă de la Democrit (protopărintele celor care se închină la zeul tehnologiei), echilibrând ca nimeni altul istoria ideilor şi culturii cu exemplele bine alese.

O explicaţie a apariţiei acestui nou viţel de aur se pare că se găseşte în teama de anarhie, care implică dorinţa de ordine perfectă, însă ordinea fără transcendent duce la crearea şi adoptarea unui model care funcţionează după principiile mecanicii. „Raţionamentul ascuns, începând cu secolul al XVI-lea, este că legile mecanizării, sprijinite pe o bază matematică – ea însăşi modelul filosofic al lui Pitagora şi al lui Platon – oferă mai multe garanţii decât Dumnezeu şi rugăciunile adresate Lui" (p. 133). Modelul a luat forme diferite ideatic şi tehnologic, însă acum este considerat singurul model bun, creând un drum cu sens unic. Există de multă vreme nişte prototipuri sau cazuri limită pentru cei care au făcut o religie din progresul tehnologic şi un ritual din experimentul ştiinţific: *perpetuum mobile* (idealul reducerii la zero a factorilor opuşi mişcării) şi *maşina inteligentă,* care presupune „adaptabilitatea materiei la spirit sau, dacă vreţi, intelectualizarea materiei. Oricum, se depăşeau limitele pe care pare să le impună dualitatea intrinsecă a fiinţei umane" (p. 109). Iar pentru că este dovadă de nebunie să priveşti omul şi lumea prin ţija unui pai, crezând că beneficiezi de cea mai bună perspectivă, în plus obligându-i şi pe ceilalţi să creadă asta, e firesc să apară efecte personale şi sociale tot mai grave pe măsura trecerii timpului. Aşa se întâmplă – afirmă Molnar făcând trimitere la cartea lui Georges Steiner, *Réelles présences. Les arts du sens* – şi cu „forfota tragicomică a «cercetării» ştiinţifice din laboratoarele noastre, din întreprinderile industriale/comerciale. «Cercetarea» a devenit parola pentru pseudoelita universitară, chiar dacă această cercetare e lipsită de un obiect identificabil şi mai ales lipsită de seriozitate. Îi vedem efectul nefast în muzee şi galerii de artă, unde orice asamblare de obiecte heteroclite trece drept operă de artă, candidată la premii, burse, suport publicitar" (p. 123).

Punerea în practică a vechiului ideal mecanicist a început în jurul anului 1750, când au apărut primele condiţii propice, atât teoretice (apariţia *Enciclopediei franceze*, 1751), cât şi practice, odată cu producţia industrială şi cu masele dezrădăcinate care contribuie la extinderea ei. Industrializarea a continuat cu darwinismul, „unde mecanica se manifestă în pretinsa adaptabilitate – mecanică! – a organelor la condiţiile de existenţă; şi se termină (?) prin ultimul produs comun al industriei şi biologiei, când noua rasă, *omul planetar,* devine el însuşi maşină, deci perfecţiune" (p. 139).

În societatea spectacol, noii piloni sunt *golirea Cerului,* adică secularizarea, „mecanica fiind copilul negeitim al demitologizării radicale" (p. 132), *apoteoza inutilului* (marcă a societăţii industriale), *socializarea omului interior* (viaţa intimă este subiectul celei mai savurate publicităţi), *cercetarea ştiinţifică* (din toate domeniile) *fără orizont,* de aceea, atât de schimbătoare în alegerea ipotezelor, obiectului, încercând să mascheze vidul cultural, *pierderea logos-ului şi a coerenţei discursului, crearea planului unic,* prin abolirea distanţei între „a fi" şi „a trebui", *pierderea distanţei critice*, din moment ce alţii ne pun permanent în faţă o imagine în care toate lucrurile, oricât de divergente, par să se concilieze fără probleme, *jocul de dragul jocului* şi mobilitatea cu orice preţ, *recrearea lui Adam după modelul maşinii,* omul unidimensional al „limbajului orizontal", fără mit şi imaginaţie, trăind în lumea „atât de plină şi de mulţumită de ea însăşi încât o altă lume să nu fie nici măcar imaginabilă, gândită, dorită" (p. 87), *societatea „deschisă", a existenţei predeterminate între doi poli:* economia şi petrecerea timpului liber; este o societate mecanizată care tinde către *mecanizarea totală,* pentru că maşina nu tolerează obstrucţiile în funcţionarea ei; peste toate tronează „un du-te vino permanent, într-o atmosferă de banalităţi – şi numim acest talmeş-balmeş cumplit şi deghizat *transparenţă!*" (pp. 146-147).

Aşadar, umanism fără om, raţiune fără transcendent, sau alungarea raţionalităţii reflexive, teleologice (a scopurilor) pentru a lăsa suveranitate absolută raţionalităţii instrumentale, a mijloacelor de realizare a scopurilor prestabilite de alţii.

Sigur, iubitorii de sloganuri au grijă să vorbească despre anomia care nu se va opri, din păcate, aici, în termenii unei „renaşteri", aşa cum tragica proclamare a „morţii lui Dumnezeu" de către Nietzsche a fost salutată drept o „răsturnare a valorilor", ca şi când ar fi vreun motiv de bucurie să vezi o corabie cu susul în jos.

Fenomenologia războiului anticreştin

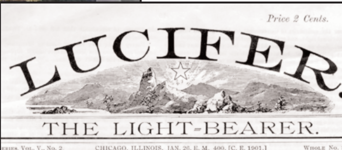
Emanuel BĂDESCU

Tratarea superficială a istoriei, excluzând determinismul în favoarea întâmplării şi cele două întrebări esenţiale „De ce?” şi „Cui serveşte?” îmi sugerează o linie politică ascunsă, venită de „Sus” şi la nivel mondial. Că este ascunsă şi la nivel mondial este limpede, însă nu reuşesc să pricep ce înseamnă *Sus,* unde se ciocnesc, de obicei, interesele celor cu putere decizională planetară. Cum de există unul ori mai multe puncte de vedere comune care se transformă într-un acord tacit când este vorba de ceea ce trebuie să fie servit gloatei?! Se remarcă, de către tot mai numeroşi observatori serioşi, nu numai de adepţii teoriei conspiraţiei, un fenomen de anihilare şi de distrugere a europenismului, concomitent cu un război, evident şi pe zi ce trece mai eficient, dus contra creştinismului. O scrutare fenomenologică a trecutului dezvăluie că de 228 de ani creştinismul se confruntă cu forţe ascunse, dar cu uriaşă putere decizională. Primul semnal, neluat în seamă nici de clericii romano-catolici, a constat în predarea cheilor oraşului papal Avignon Adunării Naţionale a Franţei, de către cei pe care papalitatea îi salvase de-a lungul veacurilor. Din acel moment a fost ridicat, parcă, un stăvilar, puhoaiele revoluţionare urmând să se năpustească – ciclic şi implacabil – peste patrimoniul european de esenţă creştină. Al doilea semnal a fost sfărâmarea statuii Fecioarei Maria şi punerea pe soclul gol a unei prostituate. Se întâmpla într-o biserică din Paris numită Notre Dame… Al treilea semnal al declanşării acestui război ajuns bisecular a început prin decapitarea Regelui, Unsul lui Dumnezeu legitimat de trecut, urmată de proclamarea Republicii Franceze laice şi s-a încheiat prin declanşarea Terorii, când trinitatea creştină a fost înlocuită de trinitatea magică, dar abstractă, a Egalităţii, Fraternităţii şi Libertăţii. Precedentul fusese creat, poate sub semnul acelui triunghi desenat deasupra Declaraţiei Drepturilor Omului din 1789, scrisă pe Tabla lui Moise în locul celor 10 Porunci... Mai mult, se crease tezaurul de concepte şi practici pentru un spectru teoretic infinit, de la extrema stângă până la cea dreaptă, având ca numitor comun teroarea iacobină. Prin câteva lovituri măiestre „lumea veche” se trezise pe marginea prăpastiei, cu o coloană vertebrală, europenismul creştin (nu iudeo-creştin!), croit pe structura civilizaţiei greco-romane, virusată. Dulcea răzbunare – fiindcă de răzbunare e vorba – luase forma unui şarpe care hipnotiza masele cu noua trinitate laică.

Secolul următor, al XIX-lea, a însemnat o înlănţuire de teorii şi experimente sociale, la 1848 luând forma unor bătălii revoluţionare de „nuanţă seculară”, cum ar fi spus Max Weber, şi culminând cu sângeroasa Comună din Paris, care, ne dezvăluie fotografiile, s-a năpustit asupra mănăstirilor, bisericilor şi clerului creştin din oraş, producând martiri ca pe vremea lui Nero. Parisul a fost salvat, între alţii şi de prinţul român George Bibescu, personaj deloc întâmplător azvârlit în catacombele uitării. Câţiva dintre cei vinovaţi de masacru au scăpat cu balonul fotografului Nadar, dar cei capturaţi s-au bucurat de clemenţă. Aceleaşi trei cuvinte abstracte, de-o goliciune de sens absolută, dar magice pentru frunţile înguste şi oamenii străzii, produseseră minunea iertării: Libertate, Fraternitate, Egalitate. Pentru a doua oară singurul perdant a fost patrimoniul creştin. Aparent învinşi, conducătorii comunarzi şi-au spus că a sosit timpul expansiunii ideologiei anticreştine, care ar avea mai mult succes la scară europeană şi – de ce nu? – planetară. Pe la mijlocul acestui veac revoluţionar apăruse un om numit Karl Marx, ale cărui analize sociale, înţelese, dar mai cu seamă neînţelese, cum opina Dimitrie Gusti, vor alimenta teoriile anarhiste, antisemite şi anticreştine ale timpurilor viitoare.

Din contrafacerea marxismului, în secolul XX a apărut în Rusia comunismul de tip leninist, care a batjocorit cumplit bisericile, transformate în te miri ce, şi a ridicat numărul martirilor creştini la zeci de milioane. Reprezentau „lumea veche”, erau „oamenii vechi”, adică vechituri. Se impunea înlocuirea lor cu „oameni noi”, un soi de „roboţi vii”, însărcinaţi cu crearea „Lumii Noi”. Se hotărâse demult, din epoca Terorii, o metodologie radicală pentru „schimbare”. Momentul schimbării a venit când Alexander Parvus l-a convins pe împăratul „poporului ales” al germanilor, Wilhelm II, să-l trimită pe exilatul Lenin cu un tren blindat în Rusia, ca să declanşeze Revoluţia Comunistă. Nota bene: încă din primul deceniu al acesteia, prin Alexandra Kollontai, comunismul a militat pentru distrugerea familiei, pentru sexul liber, pentru căsătoriile homosexuale şi pornografie infantilă, „copiii nimănui” trebuind să fie familiarizaţi cu abuzurile sexuale, ca să nu iasă din rând mai târziu, când vor fi soldaţi credincioşi ai partidului unic, idei aplaudate călduros de Zinoviev, interzise de Stalin şi revitalizate după aşa-zisa prăbuşire a comunismului în statele nord-vestice ale Europei, unde oamenii se sinucid de bunăstare, iar prin Mişcarea Dada şi scrierile fanaticului comunist Georg Lucas, teoreticianul „terorismului cultural”, această bazaconie revoluţionară s-a infiltrat şi în zonele creaţiei, „eliberând-o” de expresiile artei de până atunci, considerată a fi avut origini şi reminiscenţe creştine. Cât de inocentă a fost Avangarda tovarăşului Tristan fără de Tzară! Tot din Marx, dar din scrierile sale antisemite asortate cu delirurile antihristice semnate de Nietzsche, s-a inspirat şi Hitler, acoliţii lui pregătind înlocuirea creştinismului, religie propovăduită de apostoli iudei, cu păgânismul eroic al vechilor germani, iar fascistul Benito Musollini, care purtase portretul lui Marx imprimat pe pulover, a cutezat, la un moment dat, să-i ceară lui Dumnezeu să se arate „în cinci minute” unei mari mulţimi de credincioşi veniţi la sărbătorirea unui sfânt! Tot atunci, în malaxorul creării „omului nou”, s-a făcut auzită şi Şcoala de la Frankfurt, ai cărei emisari – niciunul creştin! – au infestat lumea anglo-americană cu varii concepte fals umaniste, preluate din Marx şi Freud şi coagulate în teoria totalitară a *corectitudini politice,* servită prostimii ca o apologie a „politeţii”. De ce totalitară? Fiindcă „odată ce libera exprimare este băgată în cămaşa de forţă a adevărului oficial, remarca Philip Atkinson, se ajunge la nebunia care domneşte în toate statele totalitare”. Logic, nu? Indiferent de „cauzele” istorice ale apariţiei acestor mişcări ideologice, ele s-au înscris, mai mult sau mai puţin vizibil, pe traiectoria uneia singure, anticreştină, chiar violent anticreştină, a *sfintei răzbunări.* La fel şi aşa-zisul Război Civil din Spania, care, cum rezultă din statistici şi fotografii, nu a fost câtuşi de puţin civil, ci a avut ca obiectiv distrugerea cât mai multor biserici şi mănăstiri, a uciderii cât mai multor clerici, pedepsiţi de „brigăzile internaţionale” pentru ce făcuse cu vreo cinci veacuri înainte fostul sefard Torquemada, ajuns Mare Inchizitor... Să nu uităm cele două războaie mondiale: au fost declanşate în Europa, aici au produs cel mai mare număr de victime creştine şi cele mai mari distrugeri din patrimoniul creştin, culminând, simbolic, cu raderea de pe faţa pământului a primei mănăstiri europene, Monte Cassino. A urmat, în spaţiul „multietnic şi multicultural” dăruit cu stranie generozitate de anglo-americani lui Stalin şi transformat imediat în Gulag, invazia „brigăzilor internaţionale” sosite cu tancurile Armatei Roşii şi experimentarea sistemului comunist, cu avalanşele de suferinţe produse de „specialiştii” neoiacobini şi de elevii lui Makarenco, precum aşa-zisul legionar Eugen Ţurcanu, trimişi de Kremlin pentru crearea de „oameni noi” prin reeducare. A fost un eşec, căci sângerosul experiment comunist a trezit în individ, comunist sau nu, şi în naţiunile cotropite instinctul de conservare.

Când s-au împlinit exact două secole de la izbucnirea Revoluţiei Mamă Franceze, cei de *Sus* au poruncit părăsirea nu a experimentului comunist, doar amânat sau indus în stare de „adormire”, termen mai cunoscut de ei, ci a strategiei de (re)implementare. S-a remarcat că impunerea cu forţa cauzase rezistenţă, mai cu seamă în privinţa lepădării de creştinism, deci forma nouă de comunism trebuia să fie acceptată democratic, individ cu individ, de bunăvoie şi nesilit de nimeni, cum se întâmplase cu venirea la putere a lui Hitler. Aşa se explică valul de manipulări grosolane prin internet şi mijloacele media controlate la sânge (a se vedea originea patronilor), distrugerea învăţământului de calitate, blamarea istoriei naţionale, a naţionalismului „criminal”, a vieţii morale vinovate de tradiţionalism şi aşa mai departe. Doar că Neocomunismul, care, prin corectitudinea politică, a cuprins ca un drog suicidar Occidentul ingenuu, în fostele state expuse experimentului roşu nu are nici succes, nici nu poate fi mascat, tezaurul lui de valori fiind înspăimântător de asemănător cu acela impus de „brigăzile internaţionale” la adăpostul Armatei Roşii. Da, cu aceste state pentru cei de *Sus* este o mare problemă, dar nicidecum insurmontabilă: dispariţia vechilor generaţii „păţite”, incultura indusă metodic şi coroborată cu estomparea istoriei naţionale, teorii „ştiinţifice”, precum cea a „creştinismului păgân”, servilismul guvernelor cu miniştri internaţionalişti, cu multe jurăminte de credinţă la activ, deci sperjuri, şi manipularea prin mass-media, toate acestea vor conduce în cele din urmă la acceptarea „valorilor neocomuniste” şi în aceste state. Nu mai este un mister că, de câţiva ani, creştinismul şi, implicit, europenismul, se confruntă cu două tipuri de strategii care se doresc fatale:
1) tezele fals umaniste, neocomuniste, ale Scolii de la Frankfurt de care am vorbit, adoptate în multe state ale SUA sub administraţia Obama şi preluate – cu acest argument! – de conducătorii majorităţii statelor UE, fără să-i pună pe gânduri ideea de „dictatură a minoritarilor”, care, oricum am interpreta-o, tot dictatură e şi că originea ei ruso-comunistă este rodul eforturilor secrete depuse de „diplomaţia” Kremlinului de-a lungul timpului şi 2) invazia musulmană, datorată unor atacuri militare „eronate”, prin urmare deloc întâmplătoare. Cunoscându-se bine fidelitatea acestora faţă de monoteismul teocratic şi predispoziţia pentru exacerbarea fanatismului religios, aceşti „medievali” sunt consideraţi ideali pentru distrugerea europenismului, creştinismului şi pentru a da lovitura de graţie „vechilor libertăţi democratice”, fiecare act terorist însemnând o restrângere a lor sub pretextul protecţiei populaţiei şi autoapărării... Evaluarea gradului de sugrumare a libertăţilor democratice a ajuns la îndemâna oricui: e suficient să se compare controlul pe aeroporturi în 1989 şi în ziua de azi! Nebăgat de seamă ca orice as al disimulării, noul totalitarism bate la uşă, anunţând „acceptarea” Erei Noi cu o Nouă Religie Planetară mai pe gustul Marelui Arhitect. Să fie oare această eră „socialismul cu faţă umană”, de care ni s-a vorbit la începutul anului 1990 şi peste care s-a aşternut suspect de repede tăcerea? Mi-e teamă că acolo, *Sus,* decide Kremlinul: prea tot ce se întâmplă în lume e după pofta inimii sale! Cu o Uniune Europeană bolnavă de marxism, acuzată chiar de cei de după fosta Cortină de Fier ca fiind o nouă Uniune Sovietică şi, implicit, lesne de prefăcut într-o vastă gubernie, Moscova imperialistă jinduieşte, probabil, să ajungă paşnic la Constantinopol, în „Roma cea blestemată a Vaticanului” şi la Atlantic. De ce nu? Are experienţa stăpânirii multiculturalităţii, raselor şi a inhibării creştinismului cu cnutul. Din fericire, NATO încă există. Mi-e groază să mă întreb: până când?

→

Istoria de lângă noi

Situația spirituală a timpului nostru

Acad. Alexandru BOBOC

1. Sfârșitul secolului 20, marcat vizibil de un sentiment de insatisfacție, precum și de un exces de revoltă împotriva așezării de până atunci a lumii, punea sub semnul întrebării, de pe pozițiile unui așa-numit „postmodernism", nu numai o latură sau alta a modernității, ci însuși stilul de gândire și de creație, configurările la nivel de *Weltanschauung* și forme de viață. Interogările vizau, atunci, ca și acum, adevărul, valorile și tehnica, într-o formă cât se poate de insolită, producând îngrijorare sau cel puțin uimire, pe alocuri blocaje de comunicare, survenite în principal dintr-o dezordine a limbajului, dar favorizând și licăriri ale unui sentiment de emancipare umană. Căci, așa cum spuneau cei din vechime, *Nondum omnium dierum occidisse* (Titus Livius, *Ad urbe condita,* 39, 36, 9: Încă nu a apus soarele tuturor lucrurilor), adică: istoria nu și-a spus încă ultimul cuvânt!

Pasul hotărâtor al înscrierii într-o nouă istorie fusese însă făcut! Devenea iminentă necesitatea redimensionării comportamentului uman, într-un nou orizont al vieții, situarea în conștiința valorilor perene ale culturii. Căpătau, parcă, rezonanțe profetice cuvintele unui mare filosof modern: „Omul trebuie să se cinstească pe sine și să se considere demn de ceea ce este mai înalt. Despre măreția și puterea spiritului el nu va putea avea niciodată să aibă gânduri destul de mari [1, p. 36].

Dar (spunea Hegel, în alt context) „cel mai ușor este să judeci ce are conținut și temeinicie, mai greu este să-l înțelegi, cel mai greu este ceea ce le unește pe amândouă: să înfăptuiești expunerea lui" [2, p. 11].

Aceasta s-ar potrivi și la încercările de a înțelege situația lumii de azi, lucru nu atât de ușor, cum se crede uneori! Căci „sesizarea situației are loc într-o asemenea modalitate încât, de îndată ce facilitează apelul la acțiune și comportament, ea se și schimbă. De aceea, a examina o situație constituie deja începutul stăpânirii ei" [3, pp. 23, 24].

Așadar, conceptul de situație implică o ambiguitate, întrucât ne aflăm deja totdeauna într-o situație și, ca urmare, nu putem avea despre ea o cunoaștere exactă imediată, căci fenomenul aflării într-o situație este complex, el implicând nu numai diversitatea poziționării în situație, ci și raportul cu tradiția și cu orizonturile lumilor contemporane nouă.

2. Să nu uităm că noul orizont este și unul de așteptare, în care iese în relief fenomenul invers celui descris de Max Weber în formula *Entzauberung der Welt* (dezvrăjirea lumii), anume, revrăjirea lumii, prezentă în formele diverse de pierdere a simțului valorilor, de alunecare în neautentic, ceea ce are ca urmare degradarea limbajului discursului public, lipsa măsurii și a nuanței în apreciere, slaba preocupare pentru identitate, pentru ideal și permanențe ale istoriei, „convingerea" unora că au fost „trași pe sfoară", că li s-a „confiscat" ceva și, în reacție, culpabilizarea (uneori în bloc) celorlalți.

Dar fenomenul cel mai îngrijorător este ceea ce s-a numit cândva (în tradiția eticii valorilor) *trecerea pe lângă ceva:* „Nenumărați oameni se întâlnesc cu alți oameni. Puțini sunt încă cei care *văd* cu adevărat, în sens valoric... Nu este chiar culmea absurdului că fiecare știe care-i dorința celuilalt, și totuși trece mai departe, fără să vadă că un om rămâne singur, cu durerea ascunsă a singurătății sale?" [4, pp. 12, 13]

Autorul citat aici oferă o veritabilă radiografiere a ceea ce am numit *prezența în situație:* „Fiecare comunitate de interese își cunoaște numai țelurile ei proprii, trăiește numai pentru ele, țese în ele viața întregului precum și pe cea a individului. La fel trăiește și individul în fața adevăratei vieți, a întregului; nu aceasta îi este sfântă, ci în exclusivitate viața grupului său, așa cum o găsește vârâtă cu forța în strâmtele formule ale vremii sale și ale înțelegerii sale. Nimeni nu trăiește privind la marile conexiuni care alcătuiesc viața întregului, nimeni nu vede pulsul istoriei. Și totuși, fiecare se află în mijlocul acesteia, este la rândul său în centrul acțiunii și este chemat să vadă și să co-modeleze întregul. El trăiește mai departe în epoca lui, pe lângă valorile și sarcinile lui, pe lângă propria-i viață dată numai lui, contemporanului. Este de mirare că în perioada în care abundă adepții și conducătorii de partid se simte lipsa cetățenilor și a oamenilor de stat?" [5, p. 136]

Dar această stare este latura pasivă, contemplativă, de constatare, însoțită aici de o nostalgie care ține de simțul istoric și de capacitatea creatoare a marilor personalități, de tragicul trăirii acestora într-o lume care, pe de o parte, și-a pierdut sensul, pe de alta, este în așteptare!

În acest spațiu, de așteptare și derută, nu lipsește latura activ-negativă, care ține de fenomenul revrăjirii lumii și al autoiluzionării, o situație marcată prin minciună și *rea-credință* (*mauvaise foi*): „Vom accepta în voie, scria Sartre, că reaua-credință este minciună față de sine, cu condiția de a distinge imediat minciuna față de sine de minciuna pur și simplu. Minciuna este o atitudine negativă, se va conveni. Dar această negație nu poartă asupra condiției însăși, ci ea vizează doar transcendentul... Idealul mincinosului îl constituie conștiința cinică, afirmând în sine adevărul, negându-l în vorbele sale și negând pentru el însuși această negație" [5, p. 46].

Este de observat că mincinosul are intenția (pe care nu o ascunde deloc) de a înșela, afirmându-se prin conduite secundare (ca jurăminte, asigurări că spune adevărul ș.a.). Spre deosebire de minciună, prin care „conștiința afirmă că ea există prin natură ca *ascunsă celuilalt,* utilizând în profitul ei dualitatea ontologică a eului meu și a eului celuilalt", reaua-credință este cumva „minciuna, *față de sine",* structura minciunii păstrându-se doar în aparență: „ceea ce schimbă totul este faptul că aici se maschează adevărul față de mine însumi și astfel dualitatea celui care înșeală și a înșelatului nu mai există. Dimpotrivă, prin esența ei, „reaua-credință implică unitatea *unei* conștiințe" [5, p. 87].

Întocmai ca în mitul lui Actaeon: vânătorul devine el însuși prada pe care o urmărește. Situația celui de rea-credință nu este simplă: „Cel care e afectat de rea-credință trebuie să aibă conștiința propriei sale rele-credințe, deoarece ființa conștiinței este conștiința de a fi. Se pare deci că trebuie să fii de bună credință cel puțin în faptul că ești conștient de propria rea-credință" [5, p. 88].

Pentru cel care trăiește în minciună și rea-credință, consecințele sunt ruinătoare, ele producând devierea de la normalitate, falsitate, lipsa de autenticitate a trăirii. Poate și de aceea, asemenea stări nu sunt durabile, deși fenomenul este destul de frecvent (îndeosebi în perioadele de schimbare în condiție socială a comportamentului uman). Mai mult, stările de acest gen încep, prin forța lucrurilor, în câmpul de studiu psihoanalitic, pentru a explica dedublarea între viața conștientă și inconștient, ceea ce implică o mare dificultate (într-un fel, un paradox): „nu mă pot cunoaște decât prin intermediul altuia, ceea ce înseamnă că în raport cu acest *al meu* mă aflu pe poziție de *altul";* și astfel se ajunge la „ideea unei minciuni fără mincinos, adică ajung și înțeleg cum pot să nu mă mint, ci să fiu mințit" [5, pp. 89, 90].

Condițiile de „rea-credință" permit să se înțeleagă mai bine ce ar trebuie să fie omul în ființa sa, căci „dacă omul este ceea ce este, reaua-credință devine imposibilă"; opusul ar fi astfel „buna-credință" (la bonne foi), prin care se încearcă „fuga de dezagregarea ființei proprii" [5, pp. 98, 111].

Nu mai puțin semnificativ este comportamentul prin *resentiment,* o stare a trăirii efective care constituie, cum spunea Nietzsche (*Genealogia moralei,* I, 8) „izvorul multor prejudecăți morale". Căci „punctul de plecare cel mai autentic al formării resentimentului îl constituie impulsul spre răzbunare", un „impuls activ" care se manifestă „ca un atac sau o lezare a unei persoane" [6, pp. 4, 5].

Și iată descrierea: „Răzbunarea în sine este deja o trăire care se construiește pe trăirea unei neputințe, constituind totdeauna un indiciu de *slăbiciune;* resentimentului îi este structurală „înșelătoria valorică", și se manifestă „prin iluzia sau falsul valorilor ca atare", priveste „relația fundamentală cu conștiința valorii" [6, pp. 15, 16].

Mai agravant privit, resentimentul este „unul dintre izvoarele prăbușirii unei ordini eterne din conștiința umană", este, cum remarca Nietzsche, „o falsificare a tablei de valori" [6, p. 29], conduce la un tip de comportament, la „omul resentimentului", care, în condiții de criză în starea de lucruri a unei lumi (fie în derută, fie în căutare), constituie un obstacol principal și în calea conviețuirii, și în calea afirmării personalității umane. Căci are loc aici întâlnirea cu superficialitatea trăirii în plan individual, unde „se aleargă după impresii, trăiri și senzații, unde ne uităm totdeauna după ceea ce este mai nou... iar precedentul este uitat înainte de a fi examinat corect și de a fi înțeles. Trăim din senzație în senzație. Puterea de penetrabilitate se aplatizează, sentimentul valorii se tocește în goana după senzațional" [4, p. 341]. (Va urma)

Referințe

[1]. G.W.F. Hegel, *Cuvânt la deschiderea prelegerilor din Berlin, 22 octombrie 1818,* în *Logica. Enciclopedia științelor filosofice,* București, Ed. Academiei, 1962.

[2]. Idem, *Fenomenologia Spiritului,* București, Ed. Academiei, 1965.

[3]. K. Jaspers, *Die geistige Situation der Zeit* (1931), Berlin, de Gruyter, 1968. „Conceptul de situație (se spune în alt context) ține de cel de orizont, de cercul de viziune ce include tot ceea ce este vizibil în funcție de un punct central. Aplicând aceasta la conștiința cugetătoare, vorbim atunci de îngustimea orizontului, de lărgirea lui posibilă, de deschiderea de noi orizonturi etc." (H.-G. Gadamer, *Wahrheit und Methode. Grundziige einer philoso-phischen Hermeneutik,* Tübingen, Mohr, 1975, p. 286)

[4]. N. Hartmann, *Ethik,* Berlin, de Gruyter, 1935. „Este neîndoielnic, se spune mai departe, că, pe lângă întreg egoismul natural, pe lângă teama omenească și falsa mândrie, există, înainte de toate, incapacitatea de a vedea moral... Bogăția etosului omenesc se îmbolnăvește și moare din cauza meschinăriei inculturii privirii etice, a privirilor acelorași oameni pentru același etos uman." (N. Hartmann, *Etica. Introducere,* în *Vechea și noua ontologie și alte scrieri,* Ed. Paideia, 1997, p. 135)

[5].6. J.-P. Sartre, *L´Être et le Neant. Essai d'ontologie phénoménologique,* Paris, Gallimard, 1943.

[6]. M. Scheler, *Das Resentiment im Aufbau der Moralen,* Frankfurt a.M., V. Klostermann, 1978.

Cum se va sfârși acest război nu-i greu de imaginat, dar neînchipuit de dureros este că soldații aflați în luptă sub stindardul anticreștin sunt indivizi botezați, eliberați, cred ei, de misticism: în Occident, tinerii prelucrați de guvernanți iresponsabili sau vânduți, în Est, „ateii" pe care teroarea stalinistă nu a reușit să-i obțină! Ei sunt masa de manevră de astăzi, „roboții vii" de mâine, care, victime ale unui învățământ dirijat, nu realizează că europenismul de până mai ieri a produs marea cultură, întregul patrimoniu științific al omenirii, de care se face atâta caz pentru a zdrobi religia, că a creat civilizația împotriva căreia luptă, asemenea avangardiștilor, doar pentru că este de sorginte creștină. Pe aceste cadavre vii – ce altceva sunt? – le vedem defilând nu doar despuiate, ca la Petrograd, în 1918, dinaintea „eliberatorului Lenin", ci și, fără conștiință morală și de sine, batjocorind cu gesturi haotice de primate crucea iubirii de oameni. S-a ajuns deja foarte departe: cereri către UE de scoatere a creștinismului în afara legii, cum că ar fi intolerant (precum corectitudinea politică?), de interzicere a botezului etc. Nu cumva pentru temperarea entuziasmului celor câțiva de Sus și atenuarea influenței Rusiei a fost numit președinte al SUA atât de blamatul Donald Trump? Ar fi bine să ne întrebăm de cine și pentru ce este blamat...

De pe *Donul liniştit,* în Bucureşti

Marian NENCESCU

În august 1921, ultimele unităţi ale Armatei Republicii Populare Ucrainene (R.P.U.), primul stat ucrainean independent modern apărut pe harta Europei, în februarie 1918, după mai bine de trei secole şi jumătate de ocupaţie străină, dacă luăm în considerare Obştea liberă a cazacilor zaporojeni (1648-1657), condusă de hatmanul Bogdan Hmelniţki (1595-1657), cunoscut mai ales la noi datorită căsătoriei fiului său, Timuş, cu prinţesa moldoveancă Ruxandra, fiica lui Vasile Lupu, eveniment consemnat de Mihail Sadoveanu în romanul *Nunta domniţei Ruxandra* (reeditat, în 2007, la Editura Agora), respectiv Brigada a 2-a siberiană de mitraliori, condusă de tânărul colonel Hnat Porohivski, compusă din 59 de ofiţeri şi aproximativ 500 de militari (subofiţeri, cadeţi şi soldaţi), treceau, la adăpostul întunericului, Nistrul, sub ploaia de gloanţe a grănicerilor sovietici, refugiindu-se iniţial la Bălţi, ulterior mutaţi la Braşov, apoi la Oradea şi Făgăraş, până în 1923, când, oficial, „tabăra” militară s-a desfiinţat, iar emigranţii ucraineni au fost dirijaţi spre locuri de muncă din toate colţurile ţării. Realitatea istorică tristă este că vecinii noştri de la nord nu au cunoscut unitatea statală secole de-a rândul, deşi au luptat, pe rând, cu Regatele Poloniei şi Lituaniei, cu Hanatul Crimeii şi, mai cu seamă, cu austro-ungarii şi cu ţarii Rusiei, care au constituit, de la 1613 încoace, primul stat multinaţional din istorie, sub domnia absolută a Romanovilor, întreruptă sângeros în octombrie 1917 prin abdicarea şi, ulterior, asasinarea lui Nicolae al II-lea (17 iulie 1918).

Sfâşiată şi, practic, împărţită între cele două imperii central-europene, Ucraina, intrată în război în 1914, va cunoaste mai bine de un deceniu de lupte crâncene, adesea fratricide, suferind atât de pe urma confruntărilor armate, cât şi a războiului civil care a urmat. Celor peste 3 milioane de victime din rândul civililor şi al militarilor li se adaugă şi cei 30.000 de bucovineni (majoritatea etnici români) şi galiţieni, din Ucraina subcarpatică, deportaţi în Siberia, sub acuzaţia de complot împotriva Rusiei ţariste. În aceste condiţii, nu e de mirare că, încă de a doua zi după izbucnirea, la Petrograd, a Revoluţiei burghezo-democratice (27 februarie 1917), autorităţile de la Kiev au declanşat acţiunile politice şi militare pentru obţinerea independenţei, urmărind de la început să se desprindă definitiv de Rusia şi cerând guvernului de la Petrograd, prin autoritatea Radei Centrale Ucrainene, constituită în martie 1917, autonomia teritorială şi introducerea oficială a limbii ucrainene în şcoli. De altfel, între *Ziua Sfintei Revoluţii,* 16 martie 1917, când, în prezenţa a 10.000 de locuitori ai Kievului, Rada a adoptat hotărârea convocării Congresului Ucrainean, care a pronunţat hotărârea privind *autonomia teritorială,* singura în măsură să asigure populaţiei de etnie ucraineană, ca şi celorlalte etnii conlocuitoare, drepturile politice visate, şi 12 octombrie 1920, când, printr-un tratat unilateral, semnat la Riga, între guvernul polonez condus de mareşalul Josef Pilsudski (1867-1935) şi sovietici, R.P.U. îşi înceta, practic existenţa oficială, situaţie consfinţită de altfel şi prin Tratatul de Pace de la Paris, care hotărâse deja ca tratativele care priveau soarta Ucrainei să se poarte numai cu reprezentanţii Rusiei sovietice, istoria scurtă a R.P.U. a fost un şir neîntrerupt de războaie civile, trădări şi înfrângeri, străfulgerat din când în când de acte de mare demnitate şi exemple de patriotism dus până la sacrificiu. Ca un epitaf al acestor evenimente, merită amintită data de 30 decembrie 1922, când, în urma Congresului Sovietic de la Moscova, la care au participat şi reprezentanţi ai R.S.S. Ucraineană, stat artificial, creat în decembrie 1917, iniţial la Kiev, ulterior la Harkov, aproape de graniţa cu Rusia, s-a consfinţit crearea U.R.S.S., uniune care a durat până în 1991, când, *autodizolvându-se,* a deschis calea apariţiei unor ţări independente în spaţiul ex-sovietic, inclusiv a Ucrainei, care şi-a re/declarat independenţa la 24 august 1991.

În acest context, merită amintit sprijinul pe care Guvernul Regal Român l-a acordat tânărului stat ucrainean, condus la data respectivă de un Directorat, în urma demisiei hatmanului Pavel Scoropadski, care a trimis, în iulie 1919, o delegaţie politică şi economică la Bucureşti, condusă de dr. Constantin Maţievici (1874-1942), un apropiat al lui Simon Petliura (1879-1926), membru de vază al Directoratului, lider al Revoluţiei Ucrainene, însărcinat de Congresul militar cu rangul de secretar general pentru probleme militare. În opinia istoricului Mihai Pocorski, misiunea doctorului Maţievici la Bucureşti era de a negocia cu prim-ministrul Ion I.C. Brătianu acordarea unui ajutor de război, pentru a susţine ofensiva contra bolşevicilor, şi eventual găsirea de sprijin pe lângă Antanta pentru recunoaşterea Ucrainei. (*Însufleţiţi de idealul independenţei Ucrainei,* Bucureşti, f.e., 2016, p. 97). Pentru a-şi susţine cererile, Maţievici a încercat să spele gafa Guvernului bolşevic de la Harkov, care, într-un document din martie 1918, protestase împotriva emancipării Basarabiei şi alipirii ei la România, publicând în ziarul kievean *Izbânda,* din 14 octombrie 1919, următorul text: „Imperialiştii ruşi ne învinuiesc că facem cadou din pământul Rusiei. Dar noi ne punem întrebarea când au fost Basarabia şi Galiţia pământ rusesc? Galiţia ucraineană este pământul nostru, iar în ce priveşte Basarabia, *care e pământ românesc* (s.n.), Sfatul Ţării de acolo a hotărât alipirea la România Regală” (ibidem, p. 84). Din păcate, în urma luptelor locale, armata ucraineană a părăsit, la 21 noiembrie 1920, teritoriul Ucrainei, emigrând, odată cu Guvernul, în special în Polonia, iar o mică parte în România.

Majoritatea personalităţilor marcante din perioada existenţei R.P.U., cu deosebire patrioţii ucraineni Simon Petliura, asasinat la Paris, în 1926, de un agent bolşevic, Nestor Mahno (1888-1934), fost şi el, o vreme, emigrant la Bucureşti (1921-23), adept al liniei „anarhiste”, în încercarea sa de a impune în Ucraina „a treia putere”, opusă atât Directoratului, cât şi bolşevicilor, la fel ca şi liderul Armatei „Albe”, generalul rus Anton Deninkin (1872-1947, S.U.A.), ori amiralului rus Alexandru Kolceak (1874-1920), se pare, moldovean de origine şi primul explorator polar modern, apar ca personaje, alături de o serie de eroi fictivi, în cel mai cunoscut roman despre războiul civil ucrainean *Donul liniştit* (*Stihi Don*), scris între 1928-40 de Mihail Şolohov (1905-1984), o operă distinsă deopotrivă cu Premiul Stalin (1940), cu Ordinul Lenin, dar şi cu Premiul Nobel pentru literatură, în 1965. Cartea focalizează o zonă specială a Ucrainei, Donul, cu aşezările sale căzăceşti, situate la numai 200-300 de kilometri de linia de război, şi redă, într-o manieră realist-mitică, războiul civil, confruntările dintre „albi” (monarhişti) şi „roşii” (bolşevici), incursiunile „verzilor”, lui Mahno, totul pus sub semnul dragostei cazacului pentru stepă: „Stepa mea iubită, ca un fiu sărut pieptul tău” (*Donul liniştit,* Ed. Univers, 2014, vol. III, p. 67), Scriind despre cazaci, Solohov atinge un mit, poate chiar unul dintre cele mai vii mituri ruseşti, acela al cazacului liber, reuşind adesea să evite capcanele realismului socialist în care a fost circumscrisă opera sa.

Ca o consecinţă a războiului civil din Ucraina este şi prezenţa, în România interbelică, a unei emigraţii ucrainene, dacă nu numeroasă, suficient de matură politic pentru a aprecia mâna întinsă de statul român, în condiţii economice grele. Liderul acestei emigraţii a fost, prin forţa împrejurărilor, colonelul Hnat Porohivski (în actele româneşti, Igantie Porohovski) (n. 29 ianuarie 1888 – d. 14 iunie 1952, în detenţie, în lagărul de la Potma, R.A.S.S. Mordvină), absolvent al Academiei Militare din Odessa (1911) şi colonel în armata lui Simon Petliura, comandant al Regimentului 4, căzăcesc, iar după 1920 al Brigăzii de Vânători (de rezervă).

Într-o lucrare cu conţinut biografic, fiica sa Olga Porohivska – Andrici (n. la Bucureşti, în 1933, din căsătoria cu Nelly Margulis, originară din Chilia Nouă, fostul judeţ Ismail) redă, alături de fragmente din *Memoriile colonelului Porohivski* (cvasi inedite, fiind publicate iniţial între 1929-31 de părintele său, în Revista militară *Tabor/Tabăra,* care apărea la Lvov, oraş aflat pe atunci sub administraţie poloneză), precum şi câteva *amintiri* din Bucureştiul interbelic, în care a trăit şi şi-a purtat idealul politic fostul ofiţer ucrainean. Memoriile, scrise la persoana a III-a, încep cu evocarea lui Simon Petliura, adevăratul lider al Armatei ucrainene: „După ce armata lui Petliura, într-o luptă dârză, dar inegală, fu înfrântă, ne-am găsit refugiul în Polonia, într-un lagăr înconjurat cu sârmă ghimpată. Chinuiţi de foame şi frig, ostaticii din Brigada a 2-a Siberiană, condusă de … au cerut azil unei ţări mai primitoare, România.” (*Însufleţiţi de idealul independenţei, op. cit.*, p. 130)

Aşa începe aventura românească a luptătorilor ucraineni, care au rămas, unii dintre ei, pentru toată viaţa în patria de adopţie. Între aceştia a fost şi fostul colonel Porohivski, stabilit la Bucureşti, care, cu ajutorul dr. Maţievici, devenit între timp ambasador (onorific) la Bucureşti al Guvernului ucrainean din exil, a înfiinţat Comitetul de ajutorare al emigranţilor ucraineni din exil, cu sediul iniţial în Calea Dorobanţilor, ulterior pe strada Dele Veche, nr. 45, în cartierul Călăraşi. Aici s-a desfăşurat, între 1930-40, activitatea Hnat Porohivski, devenit între timp absolvent al Scolii de Documentare şi Ştiinţe Administrative din Bucureşti şi integrat activ în viaţa socială a Capitalei. Deşi apatrid, la izbucnirea războiului a cerut să fie înrolat voluntar, în Armata Română, fiind cooptat în calitate de consilier tehnic pe lângă Statul Major General. Aşa a rămas în mintea fiicei lui, în prima zi de război, la 22 iunie 1941: „Într-adevăr, tata nu plecase. Ne aştepta îmbrăcat în uniformă. Arăta obosit, puţin chiar îmbătrânit, dar a ţinut să ne lase amintirea primei zile de război, căci nimeni nu ştie, plecând pe front, când şi dacă se va mai întoarce la cei dragi.” (*op. cit.*, p. 166)

Participant activ la războiul antisovietic, decorat cu Coroana României cu spade, Virtutea Militară şi Steaua României (1944), colonelul Porohivski s-a întors, totuşi, teafăr de pe front, intrând direct în atenţia agenţilor NKVD-ului de la Bucureşti, care, în seara de 6/7 noiembrie 1944, l-au reţinut, extrădându-l în U.R.S.S., unde Tribunalul Trupelor M.A.I. ucrainean l-a condamnat la 25 de ani de privare de libertate. Rămasă fără sprijin („mama s-a îmbolnăvit de nervi în urma şocului suferit”), mica Olga a fost crescută de mătuşa Noska – sora mamei şi unchiul Dumitru Ivaşina, care se salvase de la arestare schimbându-şi domiciliul şi înfăţişarea. Sub un nume fals, fostul literat, care semna cu pseudonimul Herodot, a lucrat, până la pensionare, casier la o farmacie, reuşind să-şi păstreze demnitatea (a murit în 1975, la 83 de ani).

Astfel s-a încheiat aventura românească a familiei Porohivski, cu precizarea că fiica sa, Olga, a colaborat cu istoricul Vadim Guzun la elaborarea monografiei *Hnat Porohivski. Asul ucrainean al Serviciului Special de Informaţii,* lucrare premiată în 2016 de Fundaţia Magazin istoric, fiind ea însăşi o valoroasă scriitoare, autoare a romanelor *Roxolana* şi *Domniţa Ruxandra şi Timuş* şi a culegerilor de basme *Moara poveştilor* şi *Basme din patru zări.* Este şi acesta un mod de a mulţumi ţării de adopţie, România, despre care părintele său scria, într-o scrisoare personală adresată de pe front, soţiei sale Nelly: „Eu sunt obligat faţă de România. Viaţa mea, fericirea de a avea o casă, o familie, toate astea sunt datorită ţării unde am fost primit cu ospitalitate şi am fost tratat bine. Iată, sunt 20 de ani de când sunt aici şi mă simt liber... „ (*op. cit.*, p. 167) O mărturisire pe care, sincer, o aşteptăm şi din partea multor români, purtaţi de vântul soartei, peste hotare.

Centenarul Marii Uniri

Marea Unire - Solomon Haliță și mărturiile din familia noastră

Constanța VAIDA HALIȚĂ

Sunt nepoata profesorului Solomon Haliță, luptător pentru realizarea unității poporului român și fruntaș în opera de înfăptuire a Marii Uniri, inspector general al învățământului, prefect al județelor Iasi și Năsăud, decorat cu Steaua și Coroana României, în grad de Ofițer și Comandor.

Sunt foarte rare în istoria unui popor ceasurile când acesta, dintr-o dată, năvălește direct în propria istorie, pentru a spune ce vrea, și atunci fără ezitări și nevoie de tălmăciri. Articolul de față și însemnările care îl vor urma nu sunt lecții, autoarea neavând competența istoricului și nici pe aceea de natură etică sau morală. Datoria să le manifeste pe acestea rămâne celor în drept și celor care conduc destinele acestei țări.

Doresc doar să prezint câteva momente și persoane legate de Marea Unire, mărginindu-mă la ce se găsește în arhiva noastră de familie, în special, cu privire la unchiul Solomon, limitând comentariul și interpretările la cât mai puțin. Probabil nu m-aș fi încumetat la inițiativa de acum, dacă n-aș fi văzut, împreună cu noi toți, distorsiunile și falsificările care apar, inacceptabile, poate orchestrate, privind istoria Marii Uniri, produse de diferite „grupe de lucru", cu variate și deloc sărăcăcioase susțineri.

Ce-am făcut noi, în istoria noastră? Nu ne-am făurit glorii pe spinarea altora și n-am căutat *Pământ și Apă* aiurea – niciodată.

Ce-i drept, nu ne învrednicirăm să avem programe pe măsură, ca alții, care au un *Program Trianon 100*, deși poate li s-ar potrivi mai bine un *Program Pașalâc 150 de ani,* având materie. Îmi permit să cred că îi așteptăm pe cei în drept, precum Academia Română, Ministerul Culturii, cel etern dat pentru stabilitate, sau Departamentul Românilor de Pretutindeni, să vină cu un *Program România Daco-Romană 2000*, cu un departament pentru monitorizarea publicațiilor și evenimentelor, care să ofere expoziții, conferințe, burse de studiu al arhivelor de la Viena și de la Vatican și cu oportunități de întâlnire în care să se prezinte, mai cu seamă pentru tineri, idealurile și luptele intelectualității noastre pentru promovarea identității naționale.

Ce putem noi scrie? – pentru actorii evenimentelor, numele și două date, arătând *de atunci* și un *până atunci,* arătând începutul lucrării lor și sfârșitul care o întregește.

Copârșeul – sicriul – unchiului Solomon a fost purtat la Sângeorz-Băi, mai întâi de elevi, semn că a plecat dintre ai lui un *om al școlii* [4], apoi de bărbați ai locului, în *straie naționale,* semn ca a plecat un *patriot.* În acest fel și-a început drumul spre noi, spre istoria noastră, pe care nu o va părăsi niciodată, Solomon Haliță (1859-1926). L-au condus ai lui, oameni din „Sângeorz, sat românesc", dintr-unul „fără amestec", cum precizează Nicolae Iorga [3, pp. 295-296]. Marele istoric îl citează pe Solomon Haliță și nu uită să ne spună că acesta a dat satului său o casă a culturii, pe care o cumpărase pentru aceasta, „clădirea cea frumoasă de la marginea drumului..." (*op. cit.*). A fost S. Haliță mai mult profesor, fruntaș unionist, prefect? Istoria/destinul ne face un semn, ne comunică un verdict: a murit pe 1 decembrie 1926.

În 1925, cu un an înainte de deces, Solomon Haliță a organizat, din proprie inițiativă, la Prefectura Bistrița-Năsăud pe care o conducea, celebrarea a 7 ani de la Marea Unire, la care contribuise efectiv. Am găsit discursul rostit de el atunci în cartea vrednicului de toată lauda, teologul ortodox Alexandru Daraban [2]. Mie și lui Dragos, soțul meu, nu ne-a venit să credem că ideile din această cuvântare au putut să apară în urmă cu aproape 100 de ani, așa că am cerut ajutorul doamnei Cornelia Vlasin, directoarea Arhivelor Județene Bistrița, prin domnul Ioan Pintea, directorul Bibliotecii Județene, pentru a avea ziarul vremii sub ochi. Textul ne vorbește de la sine, cu putere, pentru autenticitate, vezi citatul care urmează, din *Gazeta Bistriței,* anul V, nr. 24, 15 decembrie 1925, p. 1-2.

„Conform programului fixat, la ora 11.30 dl Prefect S. Haliță deschide solemnitatea prin următoarea cuvântare:

Onorată asistență,

Ne-am întrunit astăzi aci ca să prăznuim a 7-a aniversare a celui mai însemnat eveniment din istoria noastră națională: întregirea patrimoniului strămoșesc prin unirea Ardealului cu Țara-Mamă.

După unirea cu vechiul Regat a Basarabiei și Bucovinei, părți rupte de vitregia vremilor din trupul Moldovei lui Ștefan Cel Mare, poporul român din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, prin mandatarii săi aleși de toate ținuturile și prin glasul a peste 100.000 de țărani, în frunte cu floarea intelectualității române, cu Mitropoliții și episcopii ambelor confesiuni, a hotărât în ziua de 1 Dec. 1918, în Alba Iulia lui Mihai Viteazul, Unirea pe veci cu România.

1

Prin acest act de o covârșitoare însemnătate istorică, provinciile românești care au purtat mai îndelungată vreme jugul asupritor al străinului, s-au unit cu surorile lor de același sânge, închegându-se într-un singur trup, formând un singur stat: România Mare, liberă și independentă.

Lăsată urmașilor – de colonii așezați de marele împărat Traian pe aceste plaiuri, ca să stea ca sentinelă a civilizației latine împotriva hoardelor barbare, care din fundurile Răsăritului îndepărtat se revărsau ca puhoiul năpraznic și amenințau hotarele împărăției romane.

Sentinela romană așezată aci de „Maica Roma cea bătrână", cum zice bardul de la Mircești, și-a făcut datoria, cum îi dicta nobila ei origine.

De multe ori a trebuit să se încovoaie sub greutatea valului dușman, dar înfrântă n-a fost niciodată, căci „apa trece și pietrele rămân" și tot ce-i val, ca valul trece.

Moldova și Muntenia n-au fost prefăcute în pașalâc turcesc sau tătăresc, ci au stat totdeauna strajă a creștinității, pe când capitalele altor țări au văzut pe vizirii padișahului înfigând steagurile cu trei tuiuri pe turnurile catedralelor și așezând în palatele prinților domnia Semilunei.

Sentinela romană a stat veacuri de-a rândul neclintită pavăză și zid de apărare a civilizației și a creștinismului aci la porțile orientale ale Europei, înfruntând cu pieptul său de-aramă năpraznicele lovituri ale talazurilor păgâne – ce veneau din răsărit, miazăzi și miazănoapte, dând răgaz națiilor mai fericite din apus să progreseze în cultură și buna stare materială.

D-nelor și D-lor,

Ar trebui să depășesc cadrul cuvântării mele dacă aș arunca o privire retrospectivă cât de scurtă asupra momentelor, chiar și numai a celor mai principale, care au creat situația politică a neamului românesc, așa cum el se află în preajma izbucnirii războiului mondial, cu atât mai puțin mă voi ocupa de fazele în care s-a desfășurat acest crâncen război.

Țin însă să relevez că România a avut și ea partea ei de suferință în acest război și a avut și o însemnată parte de glorie nepieritoare.

În urma dezastrelor cauzate de acest cataclism fără egal în istoria omenirii, s-ar fi crezut că soarele binefăcător al păcii va încălzi toate inimile și va lumina toate mințile, pentru ca grozăviile războiului să nu se mai repete, iar popoarele să aibă liniștea necesară pentru vindecarea rănilor sângerânde.

Era multă nevoie de odihnă, după ce la Oituz, la Cireșoaia și la Siret scrisese cu litere de sânge că „pe aici nu se trece", după ce la Mărăști și Mărășești a pus lumea în uimire prin faptele sale de arme, după ce curățind țara de dușmanii care o invadaseră a pus stăpânire pe hotarele etnice ale neamului românesc, tot el a fost chemat de soartă să potolească focul nebuniei comuniste, ce izbucnise cu furie la vecinul din apus, care voia să întindă mâna tovarășului său din răsărit, pentru ca împreună să preumble din nou spectrul morții, jaful și pârjolul peste trupul istovit al patriei abia întregite.

După lupte crâncene la Tisa, armata română înaintează triumfătoare până în inima țării dușmanului milenar, și cu sabia într-o mână, cu bucata de pâine în cealaltă, restabilește ordinea în trufașa capitală înfometată de teroarea roșie.

Iar astăzi, după 7 ani dela încheierea păcii generale, sentinela română tot mai trebuie să stea de veghe la Nistru, pentru că soarele păcii și al dreptății încă n-a putut împrăștia norii ce amenință din răsărit.

Să fim însă tari în credința puterilor și vitejiei neamului nostru...

Este un discurs puternic. Oratorul nu ezita să ne spună, fără ocolișuri, unde vede vocația țării noastre, în istorie: „sentinelă a civilizației latine împotriva hoardelor barbare, care din fundurile Răsăritului îndepărtat..." Impresionează clarviziunea și avertismentul său de acum 90 de ani privind „focul nebuniei comuniste, ce izbucnise cu furie la vecinul din apus, care voia să întindă mâna tovarășului său din răsărit". Ceva seamănă cu ceea ce auzim și vedem noi azi.

Unchiul meu, Solomon Haliță (în fotografia alăturată), despre care vreau să vă povestesc, s-a născut în Sângeorz-Băi, județul Bistrița-Năsăud, din părinții Maxim și Ileana Haliță, având o soră – Elisabeta, și un frate – Alexandru Haliță, profesor și vicar foraneu greco-catolic de Rodna, bunicul meu.

După terminarea liceului la Năsăud, Solomon pleca cu Iuliu Moisil (1859, Năsăud – 1947, Năsăud), viitor profesor și director de școală, membru de onoare al Academiei Române din 1943, pentru a-și continua studiile la Viena, cu bursa obținută din Fondul Grăniceresc, vezi [5]. Obține două licențe, prima la Universitatea din Viena, Facultatea de Istorie și Filosofie, și cea de a doua, de Pedagogie, la „Wiener Pedagogium". Se întoarce acasă în Ardeal, unde oficialitățile statului maghiar îi oferă poziții sub nivelul pregătirii și dorințelor sale și pleacă în Regat, ca mulți ardeleni înaintea sa. Aici este numit profesor, pe rând, la Dorohoi, Bârlad, Galați și Iași.

Format în școala năsăudeană și la „România Jună" de la Viena, pedagog, organizator energic, într-un cuvânt, „om de nădejde", Solomon devine colaborator apropiat al ministrului Spiru Haret. În calitate de inspector general al învățământului normal și primar, participă direct la realizarea Reformei Învățământului. În timpul Primului Război Mondial, când guvernul român era refugiat la Iași, precum și îndată după terminarea războiului, Solomon Haliță duce o muncă energică de asistență socială și de susținere a refugiaților, asigurându-le adăpost, hrană și îmbrăcăminte, ca secretar al Societății de asistență socială „Regina Maria" [6], [7, p. 186].

În aceeași perioadă, în cursul anului 1918, în Transilvania s-a agravat situația politică. De acolo soseau vești îngrijorătoare privind acțiunile criminale ale jandarmilor maghiari care terorizau populația românească. În această stare de fapt, s-a simțit necesitatea contactării directe a Comitetului Partidului Național Central, pentru stabilirea unei strategii pentru realizarea Marii Uniri.

Centenarul Marii Uniri

În urma unei consultări, între prim-ministrul generalul Constantin Coandă, Ion I.C. Brătianu, generalul Arthur Vaitoianu și Solomon Haliță, se decide trimiterea unei delegații în Ardeal, în frunte cu Haliță, pentru a stabili legătura cu liderii unioniști, pentru a observa evenimentele la fața locului și pentru a pregăti proclamarea Unirii, [7, p. 186], [1, pach. V, dos. 88, f. 3]. (Constantin Coandă, 1857-1932, a fost un general român, fost profesor de matematici la Școala națională de poduri și șosele din București și, pentru o scurtă perioadă, 24 octombrie – 29 noiembrie 1918, președinte al Consiliului de Miniștri și ministru de Externe al României. Printre cei 7 copii ai săi, 5 băieți și 2 fete, s-a numărat și celebrul Henri Coandă.)

Din delegație făceau parte, pe lângă Solomon Haliță, Ion Bordea, Ion Boeru, Gavrilă Petri, Isidor Popovici ș.a., cărora li se alătură Laurențiu Oanea, proaspăt sosit din Ardeal. În sprijinul misiunii, Legația Republicii Franceze din România a emis o recomandare la 13 noiembrie 1918, din Iași, semnată de atașatul militar, generalul Lafont, în care se preciza componența delegației și faptul că misiunea avea „l'agrément de la Legation de France" [7, p. 187].

Rolul lui Solomon Haliță în această misiune era hotărâtor. El cunoștea nemijlocit intențiile și părerile guvernului liberal român și avea legături directe cu fruntașii unioniști ardeleni, cu care putea duce discuții și alcătui strategii, între aceștia numărându-se și fratele său, vicarul Alexandru Haliță (Fig. 2).

Din cele ce-și amintea tatăl meu, medicul Mircea Haliță, unchiul Solomon a sosit la Năsăud în seara zilei de 19 noiembrie 1918.

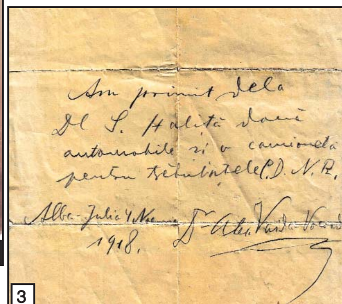
În casa bunicului Alexandru din Năsăud veneau deseori fruntașii unioniști din zonă. Statutul de reședință a vicarului foraneu conferea locuinței oarecare autonomie și respect din partea autorităților și astfel locul se transformase într-un fel de „sediu" al oponenților regimului. Nu era un lucru neobișnuit ca la drum de seară, feriți de ochii jandarmilor, să apară la vlădica Haliță musafiri veniți de dincolo de munți sau din alte părți ale Ardealului. George Coșbuc, de pildă, prieten apropiat al familiei și coleg de școală „trivială" cu frații Haliță, revenea adesea în Ardeal, în locurile sale natale, Hordou, în clandestinitate. După 1908, aceste drumuri le făcea în mod curent, cu pașaport, petrecând o vreme în casa lui Solomon de la Sângeorz, unde a și scris poezii. Așa s-a pomenit bunica Sultana, la fereastra casei, într-o seară târzie, cu G. Coșbuc. Cu silueta lui inconfundabilă, elegant, îmbrăcat în negru și cu pălăria cu boruri mari, care îi acoperea ochii, a apărut ca o nălucă, desprinsă din întuneric.

Episodul care urmează nu face excepție de la cele amintite. Astfel, în seara de noiembrie pomenită, în fața casei bunicilor s-au oprit trei autovehicule. Au fost deschise porțile curții și din mașini a coborât un grup de persoane. Era delegația trimisă în Ardeal de Guvernul Român, stabilit în timpul războiului la Iași. Făceau un popas, după un drum anevoios, cu primejdii, prin trecătorile Carpaților.

Misiunea delegației era aceea de a duce la Comitetul Național Român din Transilvania două autovehicule și o camionetă, precum și o sumă mare de bani, în sprijinul acțiunilor de pregătire a Marii Uniri. Sarcina îi fusese încredințată lui Solomon Haliță, care se bucura de deplină încredere din partea lui Ion Brătianu și a Partidului Liberal, având în același timp legături strânse cu fruntașii ardeleni, între care se număra chiar fratele său, vicarul, în casa căruia se opriseră. Aici s-au adunat și alți unioniști din localitate, pentru o consfătuire și pentru a se pune la curent cu ultimele evenimente. Apoi, delegația pleacă mai departe, în timpul nopții, la Dej, la Th. Mihaly, și, împreună cu acesta, la Olpret, la Alexandru Vaida Voievod. Sosind acolo, Solomon Haliță îi predă lui Vaida Voievod cele trei autovehicule și banii trimiși de Guvernul Român. Martor al acestui moment este chitanța olografă a lui Vaida, alăturată (Fig. 3), cu specificarea ajutorului primit, prin intermediul lui Solomon Haliță, conducătorul delegației.

Tot aici s-a întocmit și un memoriu adresat prim-ministrului Coandă. Solomon Haliță îl însărcinează pe I. Boeru să transmită documentul guvernului la Iași, el rămânând în continuare în Ardeal, în vederea pregătirii Marii Uniri.

Memoriul conține o prezentare completă a situației de pe teritoriul Transilvaniei. Se arată că guvernul maghiar a mobilizat contingentele 1896-1900, *contrar prevederilor armistițiului convenit,* cu scopul realizării unei rezistențe armate împotriva românilor și a slovacilor. Fruntașilor români li s-a spus că „nu vor scăpa de o noapte a Sf. Bartolomeu" [7, p. 188], [1, f. 20-21]. Nu pot da o descriere cât de cât precisă a situației în locurile lăsate la voia jandarmilor maghiari înarmați, după ce soldații români fuseseră lăsați la vatră dezarmați. Memoriul solicita intervenția României pe lângă țările din Tripla Înțelegere, în sensul unui protest contra acțiunilor ministrului Rusiei, acreditat la Budapesta, favoarabile maghiarilor și îndreptate împotriva românilor [7, p. 188], [1, *op. cit.*]. Nu este greu să facem legătura între această activitate „diplomatică" și faptul că în acea vreme se puneau bazele unei Republici Sovietice Ungare, în frunte cu Béla Kun (inițial Béla Cohen), liderul revoluției bolșevice din Ungaria din 1919. Aflăm că ungurii au trimis agenți în sate pentru a propaga ideile bolșevice, chemând populația la nesupunere față de autoritățile noastre. Se spunea că revoluția bolșevică oferă „drepturi nelimitate și pământ" în vreme ce „România nu dă nimic" [7, p. 189].

Am primit dela
Dl S. Haliță două
automobile și o camionetă
pentru trebuințele C.D.N.R.
Alba-Julia 4 Noemv.
1918.
Dr Alex. Vaida-Voevod

Se aflase, de asemenea, de mobilizarea unui *regiment secuiesc* pentru organizarea unei rezistențe armate împotriva românilor, precum și de actele criminale, de pe tot teritoriul Transilvaniei, culminând cu *măcelul de la Beliș – Huedin.* Astfel s-a considerat necesar să se ceară Guvernului Român trimiterea de urgență de trupe pentru apărarea populației românești.

Misiunea lui Haliță a continuat. Discuțiile dintre membrii misiunii și fruntașii ardeleni se desfășoară de-a lungul multor zile, la Dej, la Cluj, cu Emil Hațeganu, la Gherla, cu episcopul greco-catolic Iuliu Hossu.

Noi, în familie, respectiv tatăl meu, am aflat cât de mult a insistat unchiul Solomon în aceste întâlniri pentru realizarea unui punct de vedere comun al fruntașilor unioniști, din partea de nord a Ardealului, cu cei din alte zone, pentru organizarea Marii Adunări Naționale la Alba Iulia, inițial existând puncte de vedere diferite.

În final, Solomon Haliță pleacă la Alba Iulia. În preziua Adunării Naționale, Haliță a conferit cu toți liderii unioniști „până noaptea târziu" pentru a-i convinge să nu includă în Proclamație promisiuni privind drepturile minorităților care să angajeze întreaga țară [7, p. 189]. Asumate unilateral, acestea ar fi putut îngrădi, în perspectivă, politica viitoare a României. Poziția lui Solomon Haliță era dificilă, el nefiind reprezentantul oficial al guvernului, ci numai un însărcinat cu o misiune de observator.

În fapt, Solomon a participat direct, activ, la întocmirea proiectului de Proclamație pentru Marea Adunare de la Alba Iulia. La 1 decembrie el s-a găsit alături de fratele său, Alexandru Haliță, delegat din partea Consiliului Național Român din Bistrița-Năsăud și de alți 1.208 de delegați, la ședințele Marelui Sfat.

S. Haliță își încheie misiunea în Ardeal o dată cu realizarea Marii Adunări de la Alba Iulia și întocmește un raport trimis printr-un curier special la Iași, conținând actul de maximă satisfacție și mândrie patriotică pentru el și pentru toți, Proclamația de la Alba Iulia, care fusese *votată de toți delegații, în unanimitate.* Solomon Haliță îi aduce la cunoștință regelui Ferdinand îndeplinirea marelui act, care va marca istoria țării și a domniei majestății sale. Este semnificativ, pentru situația politică încă tulbure în care se zbătea Transilvania, faptul că telegrama adresată tronului a fost trimisă printr-un curier, în mare siguranță, până la hotarul vremelnic cu România și apoi prin primul oficiu poștal românesc la destinație. După ani de la înfăptuirea Unirii, unchiul Solomon își amintea, în cercul familiei și prietenilor, momentele de mare tensiune, dar și de înălțare prin care trecuse la înfăptuirea acestui mare vis: o Românie întregită, puternică și independentă – țara lăsată nouă ca zestre să continuăm opera înaintașilor.

Pe S. Haliță îl așteptau acum alte misiuni. Se impunea refacerea Iașului, care fusese supraaglomerat și marcat de adăpostirea numeroasei populații refugiate din timpul războiului. Măsurile necesare au fost luate sub îndrumarea lui S. Haliță, numit în acele împrejurări prefect de Iași. Neobosit, a cumpărat de pe piață magazine întregi de încălțăminte, îmbrăcăminte și alimente. Inspectoratul învățământului a oferit cămine celor strânși de pe drumuri [6], [7, p. 186].

Din 1922 revine în Ardeal, în funcția de prefect al județului Bistrița-Năsăud. Aici se concentrează în special pe dezvoltarea învățământului românesc, atât de necesar în urma politicii de maghiarizare, cât și pe susținerea și organizarea domeniului economic, sursă de venit pentru finanțarea operelor de culturalizare și înflorire a ținutului său natal. În timpul mandatului se înființează trei licee noi, patru școli de meserii și o școală normală de învățători. Sute de ani, poporul român fusese lipsit de învățământ în limba română, în afara câtorva școli confesionale, în special greco-catolice, care cu multe sacrificii au menținut limba noastră în clasele lor.

Iată unul dintre evenimentele care ilustrează această situație. Cu ocazia comemorării a 400 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare, istoricul și savantul Nicolae Iorga a publicat, cu sprijinul lui Spiru Haret, pe atunci ministru al Învățământului, o carte, *Istoria lui Ștefan cel Mare pentru poporul român.* Publicarea acestei cărți era un prilej de cunoaștere și întreținere vie în conștiința românilor a istoriei neamului și de cultivare a sentimentului de mândrie națională în rândul populației, inclusiv a românilor din Transilvania, lipsiți de informațiile necesare din istoria noastră. Transmiterea unui număr mare de exemplare către Ardeal punea problema dificilă a trecerii lor peste graniță, departe de ochiul vigilent al autorităților statale austro-ungare. În această situație, Spiru Haret s-a adresat prietenului și colaboratorului său de nădejde, Solomon Haliță. Acesta a organizat, la cererea ministrului, transportul și distribuirea a 1.000 de exemplare cu ajutorul lui Septimiu Mureșan și a altor intelectuali de încredere, din mai multe orașe transilvănene. Caracterul puternic, voința, energia și capacitatea de organizator au fost darurile cu care Dumnezeu l-a înzestrat pe Solomon Haliță și care au marcat întreaga sa activitate, atât pe tărâm politic, cât și pe cel cultural și de învățământ.

Iată ce spune Spiru Haret în scrisoarea adresată lui Solomon Haliță referindu-se la difuzarea cărții lui Iorga: „aș vrea să vă dau vreo 1.000 de exemplare, pentru a fi distribuite în Transilvania. Oare le vom putea trece acolo?... Te rog să regulezi d-ta distribuția, cum vei crede mai bine, prin românii de acolo…" [2]

Tatăl meu, Mircea Haliță, un om de o blândețe și discreție deosebite, mi-a spus odată cu năduf: „nici Tatăl Nostru nu puteam să-l spunem în românește la începutul orelor". Am certificatul lui de studii școlare, cu toate materiile în maghiară. Studierii limbii române nu îi era rezervată nici măcar o oră.

În ceea ce privește numele de botez ale românilor, acestea erau supuse unei convertiri în limba maghiară. Pruncul pe care preotul îl boteza, în Numele Sfintei Treimi, Andrei, devenea Andraș, Matei devenea Matias etc. De aceea, românii își botezau copiii cu nume latine, Ovidiu, Cezar, Flaviu, sau unele din vechiul Testament, ca Solomon, Isaia, Avram. Bunicului meu i s-a pocit numele în acte, din Alexandru în Sandor. Pe lângă obrăznicie, acest lucru era și o batjocorire a botezului, un organ administrativ intervenind discreționar într-un act consfințit prin Taina Botezului.

→

Centenarul Marii Uniri

Academia Română în anii Primului Război Mondial (III)

Marin AIFTINCĂ

Deosebit de importantă pentru apărarea intereselor româneşti este acum participarea Academiei la activitatea unor organisme ştiinţifice internaţionale. Între acestea, în primul rând este Academia de Inscripţii, Litere şi Arte Frumoase din Paris şi Uniunea Academiilor Interaliate, devenită apoi Uniunea Academică Internaţională, creată în 1919, în urma unor conferinţe preliminare ţinute în 1918. Academia Română a aderat de la început la programul celei din urmă, care avea ca scop cercetările arheologice, filologice şi istorice şi care a beneficiat de aportul unor savanţi români la elaborarea lucrărilor fundamentale, a sprijinit efectiv interesele poporului nostru la tratativele de pace de la Paris.

Acţiunile desfăşurate în străinătate de membrii Academiei, în conjuncţie cu cele întreprinse de guvern şi alţi factori din ţară, vor aduce României numeroşi prieteni, care, prin luări de poziţie, publicarea unor cărţi şi articole, prin conferinţe publice vor sprijini călduros, cu argumente obiective, năzuinţele fireşti ale poporului nostru. Dintre exemplele semnificative pentru această idee reţinem câteva.

În primăvara lui 1918, Societatea Regală de Literatură din Londra trimite Academiei o emoţionantă scrisoare, prin care îşi afirmă admiraţia faţă de eroismul şi jertfele poporului român, „în acest război de solidaritate" şi sprijin faţă de cauza sa dreaptă. „Aflarea luptei eroice – se spune în scrisoare – pe care patria Dv. o poartă de un timp aşa de îndelungat, în faţa unor nemaiîntâlnite dificultăţi, desteaptă nu numai admiraţia în inimile tuturor englezilor, dar şi hotărârea de a-şi aduce aminte de sacrificiile României la încheierea socotelilor finale." Scrisoarea se încheie astfel: „Când momentul încercărilor celor amare va fi trecut, vom fi gata să lucrăm cu voi împreună la realizarea acelor nobile idealuri pentru care aţi făcut sacrificii atât de nemărginite". (Arhiva Academiei Române, dosar A4/1917–1920, f. 217) Eugène Pittard, profesor de antropologie la Universitatea din Geneva, care publicase numeroase studii asupra antropologiei românilor din vechiul regat, tipăreşte, în 1918, volumul *La Roumanie,* în care apără cauza românească. Dragostea pentru ţara noastră este resortul intim care îl determină, în preajma Conferinţei de pace, să conferenţieze la Geneva despre istoria Transilvaniei şi Dobrogei. (*Analele Academiei Române. Dezbaterile*, seria II, tomul XXXIX/ 1916–1920, p. 364)

Un remarcabil specialist în istoria dreptului, dr. Karel Kadlek, profesor la Universitatea din Praga, publică, în 1916, sub egida Academiei Cehe, o importantă scriere sub titlul *Românii şi dreptul românesc în ţările slave şi ungureşti,* unde înfăţişează situaţia juridică a românilor din ţările străine, slujind astfel interesele noastre, într-o perioadă în care nevoia unui asemenea sprijin se simţea tot mai mult. (*Ibidem*, p. 365)

Un strălucit elev al lui Mommsen, profesorul Ettore Pais, de la Universitatea din Roma, membru al Accademia dei Lincei, în martie 1915, ţine în sala mare a Teatrului Naţional o conferinţă despre istoria României, creând un curent de opinie favorabil ţării noastre în cercurile culturale italiene. Acelaşi învăţat îşi programează o nouă conferinţă despre România la 20 aprilie, cu ocazia sărbătoririi Romei, moment bine ales pentru a vorbi publicului larg despre latinitatea şi continuitatea poporului nostru în acelaşi spaţiu etno-cultural. În numărul din martie 1915 al publicaţiei *Rivista d'Italia,* Ettore Pais tipăreşte studiul *Roma e la Romenia nell'Antichità*. O altă personalitate, Ramiro Ortiz, profesor de limba şi literatura italiană la Universitatea din Bucureşti, scoate de sub tipar lucrarea *Per la storia della cultura italiana in Romania,* alcătuită din trei studii independente, în care vorbeşte despre influenţele culturii italiene în spaţiul românesc şi face întâile încercări de răspândire la noi a informaţiilor despre arta literară italiană la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi la începutul celui următor, prin scriitorii Metastasio şi Alfieri.

Între alte lucrări apărute în Franţa în acei ani, Charles de la Ronciere, fost coleg cu Nicolae Iorga la Sorbona, publică o carte despre istoria marinei franceze, în care întreprinde largi incursiuni în istoria României şi susţine cu fervoare aspiraţiile românilor.

Aceste exemple atestă largul curent de opinie creat în Europa, care susţine, cu argumente temeinice, idealul unirii tuturor românilor şi crearea statului naţional unitar.

Academia Română a fost foarte sensibilă la asemenea dovezi de amiciţie şi susţinere loială a intereselor poporului nostru, care se confundau cu ale sale. Urmând conduita pe care şi-a impus-o încă de la înfiinţare, aceea de a consacra valorile ştiinţifice şi moral-politice de peste hotare, instituţia academică a chemat, între membrii săi, pe acei învăţaţi care au scris, în spiritul adevărului ştiinţific, şi s-au manifestat ca prieteni statornici ai României, mai ales în anii de mari suferinţe şi speranţe. Între aceştia au fost: Eugène Pittard, Charles de la Roncière, Jan Urban Jarnik, H. Tiktin, Karel Kadlek, Matteo Bartolli, Montessus de Ballore şi alţi învăţaţi, care au onorat, prin creaţia lor, înaltul for ştiinţific al ţării noastre. În telegrama de mulţumire trimisă Academiei, pentru că a fost ales membru corespondent, Mario Roques, profesor la Universitatea din Paris, dă expresie unei călduroase prietenii faţă de ţara noastră în cuvintele: „Salut cu toată puterea inimii mele latine, cu toată puterea afecţiunii mele pentru România, pe fraţii noştri care s-au ridicat, la rândul lor, pentru eliberarea de asupritori şi pentru cucerirea pe veci a pământului naţional. Speranţă şi frăţie!" (*Ibidem*)

În adunarea solemnă a Academiei, ţinută pe 12 iunie 1919, sub preşedinţia savantului Petru Poni, se anunţa că numai cu o zi în urmă (11 iunie) au fost aleşi membri onorari: Lucien Poincaré, Charles Diehl, Gustave Fougères, Victor Balthazard, Daniel Berthelot, Paul Janet, Joseph Bédier, Emmanuel de Martonne şi Eugène Meynal – toţi, profesori universitari, membri ai misiunii franceze invitată în ţară de Ministerul Instrucţiunii Publice, pentru a ajuta la reorganizarea învăţământului superior. Ei erau însoţiţi de marchizul Saint-Aulaire, ministru plenipotenţiar al Franţei la Bucureşti. În numele lor răspunde L. Poincaré printr-o caldă cuvântare, mulţumind pentru onoarea ce li s-a făcut. Apoi, Nicolae Iorga expune, în franceză, comunicarea despre istoria poporului român şi legăturile sale cu Franţa. (*Ibidem*, p. 403)

Operă colectivă a întregului popor, Marea Unire din 1918, hotărâtă prin ample acţiuni de masă cu caracter plebiscitar şi democratic, la Chişinău, Cernăuţi şi Alba Iulia, a dus la desăvârşirea statului naţional unitar român pe străvechea vatră a Daciei. Conferinţa de pace de la Paris, din anii 1919–1920, nu a făcut decât să confirme *de jure* o realitate istorică incontestabilă. Din păcate însă, în momentul începerii Conferinţei, tocmai marile puteri aliate au încercat să aplice României un tratament inadecvat, punându-i în faţă diverse stavile în recunoaşterea drepturilor sale istorice, legitime.

Acestor încercări obstrucţioniste le-a răspuns energic opinia publică din ţară şi de peste hotare, susţinând acţiunile diplomatice ale delegaţiei române la Conferinţa păcii. În contextul arătat se înscrie şi poziţia Academiei de respingere a atitudinii neloiale a Puterilor Aliate. În şedinţa din 29 mai 1919, Ioan Bianu subliniază, în faţa forului academic, că „astăzi toată românimea este în fierbere pentru nesocotirea drepturilor noastre asupra Banatului.

→

Pentru întregirea chipului lui Solomon Haliţă, îmi amintesc de poveştile de la bunica mea, Sultana, soţia vicarului Haliţă, despre vizitele lui Solomon în Ardeal, în vacanţele de vară, în casa fratelui său. Aici el „aplica" propriilor săi nepoţi instrucţiunile şi metodele didactice pe care le introducea în şcolile din România, spre admiraţia şi respectul copiilor elevi, amestecate probabil şi cu puţină teamă. Prima măsură care era stabilită încă de la sosire era obligativitatea de a se adresa între ei cu numele întreg şi frumos: Alexandrina, Elena, Sultana şi Mircea. Nu admitea diminutive ca Zina, Titi, Tana. Dimineaţa se făcea scularea devreme şi, după micul dejun, luat cu toţii la masa din sufragerie, în bună dispoziţie şi glume, se trecea pe prispa din spatele casei, unde se deschideau cursurile unei „şcoli de vară" cu cei patru nepoţi, unchiul Solomon punând accentul pe cunoştinţele de istoria românilor şi limba română, materii la care cu siguranţă copiii erau deficitari, ca urmare a politicii de deznaţionalizare desfăşurate de autorităţi.

Vizitele în Ardeal începeau la Năsăud şi se încheiau la Sângeorz, la casa părintească, de care unchiul Solomon era legat sufleteşte. Venirea lui era imediat vestită localnicilor, care zi de zi se adunau în faţa casei pentru a-l saluta şi a-i împărtăşi din necazurile şi problemele lor. Tata îşi amintea cum, pe treptele care urcau către veranda din stânga casei, stăteau înşiraţi, dimineaţa, ţărani frumos îmbrăcaţi, cu cămăşile albe ale portului şi pălăria în mână, aşteptând rândul, ca la spovedanie, pentru a primi un sfat bun sau un gând de îmbărbătare. Unchiul Solomon se bucura de mare încredere în rândul lor, după cum şi ei simţeau în cuvintele lui căldura şi înţelegerea omului care, plecat din mijlocul lor, nu uitase suferinţele poporului şi îndatorirea primordială de ridicare a lui.

Solomon Haliţă a rămas asa cum ne apare de-a lungul vieţii, neschimbat, neaplecat, luptător neabătut pentru neamul său şi înţelept precum premonitoriu i-a fost pus numele.

Bibliografie

[1] *ASB Arhivele Bistriţa, fond Solomon Haliţă*, citate după Lazăr Ureche [7].

[2] *Solomon Haliţă, Om al epocii sale,* Ediţie ingrijită, studiu introductiv şi note de Alexandru Dărăban, cu o prefaţă de Mirela Popa-Andrei, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015.

[3] Nicolae Iorga, *Neamul românesc în Ardeal şi Ţara Ungurească*, Saeculum, Bucureşti, 2005, pp. 295-296.

[4] Sandu Manoliu, *Un om şi o energie: Solomon Haliţă* în *Icoana unei şcoli dintr-un colţ de ţară românesc,* Năsăud, 1930.

[5] Iuliu Moisil, *Viaţa studenţilor români din Viena în a doua jumătate a sutei a XIX-a. Amintiri, Revista Bistriţei,* în *Arhiva românească,* Năsăud, 1925.

[6] C. Sporea, *La mormântul lui Solomon Haliţă, Gazeta Bistriţei,* nr. 24, 1926, p. 2.

[7] Lazăr Ureche, *Solomon Haliţă – militant pentru înfăptuirea Marii Uniri, Revista Bistriţei,* nr. 8, 1994.

(Fig. 4: Casa Haliţă din Sângeorz-Băi înainte de naţionalizare; după 1990 a fost transformată în cârciumă...)

Centenarul Marii Uniri

Este un moment care nu poate trece fără ca Academia să-și spună cuvântul, după cum și l-a spus și cu câtiva ani în urmă, când guvernul unguresc luase măsuri drastice care tindeau la deznaționalizarea elementului românesc din Ardeal.” La rândul său, Iacob Negruzzi adaugă că drepturile noastre nu ar fi nesocotite numai în Banat, ci și în Bucovina și alte teritorii românești unite cu Țara. Față de o atare situație, Nicolae Iorga propune ca „Academia să se manifeste în public printr-o conferință în care să se arate drepturile românilor și limitele etnografice ale neamului”. Cu ocazia conferinței să se adopte o moțiune, care să fie apoi trimisă guvernului spre a o înmâna conducătorilor Conferinței de pace; „dar mai ales – socoteste savantul – să ne adresăm Academiilor”. Vasile Pârvan completează propunerea cu ideea adresării „tuturor Academiilor aliate, precum și celor din țările neutre, dintre care unele joacă un rol important în Conferința pentru pace. Mulți dintre membrii acestei instituțiuni au cunoștințe în Academiile străine la care s-ar putea adresa pentru susținerea cauzei”. (Arhiva Academiei Române, Dosar A3/1919, f. 119) La aceste discuții aprinse, centrate pe găsirea celei mai potrivite căi de acțiune, mai participă Gr. Antipa, St. Ciobanu, Gr. Crăiniceanu, Șt.C. Hepites, V. Babeș, Duiliu Zamfirescu, Petru Poni. În cele din urmă se decid următoarele: să se aleagă o comisie de redactare a unui „proiect de intervenție telegrafică către toate Academiile țărilor aliate și neutre, pentru recunoașterea integrală a drepturilor noastre asupra tuturor ținuturilor locuite de români”; să se țină o întrunire publică la Academie, în care să se prezinte o „conferință ocazională și apoi să se citească o moțiune, ce va fi înaintată guvernului pentru a o trimite conducătorilor Conferinței de pace”. (Ibidem) Întrunirea s-a ținut sâmbătă, 31 mai. Au fost invitați, pe lângă membrii Academiei, miniștrii la București ai Serbiei, Belgiei, Italiei, Spaniei, S.U.A., Franței, Angliei, șefii misiunilor militare în țara noastră ai Italiei, Franței și Angliei. În fața acestei asistențe, Nicolae Iorga ține expunerea *Drepturile românilor asupra teritoriului lor național unitar.* Apoi se citeste textul moțiunii, în care se spune: „Academia Română reuneste glasul științei despre drepturile poporului român cu protestarea acestui popor întreg contra închiderii, în hotare nedrepte, nefirești și imposibile. Ea afirmă cu autoritatea pe care i-o dă cercetarea obiectivă și dezinteresată, necesitatea de a recunoaște statului român național hotarele pe care i le-a dat natura și pe care nu colonizări întâmplătoare ori infiltrări sporadice i le-ar putea știrbi.” (*Ibidem*, f. 157) Două zile mai târziu, la 2 iunie, este expediată și telegrama către Academiile țărilor aliate și neutre.

Aceste acțiuni au avut efectul scontat. În scrisoarea de răspuns primită, în toamna lui 1919, de la Institutul Smithsonian din Washington, se spune: „Institutul Smithsonian a primit comunicarea dumneavoastră [...] cu privire la fixarea teritorială a României. Sunt fericit a vă putea asigura că întreaga populație a Statelor Unite are cea mai caldă simpatie pentru aceia care au suferit ruperea legăturilor firești, care-i legau de popoarele unite strâns prin sânge. Acest sentiment este deplin întreținut de guvernul Statelor Unite și reprezentanții săi în comisiile de la Paris [este vorba de comisiile de lucru din cadrul Conferinței de pace – n.n.] și s-au gândit de a stabili în lume regularea în cel mai înalt grad a considerațiunilor care emană de la Dumneavoastră.

În fața intereselor așa de opuse, ca cele care vin în deliberare la Paris, este învederat că realizarea unor astfel de scopuri poate fi mai mult sau mai puțin nedesăvârșită. Totuși, poporul Statelor Unite este bine convins că reprezentanții săi vor face tot ce vor putea în această privință”. (*Analele Academiei Române. Partea administrativă și dezbaterile*, seria II, tomul LX/1919–1920, București, 1921, p. 23)

O scrisoare cu un conținut similar este înmânată, în septembrie 1919, însărcinatului cu afaceri al României la Washington, de Academia de Științe din Maryland, din Baltimore, care, pe lângă sprijinul promis României, propune Academiei Române un schimb de câte trei membri corespondenți. Prin înfăptuirea acestei propuneri „vom avea atunci ocaziunea de a servi și de a face țările noastre mai bine cunoscute una alteia și, sper, de a ajuta aspirațiile țării dumneavoastră”, se spune în amintita scrisoare.

Între răspunsurile primite la apelul Academiei Române mai reținem pe cel al Accademia dei Lincei, semnat de președintele Francesco d’Ovidio, în care se spune, între altele: „Italia, care este mama acestor latini [este vorba despre latinii din Orient – n.n.] și care niciodată nu a uitat comunitatea de rasă și de limbă și meritele seculare ale fiilor săi dunăreni, pentru apărarea civilizațiilor în contra năvălirilor atâtor barbari, a simțit o adâncă îngrijorare pentru națiunea română, mai ales în timpurile din urmă; a tremurat și a plâns pentru ea, a suspinat după ziua eliberării ei, a salutat acea zi cu cea mai vie bucurie și din toată inima urează României deplina realizare a aspirațiunilor ei. Acesta este simțământul tuturor italienilor și cu deosebire al lumii noastre academice.” (*Ibidem*, p. 28)

Revenind la activitățile forului academic desfășurate în țară, trebuie să reliefăm alte fapte semnificative. Hotărârea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, prin care s-a săvârșit măreţul act al unirii Transilvaniei cu România, încheind astfel procesul de făurire a statului național unitar român, a fost primită cu deosebit entuziasm de Academie, instituția care, la fel ca întregul nostru popor, își vedea îndeplinit idealul pe care l-a întreținut și cultivat încă de la înființare. În ședința sa din 23 noiembrie/6 decembrie 1918, prima de după Unire, se decide a se lua act de măreţul eveniment și a transmite o telegramă președintelui Consiliului Național Român, la Sibiu. Telegrama are următorul conținut: „Academia Română, care reprezintă, de la întemeierea ei, unitatea culturală a românilor de pretutindeni, transmite salutul ei frățesc Comitetului Național și Adunării, care a proclamat unirea politică a românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească cu regatul, realizând prin actul lor gândul statornic al neamului nostru”. (Arhiva Academiei Române, Dosar A4/1917–1920, f. 174–175) Textul telegramei poartă semnăturile lui P. Poni, Iacob Negruzzi, Simion Mehedinți, Gr. Antipa, V. Babeș, D. Onciul, I. Bianu, Ovid Densusianu, Gh. Țițeica, I. Bogdan, Al. Lapedatu, V. Pârvan.

Sub puternica impresie produsă de Marea Unire și apreciind corect dimensiunea istorică a evenimentului, Academia lansează inițiativa ridicării unui monument reprezentativ, întru cinstirea acestui act fundamental din viața națiunii noastre. Se propunea ca monumentul să fie amplasat în Piața Victoriei din Capitală. Pentru strângerea fondurilor necesare, pe lângă contribuția Academiei, se inițiază o subscripție publică în toată țara. Dar lipsa colaborării din partea autorităților Capitalei face ca inițiativa să eșueze. Deși au trecut atâtea decenii de la memorabilul eveniment al Marii Uniri, monumentul reprezentativ, care să semnifice jertfele eroice date de neamul nostru, pentru împlinirea idealului național, este așteptat și astăzi în Piața Victoriei din Capitală. Oare ce scuze mai pot fi invocate, pentru a „justifica” o atât de gravă omisiune?

După momentul apoteotic de la 1 Decembrie 1918, până la încheierea tratativelor de pace de la Paris, Academia, cu prestigiul și autoritatea sa, se aliniază opiniei publice interne, pentru a contracara acțiunile marilor puteri beligerante de a diminua rolul României la aceste tratative, rol dobândit cu sacrificii incalculabile. Ampla campanie de presă dusă în acest scop de membri ai corpului academic este completată cu numeroase comunicări prezentate în ședințele Academiei, îndeosebi de înflăcăratul patriot Nicolae Iorga, secondat de D. Onciul, Simion Mehedinți, V. Pârvan și alți învățați; prin cărțile publicate acum – toate acestea constituind argumente științifice de mare valoare aduse în apărarea României, a idealului național împlinit prin voința liber exprimată a întregului popor.

Pe fondul acestor preocupări, prima sesiune generală a Academiei de după Marea Unire a fost pregătită în mod deosebit, de o comisie specială alcătuită din I.C. Negruzzi, D. Onciul N. Iorga, V. Pârvan și I. Bianu. Sesiunea avea o dublă semnificație: celebrarea operei desăvârșite la 1 Decembrie 1918 și a împlinirii unei jumătăți de veac de la întemeierea instituției academice. Scrisoarea, datată 14 aprilie 1919, prin care membrii Academiei sunt convocați la sesiunea generală, este edificatoare în sensul celor de mai sus. „Domnule Coleg, de două ori a trecut luna mai – se spune în amintita scrisoare – fără ca Academia să se fi putut întruni în sesiuni generale anuale, cum prevăd Statutele instituțiunii noastre. În cei trei ani scurși de la ultima sesiune din mai 1916, până acum am asistat la cele mai mari evenimente din istoria neamului românesc. După avânturi mărețe și după grozave dureri, am văzut, în sfârșit, realizându-se idealul național, pentru a cărui pregătire Academia Română a fost înființată și pentru care au lucrat generațiile ei succesive, timp de o jumătate de secol: unirea tuturor românilor din țările românești”. (*Idem,* Dosar A3/1919, f. 7)

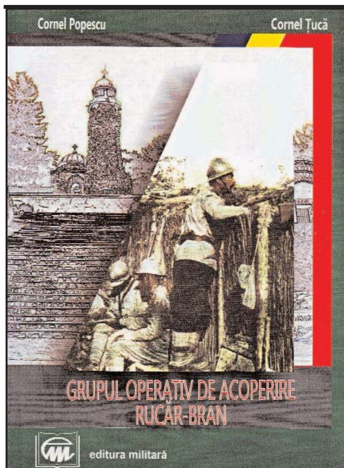
Într-o atmosferă de mare sărbătoare, Sesiunea generală a Academiei, care va adopta și programul de lucru pentru viitor, se deschide cu o ședință solemnă, în ziua de 14 mai 1919, în prezența conducătorului statului, a membrilor Academiei sosiți din toate provinciile românești, a multor membri onorari și corespondenți din străinătate. După o scurtă și caldă alocuțiune a președintelui de onoare al Academiei, D. Onciul ține o comunicare despre istoria românilor; I.C. Negruzzi vorbește despre rosturile Academiei de-a lungul unei jumătăți de secol; N. Iorga, evocând luptele poporului nostru pentru unitate națională, adresează un salut de bun venit membrilor Academiei sosiți din teritoriile reunite cu Țara; îi răspund Ion Inculeț, în numele Basarabiei, I. Nistor, în numele Bucovinei și A. Bârseanu, pentru Transilvania. A fost o serbare de profundă vibrație patriotică și, în același timp, prima celebrare oficială a Marii Uniri, căreia Academia, la unison cu întregul popor, i-a închinat eforturile sale timp de o jumătate de veac. Când, la 29 decembrie 1919, Parlamentul țării, întrunit în sala mare a Ateneului Român, a votat în unanimitate marele act al Unirii tuturor românilor, consfințind făurirea statului național unitar, Academia, prezentă la acest eveniment prin unii dintre membrii săi, hotărăște, în ședința din 2 ianuarie 1920, să trimită șefului statului o scrisoare prin care prezintă urările sale omagiale „pentru acest mare act național, așteptat de veacuri de tot neamul românesc” și subliniază că: „De la înființarea sa, în 1866 [...], Institutul nostru, format din reprezentanți ai științei și literaturii românești din toate țările locuite de români, a cultivat și întreținut vie conștiința unității naționale. În fiecare primăvară, acest institut de cultură națională a tuturor românilor întrunea, în sesiunea sa generală, pe fruntașii intelectuali ai românismului de pretutindeni, care, întorcându-se, duceau cu ei acasă [...] cuvântul mângâietor de dragoste, nădejde și credință, cuvântul însuflețitor de unire și înălțare națională ce se propovăduia aici pentru neamul întreg. Iată, cuvântul, s-a împlinit.” (*Idem,* Dosar A4/1917-1920, f. 292–294) Ea a rămas mai departe să facă dovada geniului creator al neamului nostru cu străveche cultură și, totodată, să-i apere ființa în fața valului istoriei.

Realizat fiind idealul unității naționale, prin luptele și jertfele întregului popor și, implicit, ale Academiei Române, înaltul for științific, sporindu-și puterile, le-a îndreptat spre dezvoltarea științei și culturii românești, în acord cu noile cerințe de progres ale țării, spre consolidarea statului național unitar, în fața căruia se puneau mari și importante sarcini de îndeplinit.

(Studiu apărut în cartea *Timp și valoare*, Ediția a II-a, București, Editura Academiei, 2013)

Centenarul Marii Uniri

Semn(al) de carte

Cornel Popescu, Cornel Ţucă, *Grupul operativ de acoperire Rucăr-Bran,* Editura Militară, Bucureşti, 2016

Cartea se înscrie în seria lucrărilor dedicate formării României Mari. Prin eforturile depuse de conducerea Muzeului Judeţean Argeş, după publicarea cărţii *Apostol Culea în slujba românilor din Basarabia*, aceasta este a doua lucrare a seriei. Este meritul domnului dr. Cornel Popescu de a fi dat dovadă de temeritate şi obstinaţie constructivă în cercetare. După publicarea cărţii referitoare la Bucureşti în timpul ocupaţiei germane (1916-1918), acum continuă să parcurgă acest drum. Practic, principalul merit al grupului de rezistenţă al militarilor români din Grupul Rucăr-Bran a constat în uşurarea posibilităţii de retragere a armatei şi populaţiei din Oltenia, Muntenia şi Bucureşti către Moldova. În acelaşi timp, s-au putut întări fortificaţiile de pe linia Focşani-Nămoloasa-Galaţi. Este demn de reţinut că cei doi autori au relevat permanent sprijinul populaţiei rurale pentru armata română. A fost, poate, o acţiune în virtutea unei tradiţii. Să nu se uite că mari domni români ca Mircea cel Mare, Vlad Ţepeş, Mihai Viteazul, Constantin Basarab Brâncoveanu au blocat cu succes, pe acest culoar Rucăr-Bran, încercările regilor maghiari de a cotropi Ţara Românească în Evul Mediu.

Volumul de faţă reprezintă publicarea unor documente din arhive referitoare la crearea şi acţiunile militare ale Grupului operativ de acoperire Rucăr-Bran. Numit iniţial Grupul Bran, el era constituit din efectivele Brigăzii 6 Infanterie. Documentele care văd acum lumina tiparului reprezintă jurnalele de operaţiuni ale acestei brigăzi. Acţiunile consemnate în jurnalul de operaţiuni al Grupului Bran se referă la o parte a perioadei neutralităţii, aceea cuprinsă între 28 august 1915 şi 15 august 1916, adică momentul intrării României în război. Partea a doua a documentelor cuprinde Jurnalul de operaţiuni, cu ostilităţile propriu-zise în care a fost angajat Grupul Bran, de la trecerea victorioasă a frontierei către Transilvania în 1916 şi până la luptele disperate de pe drumul de retragere către Moldova.

Deşi sunt redate în limbajul specific militar, conţinând foarte multe amănunte operative, aceste documente de arhivă ne creionează imaginea aproape cinematografică a acţiunilor militare, începând de la desfăşurarea efectivelor, cercetarea şi pregătirea terenului, moralul trupelor şi al populaţiei, luptele propriu-zise.

Prin forţa împrejurărilor, consemnările sunt concise, fiind destinate strict decidenţilor militari şi politici ai statului. Cu toate acestea, jurnalele dezvăluie amploarea şi organizarea extraordinară a efortului depus de armata română, inclusiv pe planul informaţiilor şi contrainformaţiilor, pentru a încerca să creeze o puternică defensivă în condiţiile în care statul era neutru, dar se aştepta la acţiuni de cotropire la graniţa cu Imperiul Austro-Ungar de atunci. Tot jurnalele demonstrează că atât iniţial, după trecerea frontierei, cât şi ulterior, în retragere, luptele din culoarul Rucăr-Bran, pentru apărarea fiecărei poziţii, au fost cumplite şi pierderile foarte grele. Pot s-o scriu mai bine ca mulţi alţii, căci am avut doi bunici, şi cel matern şi cel patern, care au murit apărând acest pământ românesc. Bunicul meu matern, prof. Nicolae Ciobanu, este înmormântat în Cimitirul Eroilor de la Predeal. Alături de el, în cimitirele eroilor din Argeş sunt mulţi care s-au jertfit eroic pentru apărarea pământului străbun. O parte dintre aceştia sunt pomeniţi şi în cartea scrisă de domnii Cornel Popescu şi Cornel Ţucă. Amintirea lor este vie, permanentă prin piatra care vorbeşte datorită monumentelor eroilor presărate în toată zona Muscelelor. Poate cel mai grăitor monument care aminteşte de luptele din regiune este Mausoleul de la Mateiaş, evocator prin imaginile osuarului, evident pentru vizitatori.

Textul celor doi autori este sprijinit de o serie de fotografii bine alese, care reuşesc să surprindă instantanee din pregătirile armatei la faţa locului, dar şi din desfăşurarea ostilităţilor. Aici nu pot să nu dau ca exemplu imaginile din albumul publicat de doamna Lidia Brânceanu, care a lucrat o viaţă întreagă în arhive. Ilustraţia este însoţită şi de o hartă necesară pentru urmărirea poziţiilor de luptă ale Grupului Rucăr-Bran.

Publicată într-un moment propice, la împlinirea unui secol de la luptele din culoarul Rucăr-Bran, cartea este un valoros instrument al cunoaşterii pentru cititori – oameni de cultură şi specialişti. Este o calitate a ei care mă determină să o recomand cu căldură. (Radu Ştefan Vergatti – cu excepţia primului ei paragraf, am reprodus aici întreaga Prefaţă a cărţii, n.red.)

Brâncuşi - 60

Proiect de modernizare a Căii Eroilor

Sorin Lory BULIGA

La 16 martie 2017, în sala de conferinţe a Universităţii „Constantin Brâncuşi" s-au derulat mai multe evenimente culturale legate de Ansamblul Monumental Calea Eroilor din Târgu-Jiu, sub genericul amplei manifestări „Brâncuşi eternul", la 60 de ani de la moartea creatorului sculpturii moderne (organizatorii principali au fost Centrul de Cercetare, Documentare şi Promovare „Constantin Brâncuşi", Primăria şi Consiliul Local al Municipiului Târgu-Jiu şi Filiala Târgu-Jiu a Uniunii Artiştilor Plastici).

Cu acest prilej, arhitectul Dorin Ştefan a prezentat o sinteză a proiectului „Modernizarea şi reabilitarea zonei protejate a Ansamblului Monumental Calea Eroilor din Municipul Târgu-Jiu", pe bază de imagini. După cum se ştie, propunerea realizată de DSBA (Dorin Ştefan Birou de Arhitectură) în asociere cu Atrium S.R.L. din Târgu-Jiu (a arhitectului Mihai Maicovschi) a câştigat concursul pentru Modernizarea şi Reabilitarea zonei protejate a Ansamblului Monumental Calea Eroilor (concurs organizat de Primăria Târgu-Jiu în anul 2015).

Conform proiectului iniţial, traseul care duce de la *Masa Tăcerii* la *Coloana fără Sfârşit* se va schimba în mod esenţial odată cu construirea unei zone pietonale cu spaţii verzi, prin realizarea de pasaje, parcări subterane, scuare şi pieţete, reducerea la minim a circulaţiei auto pe strada Calea Eroilor şi intervenţii la trecerea de cale ferată.

În cadrul manifestării „Brâncuşi eternul", arhitectul Dorin Stefan a făcut următoarea precizare: „Conceptul pe care se bazează intervenţiile (care pleacă de la expresia lui Ionel Jianu: *nu monumentul este în oraş, ci oraşul este în monument*) este de a se crea o interfaţă, pe orizontală şi verticală, care să lase o anumită transparenţă spre oraş". De asemenea, a menţionat punctiform „elementele principale de intervenţie" (care „este de dorit să fie foarte discrete") pe care le prezentăm în cele ce urmează.

În general, Calea Eroilor va deveni o axă preponderent pietonală şi de aceea trebuie rezolvată problema vehiculelor care circulă în zonă. Pe parcursul ei va fi o zonă verde (cea actuală necesitând reamenajări), iar mobilierul urban (stâlpi de curent electric, cabluri, coşuri de gunoi etc.) va fi adus la o anumită unitate. Pentru pardoseală se vor folosi mai multe materiale (pământ stabilizat, piatră şi calupuri de lemn în zona centrului civic), în scopul evitării monotoniei. În ceea ce priveşte

iluminatul ansamblului sculptural, există un concept unitar în acest sens, care va fi implementat pe toată lungimea axului Căii Eroilor.

În jurul *Mesei Tăcerii* se va modifica estetica vegetaţiei, modul de iluminare, tipul de pardoseală (care va fi din „pământ stabilizat", în locul actualului pietriş mărunt, nu foarte comod), renunţându-se în acelaşi timp la treptele existente în faţa ei şi lăsându-se doar o pantă lină.

Pe *Aleea scaunelor* se renunţă la bordura situată între aceasta şi iarba din parc, cu scopul de a se crea „un loc organic", aşa cum a fost iniţial. Aleea va fi la nivelul soclului *Porţii Sărutului,* în prezent existând o diferenţă de câtiva centimetri între ele.

La intersecţia cu axul *Căii Eroilor,* bulevardul Constantin Brâncuşi va fi ridicat la aceeaşi înălţime cu trotuarul (pe o lungime de cca. 15 metri), iar viteza de circulaţie a maşinilor în această zonă va fi limitată la 5-15 km/oră, în scopul realizării unui spaţiu de pacurgere continuu al axului respectiv.

Lângă Hotelul Gorj se va crea un parcaj subteran pentru a se decongestiona zona de maşini, iar deasupra sa se va amplasa unui scuar (cu un umbrar care să „filtreze" faţada blocurilor).

În zona de intersecţie a axului cu str. General Gh. Magheru (care este în relaţie foarte apropiată şi directă cu centrul civic) se va realiza un pasaj rutier, un parcaj subteran şi o pieţetă strict pietonală.

Zona din jurul Bisericii Sf. Apostoli va fi reamenajată, dar cu păstrarea pavajului cubic care se va extinde şi în zona trotuarelor, pentru a se da unitate şi continuitate.

Gardurile de pe strada Calea Eroilor vor fi mascate prin simularea unui gard nou, amplasat la cca. 30 – 40 cm faţă de cele existente (cu un spaţiu verde între ele).

La intersecţia axului cu calea ferată se va realiza un pavaj din şine de cale ferată introduse într-o masă de piatră cubică şi se va amplasa o barieră pentru pietoni, care glisează în pământ. Instalaţiile electrice aferente vor fi introduse în subteran.

În jurul *Coloanei fără Sfârşit* se vor crea „cercuri concentrice" (respectându-se o schiţă a lui Constantin Brâncuşi, unde pe o fotografie el a desenat o coloană şi astfel de cercuri) cu circumferinţa foarte subţire, de ordinul centimetrilor, construite din aşchii de piatră colorate, pentru a se realiza „o anumită stare atunci când te apropii de monument", dar şi „o barieră, mai mult psihică".

Aleile din parc vor fi realizate din acelaşi material, de data aceasta însă integrat într-o masă de liant (în acest caz materialul respectiv este stabil şi nu instabil ca în cazul cercurilor din jurul Coloanei). Arborii vor fi reajustaţi ca înălţime pentru a nu fi obturată imaginea *Coloanei fără Sfârşit.*

Mai există şi propunerile de a se realiza o pasarelă (o belvedere) pe Hotelul Gorj, de unde se poate vedea de sus şi integral Ansamblul Sculptural Calea Eroilor şi „un dig de sticlă" în spatele *Mesei Tăcerii*, pentru a se vedea luciul de apă al Jiului (aşa cum era în perioada 1937-1938, când Brâncuşi a realizat aici lucrările de piatră din Grădina publică).

ÎPS Calinic, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului:
Dumnezeu a ținut totdeauna cu noi

Nicolae MELINESCU

*R**ubrica „Nevoia de românism”** a prezentat număr de număr opiniile și aprecierile unor personalități publice despre spiritul, identitatea și originalitatea poporului român, în care credința noastră creștin–ortodoxă a avut rolul unei structuri fundamentale. De la preotul comunităților rurale la călugări, preoți parohi și până la ierarhii Bisericii noastre, cu toții au slujit consolidarea și afirmarea românismului ca o filosofie proactivă de viață în armonie cu natura și cu alte seminții și confesiuni. Părintele Calinic, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului, a venit cu blajină înțelepciune la convorbirea consacrată românismului, tocmai pentru că Înaltpreasfinția Sa are în grija spirituală și comunitatea unde apare revista care găzduiește rubrica dedicată reperelor identitare ale națiunii române. Documentele și mărturiile despre regiunea din zona Argeșului dovedesc că încă de la începuturile creștinismului credința a dat continuitate și unitate oamenilor locului.*

Cred că două coordonate, am putea spune în principal, au susținut această rezistență în fața frământărilor vremii: credința în Dumnezeu în chip nestrămutat și bucuria de a fi fost răsădiți de Dumnezeu în frumusețea acestei lumi văzute. Zona Argeșului și Muscelului, ca și toată zona subcarpatică, de-o parte și de alta a munților României, are un farmec și o frumusețe dumnezeiască. Nu degeaba se spune că a fost locul dăruit de Dumnezeu românilor, chiar pe locul Lui de promenadă spre apus de soare, spre lumină lină. E foarte important că Dumnezeu a binecuvântat țara României în ansamblu și, bineînțeles, România de la Argeș, cum ne-a numit Nicolae Iorga. M-am întrebat ce l-a făcut pe marele savant să găsească aceste cuvinte și de ce nu a legat România de alte locuri binecuvântate ale istoriei neamului. Am găsit explicația citind *Istoria românilor,* unde tărâmul Argeșului în context istoric, social, religios, politic pentru români se leagă tocmai de spațiul dumnezeiesc. Rădăcinile sunt foarte vechi și, în urma descoperirilor arheologice, inclusiv pe locul vechii biserici din lemn, la Biserica Domnească și la Argeș II, spațiul catedralei, au stabilit existența consolidată a creștinismului în primul mileniu, pe la anul 870 spre 900. Nu numai atât, dar a fost episcopie cu mult, foarte mult timp înainte de a fi mitropolie. A fost un centru spiritual deosebit într-un loc blând. Domnitorii români nu-și plasau capitala într-un loc șes, cum e Bucureștiul, într-un loc vulnerabil, ci într-o zonă primitoare, cunoscută și destăinuită doar celor ce o populau. Poate de aceea la un kilometru de Corbeni a fost Castrum Argias, una dintre capitalele lui Burebista. Poate și din acest motiv la Argeș se vorbește dintotdeauna cea mai frumoasă limbă română.

*O **discuție despre spiritul național** în termenii României nu poate să se desfășoare în afara legăturii dintre credință și existența poporului român. S-a creat o confuzie cultivată de antiortodocși și chiar anticreștini precum că ortodoxia românească ar fi fost cumva vasală creștinismului rusesc. Ceea ce neglijează detractorii valorii fundamentale a ortodoxiei noastre este că ea a avut legături și tradiții cu puternica cetate a Bizanțului de pe vremea în care triburile slave încă mai bântuiau stepa în căutarea unui loc de așezare.*

La noi, la români, între organizarea administrativă, socială, civică, și organizarea ecleziastică, bisericească, nu a existat niciodată un hiatus. Totdeauna unde era domnie era și ecclesia. Se știe din istorie că mitropolitul locului devenea șeful adunării domnești, a sfatului domnesc atunci când domnitorul pleca la război. Ierarhii făceau parte din elita conducătoare, mulți dintre ei au fost și dregători, strategi sau diplomați și, pentru că, uneori, se aflau în relație de rudenie cu domnitorii. Neagoe Basarab, ne spun documentele, era permanent alături de Biserică, se afla la rugăciune și unii chiar îl acuzau că se ocupa numai de cele evlavioase și nu se îngrijea de domnie suficient. Ba din contră! Era totdeauna bucuros ca pe unde umbla să aibă cu sine soborul, pentru că avea o predispoziție de a nu-și pierde legătura cu viața spirituală și soborul rămânea permanent pregătit pentru slujbe. Prin excelență, a fost un domnitor isihast care nu a purtat niciun fel de bătălie strategică, dar a acționat prin diplomație.

*L**a slujba de Sfânta Marie Mare,** într-o biserică ortodoxă dintr-o comunitate în care românii sunt minoritari, credincioșii au înălțat o rugă către Maica Domnului: „Nu lăsa, Măicuță, să pierim pe cale/ Noi suntem copiii lacrimilor tale…,/ Nu uita, Măicuță, Țara și poporul, turma și Păstorul”. Era sunetul unei doine sfâșietoare provocată de agresiunea din interior și din exterior împotriva credinței noastre străvechi. Într-o lume tot mai frământată, în care manifestări vecine cu barbarismul încearcă să răstoarne valorile spirituale care au dus lumea creștină la o stare de echilibru relativ, atentatele antiromânești transformă toleranța creștină în slăbiciune, în timp ce dogma necreștină acceptă și încurajează omuciderea în numele unui Dumnezeu răzbunător și crud. În fața unor amenințări evidente, Înaltpreasfinția sa Calinic a găsit o explicație generoasă.*

Amenințările actuale nu sunt o noutate. Acest spațiu al nostru, românesc, unde ne știm de mii de ani, a fost mereu râvnit de alții. Pe aici au trecut popoarele migratoare, aici oamenii au fost persecutați de venetici și am rezistat pe muchie între mari imperii. Și nu putem decât să ne minunăm: cum, Doamne, de ai avut atâta grijă de acest neam românesc binecuvântat de providență încât poporul român a devenit profetic, așa cum scria Gheorghe Brătianu care, pentru mine, este un sfânt?! El a găsit această sintagmă extrem de expresivă, care îmbracă o enigmă, un miracol concentrând adevărul că Dumnezeu a ținut cu noi totdeauna. Speranța noastră este tot la Dumnezeu în care ne punem mereu nădejdea. Inima noastră a tuturor se află în credința în Dumnezeu, este inima care dă viață obștii noastre românești ca să rezistăm în istorie.

*D**intr-o perspectivă istorică,** dar mai ales actuală, raportul dintre teologie și spiritul creștin românesc a însemnat simbioza dintre puterea conducătoare și forța morală. Ea a dus la evoluția socială de la noi. Înalți ierarhi au fost cărturari luminați și sfătuitori înțelepți ai conducătorilor românilor.*

Domnia administrativă a țării stătea întotdeauna, în toate împrejurările, dar mai ales în cele importante, alături de capii Bisericii noastre. Conducătorul suprem nu lua nicio hotărâre definitivă fără a se fi consultat cu ierarhii din suită, așa cum se obișnuia pe atunci și cum mai există și astăzi în anumite locuri. Civilii care se ocupă cu cele ale lumii, așa cum a fost de Dumnezeu rânduit, după cum spune Sfântul Apostol Pavel, merg și tainic se sfătuiesc cu ierarhii, cu preoții, pentru că ierarhia noastră bisericească nu este ca un zid între ierarhie și popor. Din contră! Noi nu afirmăm asta tot timpul și nu ne lăudăm cu o asemenea cunoaștere, dar știm totdeauna care este pulsul oamenilor, ce gândesc ei, cum se exprimă, cum doresc să se manifeste în anumite momente ale vieții. La noi există o decență românească, am putea spune, care e preluată de la răbdătorii din poveste. Noi am rezistat în istorie, foarte probabil, negâlcevindu-ne pe lucruri mărunte și trecătoare. Faptul că am fost atât de toleranți ne-a făcut unici pentru dragostea etnică și religioasă. Când ai reținere sau sentimente sărace în respect, cei din jur te simt și te tratează în consecință. Toate războaiele religioase sunt provocate de intoleranță și de lipsa de respect față de creația lui Dumnezeu, pentru că suntem cu toții creația Lui. Suntem toți o familie universală. În clipa în care ridicăm mâna sau, Doamne ferește!, securea împotriva cuiva, atunci săvârșim o crimă, pentru că ne ridicăm împotriva Creatorului, a Celui care a făcut omul după chipul și asemănarea Sa. Dacă se uită acest lucru, suntem pierduți!

*A**ceastă calitate a poporului român,** toleranța și acceptarea creștină a celorlalți, a fost interpretată adesea în istorie – și în prezent această interpretare apare tot mai des – ca o slăbiciune, ca o cale ocolitoare a adevărului prin care să se manifeste antiromânismul: Românii și valorile lor identitare pot fi negate, uzurpate, batjocorite și sabotate. De asemenea atacuri nu a fost ferită nici Biserica Ortodoxă Română*

În cazul nostru există o situație foarte specială. Atâta bogăție, atâta frumusețe, din păcate, aduce nu numai admirație, ci și invidie. Miron Scorobete a scris o carte prefațată de Bartolomeu, arhiepiscopul Clujului, *Dacia edenică,* în care face o demonstrație biblică, istorică, teologică, pe baza unor documente, prin care dovedește că Dunărea este Pihsonul din Biblie, râul de lângă Țara de Aur, Havila, deci spațiul în care ne aflăm noi. Dumnezeu a dat atâta frumusețe și atâta bogăție încât noi, cei care am fost de milenii dăruiți cu aceste locuri, nu ne-am dat seama pe de-întregul de această fabuloasă bogăție. În nicio altă țară din lume, este un fapt cunoscut, nu a existat aur pe toate drumurile, aur pe râuri. Noi fiind depozitarii acestor bogății, am devenit foarte răsfățați și n-am dat prețuire acestora, crezând că Dumnezeu le tot reînnoiește. Nu am mai apărat ceea ce ni s-a dat. Înzestrați cu o bunătate dumnezeiască, uneori ne îndoim că noi avem dreptate și fără motiv îi dăm dreptate nou-venitului calic, pentru care ne rugăm de sănătate și-i arătăm milă. De aceia, unii și-au permis să spună că românii sunt proști de buni. Mulți nu înțeleg sau nu le vine să creadă că noi nu am voit și nici nu dorim să i se întâmple cuiva ceva rău. Este expresia unei etici creștine profunde, o morală ridicată la cele mai înalte niveluri de lumină dumnezeiască și de aceea am rezistat în istorie.

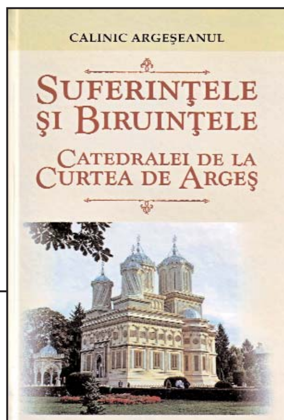
*Î**n căutarea de adevăruri** și dezvăluiri menite să identifice originea și sursele civilizației omenești, au fost auzite strigăte triumfale ale cercetătorilor că au descoperit „particula lui Dumnezeu”. Este una dintre primele manifestări concesive în urma căreia știința și credința par să accepte o coexistență constructivă. Ea s-a dovedit în ultimele decenii mai productivă decât ciocnirea înverșunată între experimentul empiric și revelația divină și a deschis o nouă cale de cunoaștere printr-o subtilă împletire a fragmentelor de adevăr aduse în sfera publică atât de cercetare cât și de taina creștină.*

→

Nevoia de românism

Fără credință nu ajungem nicăieri sau sfârșim într-un haos. Ținta nu o poți atinge decât dacă ai îndrumător pe Dumnezeu. De aceea, noi îi cerem lui Dumnezeu binecuvântarea la masă, la muncă, înainte de odihnă, când ne trezim, cerem binecuvântarea pentru ceilalți. Când pornim la drum spunem „Doamne ajută!" Eu am constatat că poporul român – să nu se supere nimeni – în afară de poporul evreu, este cel mai biblic. Dovada o avem prin anii '70 ai secolului trecut, când s-a publicat o carte, *Proverbe românești.* Fiind preot în Transilvania, am luat și am făcut o analiză paralelă a acestor proverbe românești ca să le găsesc izvorul. Constatarea a fost că cele mai multe, peste 80 la sută, își găseau originile în Sfânta Scriptură. Pildele din Biblie au fost prelucrate de priceperea și credința populară. Mi-am dat seama că nu este de glumă cu neamul nostru românesc. Se spune că românii se nasc poeți. Nu este o glumă, nu e vorbă vagă. Mai departe, când se spune că românul este frate cu codrul, avem o relație amplă, pădurea fiind adăpost, sursă de hrană, scăparea în vremuri de restriște, o taină înfrățită cu taina munților. Când au trecut vrăjmășiile peste această țară, coloana vertebrală a României, Carpații noștri, au fost templu dumnezeiesc. Luminile din candelabrul atârnat deasupra Carpaților au fost aprinse de însăși mâna lui Dumnezeu. Fără ele noi eram pieriți din istorie.

Calinic Argeșeanul, *Suferințele și biruințele Catedralei de la Curtea de Argeș,* Editura Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2017

Cartea cuprinde cuvântarea ÎPS Calinic, Arhiepiscopul Argeșului și Muscelului, la ședința Academiei Române din 3 iulie 2017, dedicată împlinirii a cinci sute de ani de la sfințirea bisericii Mănăstirii Curtea de Argeș, și include un mare număr de fotografii legate de istoria lăcașului.

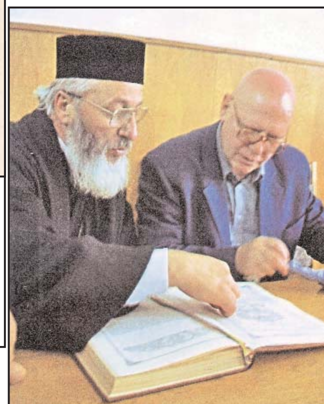
„Catedrala Sfântului Negoe Basarab, trecută prin răstigniri și învieri (degradări și restaurări), dar tot atât de măreață în somptuozitatea vârstei sale de cinci secole, stă, ca o împărăteasă, deasupra trecerii oamenilor și a vremurilor de toate felurile! Domnul Dumnezeu a vegheat și a salvat ceea ce cu evlavie I-a fost consacrat." (Autorul, în finalul textului)

***În condițiile actuale,** ale exploziei tehnologice în slujba comunicării vaste, știința și credința sunt condiționate de volumul imens de cunoaștere universală, dar și de morala creștin-ortodoxă. Interrelaționarea lor generează nevoia de armonizare a acestora într-un spirit umanist nou, care pivotează în jurul axei formate din preocuparea pentru adevăr.*

Dezvoltarea științei este un dar de la Dumnezeu, fără doar și poate. Toate încercările omenești le rezolvă spiritul, forța lui Dumnezeu cu care ne-a înnobilat din mila Lui. Nu este un drum închis, pentru că binele și răul se tot confruntă în varii planuri. Totdeauna savanții au crezut în Dumnezeu. Cele mai recente cercetări au dovedit că peste 85 la sută dintre cei învățați purtau în suflet credința. Aproape jumătate dintre ei au declarat că sunt convinși de faptul că rugăciunile ridicate la Dumnezeu se îndeplinesc. Sunt calcule și sondaje făcute de americani, care stau bine și cu calculele și cu realismul. Dintotdeauna știința a fost și este o slujitoare a credinței. Dacă nu există credință, dispare dorința de a descoperi ceva nou, de a rezolva o necunoscută. Ori forța pentru asemenea experiențe se află în inima omului, acolo unde se află Dumnezeu.

***Secolul al XIX-lea** a fost pentru România și pentru Europa în ansamblu o perioadă de unificare, de consolidare și de afirmare a spiritului național. În cadrul acestui proces amplu, românismul a devenit termenul consacrat de personalități ilustre ale culturii noastre. În această răspândire a unui concept amplu și cuprinzător, cu referire esențială la valorile naționale, Biserica ortodoxă a avut rolul său.*

Bisericanii, ierarhii și preoții au ținut candela și lumânarea aprinse indiferent de ce valuri au trecut peste neamul românesc. A existat un nucleu al celulei numită familie. Ecclesia, biserica însăși, a fost la rândul ei celula națiunii. Preotul a fost duhovnicul, învățătorul religios, dar și dascălul laic în vremea în care școala funcționa pe lângă marile așezăminte creștin-ortodoxe. Persistă această bucurie că nu a existat în viața socială românească o despărțire dramatică între biserică și națiune, nu au apărut ziduri artificiale. A dominat un fel de încredere, mai ales că clericii nu au mers cu trufia lor în afara societății, ci au împărțit cu modestie înțelepciunea și harul dat de Dumnezeu. La fel au procedat și oamenii noștri de cultură. La 1849, Nicolae Bălcescu îi scria lui Vasile Alecsandri, după ce au fost ei buntuziți, alungați după eșecul Revoluției de la 1848: „Bazile, noi să lăsăm toate nimicniciile, toate cele omenești. Pentru noi, iubita noastră este patria, dragostea de români. Trebuie să depunem, câte zile om mai avea, să le închinăm patriei iubite a lui Dumnezeu." Patria a fost, și asa trebuie să rămână, iubirea cea dintâi a inimii. Dacă iubești patria pământească, ai un loc, ai o identitate care este preambulul patriei celeilalte, al patriei lui Dumnezeu.

***Biserica Ortodoxă Română,** ca multe alte instituții identitare din România, a trecut mai ușor și mai rapid peste schimbarea de regim din țara noastră, peste ceea ce s-a numit tranziție. Treptat, și-a recăpătat locul în societate și capitalul de încredere, în condițiile în care legislativul, executivul și justiția au oscilat între adversitate și mistificare a publicului. Odată plasată definitiv deasupra gâlcevii pentru putere, Biserica Ortodoxă Română s-a putut concentra pe câteva măsuri de adaptare la cerințele unei societăți zdruncinate de convulsii și neliniști provocate în interior sau din exteriorul țării.*

Lumea mireană vine cu tendința de laicizare sau mai degrabă de liberalizare mai accentuată, având în vedere că la noi în Biserică există anumite reguli și o ierarhie foarte drastice. Din partea noastră trebuie să se manifeste o deschidere mai mare. Eu i-am sfătuit pe călugări, le-am sfătuit și pe călugărițe, să țină slujbe adecvate momentului și timpului pe care-l au oamenii. Sfântul Sava din secolul al VI-lea spune cum se ține slujba după toată rânduiala și adaugă la urmă ceva extraordinar: toate acestea, cum vrea Cel Mai Mare. Acesta poate să facă o restructurare a slujbei, păstrează schematic coloana de înțeles a slujbei și poate să o reducă la o oră sau la o jumătate de oră în loc de două ore. Esențial este să se păstreze taina. La mănăstire, canonul se păstrează întocmai, cu mici restructurări, dar la parohie nu este bine să se întindă slujba cu orele. Sfânta Liturghie și cuvântul de folos își găsesc rostul într-o oră. Scopul slujbei este să-i tihnească credinciosului sănătos și celui pe care-l dor picioarele. Sunt tot felul de oameni și atunci slujba trebuie să fie ținută după împrejurări.

***Privită după valorile** și meritele cu care s-a încărcat de-a lungul istoriei, Biserica Ortodoxă Română este o expresie a spiritului românesc, pentru că este „pragmatică, realistă, blândă, îngăduitoare, lipsită de excese și fanatisme", cum spunea unul din marii noștri diplomați, ambasadorul Ștefan Năstăsescu. (*Politica externă românească. Însemnări, *Editura Niculescu, București 2012) Prin aceste calități, Biserica noastră își extinde protecția spirituală și morală asupra tuturor credincioșilor români de pretutindeni. Este o stare de fapt care aduce în discuție o mare varietate de comunități, cu origini, obiceiuri și tradiții diferite, unite, însă, prin credință.*

Cel mai mare ajutor pentru toți este menținerea unei legături prin spiritul rugăciunii, prin îndemn, prin mesaje și întâlniri. Când românii din depărtări resimt o obstrucție sau izolare, găsesc supapa, respirul duhovnicesc în biserică, pentru că acolo se simt ca acasă, acolo se păstrează spiritul național. Românii, pe unde s-au stabilit, au dovedit că sunt niște cuceritori în spirit. Când spunem patrie asta înseamnă inima mamei. Țara este o entitate. Noi, care facem parte din această țară venind de la dacii cei viteji, găsim în volumele care cuprind impresiile călătorilor străini în țările române oglinda noastră de secole, arătate de locuitorii învățați din alte țări. Atunci când aperi țara și valorile sale, asta nu înseamnă naționalism, dacă această apărare este făcută cu știință, astfel încât cei care sunt foarte atenți la demersurile noastre să accepte românismul din prezentarea veridică, fără obstinație. Cred că Dumnezeu ne-a salvat totdeauna, că toată vremea cea din vreme noi așa am scăpat. Câtă zdroabă și câtă cheltuială au făcut unii, și vecinii noștri, ca să inducă și să îndepărteze anumite adevăruri istorice și cu ce s-au ales? Se uită un lucru, că Dumnezeu dă duh de înviorare celor care sunt cu românii și dă duh de amorțire celor care sunt împotriva lor. Sunt convins de lucrul acesta și-mi bazez această convingere mai ales pe ceea ce s-a întâmplat în istoria noastră.

Lacrima Anei

Maria Briedis-Macovei, poetă, traducătoare, publicistă, eseistă, scriind atât în română cât și în letonă, s-a născut la 22 octombrie 1947, în comuna Sarata-Răzeși, județul Leova, într-o familie de oameni înstăriți, deportați în 1949 în Siberia, ca „dușmani ai poporului"; revin acasă după moartea lui Stalin, în 1957. Absolvă în 1970 Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău. În 1974 se căsătorește cu poetul leton Leons Briedis și se stabilește la Riga. Participă activ la procesele de renaștere națională din Moldova și Letonia. În 1989, împreună cu soțul, editează la Riga primul număr al revistei *Glasul,* prima publicație care apare cu grafie latină după 50 de ani de ocupație a Basarabiei.

Dintre cărțile publicate: *În singurătatea cuvintelor* (1991), versuri; *Varda kardinajums* (1997), eseuri; *Augsupkritiens* (*Cădere în sus,* 1999), versuri; *Muziga Tagadne* (*Prezent infinit și etern*, 2008), monografie, prima carte din trilogia *Știința universală și puterea de a trăi.*

A plecat în lumea de lumină la 18 iulie 2017, lăsând nefinisate volumul de versuri *Vâlvătaie,* din care este reluat poemul alăturat, și tratatul de viitorologie *Descoperirea viitorului* (primul volum a apărut în 2010, în letonă); soțul lucrează acum la pregatirea pentru tipar a acestor volume.

Câte o Ană și Marie

Să vorbim,
să ne cunoaștem
și să rămâneți încă vii!..
voi, oaste de captivi
ai propriilor goluri,
robi ai dezastrelor
ai uitării robi!
Iar ați pus ca
să domnească peste voi
Zădărnicia!

Înglodați în spaime,
răni de întuneric
delirează-n creier,
cu sensuri putrede,
vi-i cerul răsturnat
dar vina, vai,
dați tot pe cei ce
ierburi vă aduc de leac
și soarta lor și-o pun
sub teascul ăstui veac,
nerod și înciumat.

Speranțe, vise spulberate
cer ca-n nemurire
să-ngropați din nou
în zidul vieții
câte-o Ană și-o Marie...

Armata şi civilizaţia analfabetismului

Col. Georgel RUSU

Publicată la Editura Spandugino în primăvara anului 2016, cartea *Civilizaţia Analfabetismului* ne pune în faţă nu numai un titlu şocant, ci şi o analiză amplă, interesantă şi provocatoare a fenomenelor sociale, şi nu numai, care se petrec în Occident, cu predilecţie în SUA, în deceniile din urmă şi sunt pe cale să îmbrace mapamondul. Autorul, Mihai Nadin, este o personalitate complexă, cu studii şi preocupări aparent incompatibile între ele. Astfel, domnia sa a absolvit facultăţile de electronică şi pe cea de filosofie la Bucureşti şi tot aici şi-a luat doctoratul în estetică. De activitatea sa de profesor universitar la universităţi de prestigiu din SUA şi Germania au beneficiat apoi câteva mii de studenţi şi peste 500 de doctoranzi pe care i-a îndrumat. Opera sa de cercetare este una covârşitoare, iar domeniul său actual continuă să fie, aşa cum îl prezintă editorul, *sistemele de anticipare, în mod special conceperea unor forme computaţionale noi care integrează substratul fizic şi procesele ce definesc viaţa.*

Întinderea cărţii, de la *Alfabetizarea într-o lume în schimbare/Progresând către analfabetism?* la *Sensul viitorului* (Capitolul 2/ Cartea a V-a), înseamnă mai bine de 900 de pagini de pătrundere a realităţilor din cele mai diverse domenii, fiecare dintre ele având la rândul lor titluri care spun totul (*Câte cuvinte într-o privire?, Universitatea îndoielii* etc.).

Limbajul, o preocupare cvasi perpetuă a lucrării, este văzut, disecat, ordonat, interpretat şi proiectat în intenţiile şi posibilităţile sale cele mai profunde, unele care scapă *realizatorului curent* şi care aduc la lumină sensuri cu bătaie lungă. Lucrul acesta este relevat de autor din primele rânduri: „A fi preocupaţi de limbaj înseamnă, de fapt, a fi preocupaţi de noi înşine, ca indivizi şi ca specie." (p. 3) Am menţionat acest citat pentru că ideea este una prezentă în mai toate capitolele cărţii, limbajul despre care vorbim mergând de la rostul de „dispozitiv de stocare" (p. 83) şi fundament al civilizaţiei alfabetizării, până la procesarea informaţiei ca suport şi implicare în programe informatice ori inteligenţa artificială. Şi, dacă pentru individ, „limbajul alfabetizat este o maşină reducţionistă pe care o folosim pentru a privi lumea din perspectiva experienţei proprii" (p. 187), „logica din spatele logicii" (p. 188) poate conduce spre „logica multivalentă, logica fuzzy, logica temporală utile în domeniul calculelor, inteligenţei artificiale, memoriei şi lucrului în reţea" (p. 198), care „au făcut posibile *cititul* gândurilor şi sentimentelor de către maşini". (p. 198)

Mai departe, prin „Logica acţiunilor", autorul ne conduce la Capitolul 12, cel dedicat *fenomenului militar* am spune noi, loc în care aflăm că am parcurs deja „primul război al civilizaţiei analfabetismului" (p. 694), identificat în carte cu Războiul din Golf.

Poate că ar fi trebuit să menţionăm pe scurt (şi pierzând o parte din semnificaţii) faptul că, în fond, analfabetismul avut în vedere de autor este acela al posibilităţii citirii/pătrunderii formei scrisului, dar în absenţa înţelegerii fondului şi mai ales a căutării întemeierii răspunsurilor. Dacă, aşa cum susţine autorul, „alfabetizarea înseamnă să fii capabil să citeşti şi să înţelegi Cartea şi, drept urmare, lumea" (p. 38), analfabetismul avut în vedere este unul cu rezultat eliptic pe fond. „Analfabeţii" sunt oameni prezenţi la toate nivelurile sociale. „Este un analfabetism relativ. Am colegi în mediul academic care nu au citit o carte în ultimii 20 de ani. Nivelul de exprimare lingvistică al unora dintre ei nu mi-ar fi permis să ajung în clasa a 3-a primară. Sunt însă uluitori în domeniul lor. Unii sunt neurochirurgi. Alţii lucrează în radioastronomie. Unii sunt personalităţi remarcabile în genetică. Pentru a dobândi cunoaşterea, ei folosesc limbaje specializate de o precizie extremă, dar cu o putere expresivă redusă. În cazul lor, până şi lectura revistelor de specialitate este limitată. O întreagă cohortă de asistenţi le selectează ceea ce pare a se apropia mai mult de interesele lor specifice (Politicienii nu sunt nici ei altfel: membrii cabinetului scriu pentru ei, sondajele îi informează *de unde bate vântul.*)" (*Criteriul Naţional* – ziarul de pe net al tuturor românilor, din 29 martie 2016)

Avem astfel de a face cu un analfabetism funcţional. El este un rezultat al unui sistem educaţional. Se pare că acest lucru se datorează unui mod de producţie orientat predilect spre eficienţă şi eficientizare. Astfel se mărşează spre îndepărtarea de valorile umaniste consacrate şi se urmăreşte (şi chiar se realizează) o creştere exponenţială a eficienţei activităţii umane. Lucrul este mărturisit încă de la debutul lucrării: „Am analizat caracteristicile structurale ale societăţii din perspectiva activităţii umane şi în relaţie cu legea implacabilă a creşterii eficienţei." (p. vi)

În acelaşi sens, instituţia armatei este supusă analizei lui Mihai Nadin, mai ales că avansul tehnologiei militare a constituit o preocupare dintotdeauna a tuturor societăţilor. Aici este locul în care forţa mai eficientă a dobândit succesul, iar tratarea propusă este una suprapusă celorlalte dezvoltări călăuzite de eficienţă. Pentru locul în care ne aflăm este elocvent pasajul următor: „Ochi electronici de înaltă precizie amplasaţi pe sateliţii de pe orbită au surprins lansarea rachetei şi parametrii de lansare. Datele au fost transmise unui centru informatic de procesare a informaţiei. Informaţia digitizată, specificând unghiurile, timpul de lansare şi traiectoria a fost direcţionată spre proiectilele antirachetă programate să intercepteze atacul inamic." (p. 693)

Tehnic, lucrurile se petrec aşa cum le descrie aici autorul. Dar „experienţele practice de natură postalfabetizată ale războiului" descrise ne arată un instrument militar de putere altfel decât cel clasic. Altfel decât cel postulat ca necesar fundamentării autorităţii politice (teoria contractului social: Hobbes, Locke, Rousseau) sau a statului de drept ori chiar al izvorului de drept care legitimează violenţa statului în cadrul legal. Să fie acesta un derapaj al formei în căutarea eficienţei părăsind fondul ideii originare? Faptul că „un soldat alfabetizat poate fi mai bine îndoctrinat, supus argumentelor inerente alfabetizării, regulilor şi autorităţilor ce trebuie respectate" (p. 711) se pare că a putut duce la orori de genul genocidului, dar nu poate exclude din viaţa socială şi realizarea de către unele armate a unor deziderate majore, ca independenţa şi unificarea statală ori o Europă a naţiunilor. Mai departe, constatarea că „natura pragmaticii războiului s-a schimbat: acţiunea mai rapidă face citirea – instrucţiunilor, comenzilor mesajelor – inadecvată, dacă nu chiar periculoasă" (p. 711) pare să îndepărteze militarul de scopul acţiunii, să-i interzică un ţel, să-l transforme într-un utilaj de război. Mai mult decât atât, astăzi, când riscul cel mai mare pare să fie creat de dezvoltarea tehnologică însăşi, „naturii postalfabetizate a războiului" (p. 693) i s-ar putea adăuga şi acela al „scăpării de sub control" a instrumentului militar de putere.

Fără a se lansa într-o dispută cu Clausewitz pe tema definirilor specifice, autorul conchide: „Războiul este continuarea experienţei practice de supravieţuire în contextul unei societăţi care încearcă să controleze şi să-şi adjudece resurse. În consecinţă, lupta se încadrează pe linia altor experienţe practice." (p. 697)

Asimilarea propusă poate fi acceptată, dar absenţa unei tratări mai elaborate a noului scop al instrumentului militar de putere ar putea să însemne acestă orientare a armatei în social un soi de brigandaj mai eficient decât cel din Evul Mediu? Unde mai este locul politicului în ecuaţia războiului?

Faptul că, în viziunea scriitorului, „Munca politică legislativă continuă o tradiţie care merge dincolo de alfabetizare. Cu toate acestea, o legislaţie eficientă n-a putut exista decât în contextul pragmatic care a făcut necesară alfabetizarea. Odată ce alfabetizarea însăşi şi-a atins potenţialul, au devenit necesare mijloace noi pentru experienţele practice legislative politice. Forţa motrice o constituie expectativa ca procesul legislativ să reflecte nevoile apărute într-un context al schimbărilor rapide, cu tot mai scurte modele de recurenţă" (p. 687), poate suna liniştitor pentru cineva din civilizaţia analfabetismului. Nu şi pentru ceilalţi! Cu privire la calităţile personale ale celor care prestează „munca politică legislativă" suntem tot mai lămuriţi nu numai în privinţa cadrului naţional, ci şi a celui internaţional, astfel încât nu ne putem imagina atitudini vizionare coerente dedicate omului din partea clasei politice.

Pentru cei care l-au citit pe Alvin Toffler ori pe Jaques Seguela, surpriza poate fi mai mare dacă observăm că suntem purtaţi de Mihai Nadin dincolo de *Şocul viitorului* de *Al treilea val* sau de *Viitorul Viitorului.*

În privinţa fenomenului militar, o concluzie parţială a autorului pare să fie aceea că „dacă experienţele militare ar continua să se bazeze pe alfabetizare, faptul ar echivala cu menţinerea unei structuri pragmatice ineficiente". (p. 716) Aşezând aceasta alături de axiomatica pronunţare conform căreia „ştiinţa şi artele le sunt mai accesibile persoanelor educate" (p. 30), nu putem să nu ne întrebăm dacă în perspectivă arta militară şi ştiinţa militară vor dispărea.

Dacă spusele lui Mihai Nadin merg pe sensul dezvăluit al dezvoltării exponenţiale a ritmului globalizării, înseamnă că suntem mai aproape decât credeam de materializarea ideii lui Kant referitoare la omul cetăţean al lumii şi de constituirea unei federaţii de state libere?! Problema care se pune (în special pentru cetăţeanul alfabetizat) este: cu ce preţ? Şi ce fel de libertate, dacă acum privim o societate „ce-şi defineşte valorile altfel decât în civilizaţiile trecutului"? (p. vii)

Prin formaţie, autorul cărţii aparţine neîndoielnic civilizaţiei alfabetizate, chiar dacă are câteva decenii de lucru în cadrul civilizaţiei analfabetismului. Ar fi însă interesant de ştiut dacă domnia sa consideră că *Civilizaţia analfabetismului,* cartea, sau un alt titlu care să analizeze cu aceeaşi profunzime şi anvergură socialul, ar fi putut să fie rodul creaţiei vreunei persoane situate ca formaţie în „tabăra analfabeţilor".

Departe de a ne linişti, cartea este de natură să ne readucă în atenţie butada: *Nu ştiu armele cu care omenirea se va bate în al III-lea război mondial, dar în al IV-lea o va face cu bâta!*

Şi asta cu atât mai mult cu cât titlul Capitolului 12 este: „Nu-i treaba lor să ştie de ce".

Şocantă prin titlu, incitantă prin demers, atrăgătoare prin stil, cartea reprezintă o lectură necesară pentru orice persoană dornică să cunoască sensurile majore ale dezvoltării omenirii. Ea conţine o mulţime de întrebări şi răspunsuri, dar naşte în continuare o mulţime de întrebări. Una dintre ele: se va fi modificat atât de mult spectrul securităţii încât să intre în disoluţie scopul fundamental al instrumentului militar de putere şi raporturile sale cu puterile statului?!

Cărţi şi autori

Transilvania, pământ străbun

Maria VAIDA

Tradusă din limba franceză de Laurenţiu Malomfălean şi Marius Mitrache, după 170 de ani de la apariţie (din păcate, atât de târziu!), cartea francezului Auguste de Gérando *Transilvania şi locuitorii săi*, I, a fost scrisă între 1845-1849, tipărită în mai multe ediţii şi mai multe limbi şi s-a bucurat de popularitate şi ecou favorabil în epocă. Versiunea în limba română este publicată la Editura Casa Cărţii de Ştiinţă din Cluj-Napoca, în 2015, şi are un *Îndemn către cititor* semnat de istoricul Ioan-Aurel Pop.

Auguste de Gérando a înţeles un lucru rar şi preţios, pe care unii, ajunşi chiar albiţi de ani, nu-l pot pătrunde niciodată. Popoarele se cuvin receptate cu valorile şi minusurile lor, dar nu în spiritul urii faţă de unele şi al glorificării faţă de altele, ci în armonia dătătoare de echilibru şi de speranţă. Remarcând traiul modest şi mizer al românilor, autorul nu se sfieşte să susţină demnitatea lor romană, latinitatea limbii, spiritul meridional, să se minuneze de frumuseţea costumelor, de zvelteţea bisericilor de lemn, de curgerea doinelor şi de tropotul horelor, de ospitalitate şi de simţul pentru ceremonii. La fel procedează şi pentru ceilalţi locuitori ai ţării, stăpâni sau supuşi, oferind un imn închinat vieţii, alterităţii, aducând un prinos convieţuirii şi toleranţei, pe care le înţelege în sens modern, în felul în care spiritul revoluţionar pregătea lumea pentru democraţie, libertate, egalitate şi frăţie. (Ioan-Aurel Pop, p. 6)

Nu doar aspectul de document al epocii în care a trăit, ci şi atitudinea nepărtinitoare faţă de naţionalităţile conlocuitoare ale Transilvaniei, bogăţia informaţiilor istorice, etnografice, economice sau arhitecturale, văzute prin ochii unui călător străin, dar de formaţie istoric şi eseist, sunt de remarcat. Cu acest studiu amplu, în două volume, francezul Auguste de Gérando intră în galeria călătorilor străini prin Ţările Române, alături de mai vechii Paul de Alep, Evlia Celebi ş.a. Tânărul Auguste o întâlneşte pe soţia sa, Emma Teleki, fiică a contelui transilvan Imre Teleki, dar familiile s-au opus acestui mariaj, mai ales că Emma era mai mare cu zece ani decât soţul ei. După căsătorie, cei doi au vizitat împreună Transilvania, prilej pentru istoricul francez de a se documenta asupra convieţuirii populaţiilor maghiare şi româneşti, al cărei rezultat a fost cartea de faţă. E de mirare cum nu a apărut traducerea ei din franceză până acum, deoarece datele istorice din cuprinsul cărţii se referă la Transilvania, la Cluj, la români şi unguri, unele favorabile naţiunii române, deşi balanţa francezului înclină firesc către populaţia maghiară, din care făcea parte şi iubita lui soţie.

Tinereţea autorului (avea doar 26 de ani) adevereşte vorba franţuzească ce spune că *valoarea nu aşteaptă numărul anilor*, nivelul său de cultură este elevat, maturitatea intelectuală surprinde în mod plăcut, spiritul ştiinţific de investigare a trecutului şi aplecarea asupra surselor sunt demne de profesorul său din Paris, Jules Michelet. Fascinantă ca orice poveste de istorie, cartea aduce în melanjul evenimentelor însăşi viaţa autorului, din care se întrezăreşte ici-colo câte o rază, mai ales în referirile despre maghiari; pe aceştia îi face cunoscuţi în Franţa, în Europa, în special, dar şi românilor le dedică pagini întregi, scrise fără părtinire.

Interesantă şi bine documentată este perspectiva autorului francez asupra oraşului, Cluj-Napoca, cu argumente bazate pe observaţia directă: *Contrar practicii obişnuite, Clujul e prevăzut cu metereze groase ce formează o centură în jurul oraşului. Ici şi colo, casele au trecut peste margini şi se ridică de fiecare parte a împrejmuirii; însă se trece încă pe sub porţi dominate de turnuri pătrăţoase. Ungurii, în Evul Mediu, nu ridicau niciodată ziduri; atunci ca şi astăzi, oraşele lor erau deschise, aerisite, nepavate. (...) Spunem că oraşul a fost reclădit şi nu fondat, întrucât e sigur că se înălţa o colonie romană acolo. Săpând pământul, s-au găsit o mulţime de resturi ce nu lasă nicio îndoială în această privinţă. Rămăşiţele construcţiilor antice erau încă destul de abundente în 1405, epoca în care au fost începute meterezele, pentru că se foloseau, ca materiale, pietrele acoperite cu inscripţii romane. Aceste inscripţii se pot citi astăzi, printre cele pe care ungurii le-au gravat pe ziduri în amintirea anumitor fapte ce se legau de istoria oraşului* (p. 83).

Cred că astfel de inscripţii se pot vedea şi astăzi în Cluj-Napoca în multe locuri, dar mai ales în Grădina Botanică, la vest de sere, salvate de un arheolog inimos, ca un atestat de vechime a urbei.

Există şi unele inexactităţi referitoare la Catedrala Sfântul Mihail, care ar fi fost construită de regele Sigismund, dar construcţia ei a început sub domnia regelui Carol Robert de Anjou şi a fost terminată între 1442-1444, fapt menţionat în inscripţiile de pe clădire. E adevărat că există pe pereţii catedralei şi blazoanele regelui Sigismund de Luxemburg, care a fost rege al Ungariei între 1387-1437, rege al Boemiei şi împărat romano-german după aceea. Aşa menţionează editorul într-o notă de subsol (p. 82). E posibil ca aceste însemne heraldice să-l fi determinat pe Auguste de Gérando să atribuie construirea Bisericii Sf. Mihail regelui Sigismund. Editorul cărţii aduce precizări necesare într-o notă de subsol, referitoare la valorificarea inscripţiilor existente în zidul cetăţii. Este vorba despre arheologul István Kovács din Aita Mare şi de anticarul Iosif Kemény, care au editat în anul 1837 un volum de istorie a Transilvaniei pe baza acestor inscripţii. Cenzura ar fi împiedicat tipărirea volumelor următoare, care ar fi adus lumină asupra perioadei principilor naţionali pe teritoriul Transilvaniei, o perioadă prea puţin cunoscută, dar, pentru edificare, vezi p. 84 din volumul lui Auguste de Gérando!

Autorul francez participă direct la Adunarea Stărilor din 1841, moment festiv în care vede şi apreciază frumuseţea costumelor bărbăteşti şi femeieşti. Astfel, femeile, relatează Auguste de Gérando, *îşi acoperă corsajul cu perle; îşi brodează cu aur vălul pe care îl prind cu niste agrafe de diamant pe toca de catifea şi pe bentiţa de bijuterii străvechi. Însă micul şorţ de dantelă şi pânza ce apare în partea de sus a braţului, pentru a închipui mânecile suflecate ale cămăşii, arată îndeajuns că ea desfăşoară activitatea şi face să prospere casa în timp ce soţul său pleacă la război* (p. 91).

Capitolele cărţii dovedesc temeinica documentare a istoricului francez, asemănătoare pe alocuri cu mai vechea *Descriptio Moldavie* a umanistului Dimitrie Cantemir, carte premiată de Academia din Berlin. Vorbind despre muntele regelui, istoricul francez aduce în discuţie oraşele Huedin şi Gilău, Clujul şi Turda, care sunt presărate cu amintiri-mărturii ale vechilor cuceritori romani (Napocensis, Pratul lui Traian, Huda lui Papară), minele de fier de la Rimetea, spălatul aurului pe Valea Ariesului, colegiile de la Aiud şi Blaj, Alba Iulia (Apulensis Colonia) cu biblioteca şi catedrala, cu mormântul lui Iancu de Hunedoara etc. La Zlatna istoricul descoperă urmele romane, minerii care scot metale din adâncul pământului, la Roşia Montană constată existenţa exploatării minelor încă de pe vremea dacilor şi romanilor; la Deva observă Castelul Huniazilor, pe Valea Haţegului descoperă inima Daciei la Sarmizegetusa din Grădişte. O adevărată şi valoroasă lucrare monografică asupra pământului străvechi al Transilvaniei este cartea istoricului francez, stilul este artistic, descrierile sunt minuţioase, lectura plăcută, persistenţa termenilor academici nu împiedică ci facilitează înţelesurile conţinutului.

Mozaicurile şi costumele descoperite în această zonă sunt prezentate cu rigurozitate ştiinţifică; legile si comerţul, relaţiile dintre nobili şi iobagi înclină balanţa subiectiv spre naţia soţiei sale, dar istoricul constată că *soarta iobagilor s-a ameliorat sub administrarea principilor naţionali* (p. 345).

Vizitând casa unui ţăran din Rimetea, autorul sesizează o anumită îndestulare din aspectul interioarelor, al mobilierului: *Camerele erau tapisate cu benzi de pânză brodată întinsă pe pereţi. Patul, pictat cu flori, era acoperit cu perne brodate în roşu sau albastru. O lustră din lemn aurit atârna din plafon. Se vedeau ziare ungureşti pe masă. O chitară era aruncată pe pat; a agăţat-o pe perete şi ne-a spus în trecere că profesorul de muzică al fiicei sale sosise. O lungă armă pentru vânat raţe, mai multe pistoale şi puşti luceau într-un colţ. Mai era o pendulă ce scotea melodii ungureşti* (p. 160). Frumoasă primire li se face călătorilor străini în casa unui ţăran din Sângiorgiul Trascăului, atestând ospitalitatea românească recunoscută: *o odaie mai simplă, însă de o curăţenie căutată. Am luat loc în jurul unei mese, ce a fost în curând acoperită cu o faţă albă ca zăpada şi ni s-a adus o gustare foarte consistentă* (p. 161). Nu rămâne pe dinafară observaţia de cunoscător a francezului care dezvăluie contrabanda cu sare din Transilvania, din vina guvernului, care guvern nu ţine seamă de nevoile poporului, ci de dorinţele de îmbogăţire ale împăratului. Referindu-se la viaţa ţiganilor din Transilvania, Auguste de Gérando menţionează: *Ei locuiesc mereu la marginea satului, departe de ceilalţi ţărani, care au pentru ei un dispreţ îngâmfat, şi recunosc autoritatea unuia dintre ai lor, numit voievod* (de fapt, bulibaşă, n.n.) *de către senior şi însărcinat să asigure ordinea. Se ascund în bordeie făcute din chirpici, înalte de câteva picioare, şi sub care sapă pământul pentru mai mult spaţiu. O familie întreagă se îngrămădeşte în aceste locuinţe oribile* (p. 169).

Informaţiile istorice, relatarea obiectivă în general, farme-cul descrierilor, atitudinea onestă a istoricului, logica naraţiunilor, îmbinarea armonioasă a stilului ştiinţific cu cel artistic, toate acestea fac din cartea lui Gérando o lectură plăcută şi utilă pentru toţi românii. Traducătorii ne-au dovedit priceperea lor în sintaxa limbii franceze vechi, şi nu a fost uşor să reînvie lumea aceea transilvăneană transpusă în limbajul din urmă cu aproape două secole.

Dacă iubiţi Transilvania şi doriţi să ştiţi mai mult decât manualele de istorie ne-au spus, citiţi, vă rog, cartea istoricului francez Auguste de Gérando, într-o excelentă traducere românească.

În Munţii de Apus prin luminate dumbrave

Teofil Răchiţeanu

În Munţii de-Apus, prin luminate dumbrave
Preumblă-se sufletu-mi, seară de seară.
Cu Dumnezeu umblă prin iarbă desculţ
Şi fruntea încinsă îşi înmoaie-n izvoară...

Mumele Mumelor de sub glii, din adânc,
Îi grăiesc argintiu. El ascultă. Se ţese
O vrajă în aer. Inorogii mug. Se-aleg
Veşti-poveşti, vechi, niciodată-nţelese...

Buhuhă buhe, pe culmi ard comori,
De la magul Zamolxe aici ferecate,
Căţelul Pământului îi latră-n adânc
Îi răspunde o pajură prin văzduh când străbate...

Luminat îi drumul de flăcări-brânduşi
Ce pierdute de îngeri îi par pe-aici pleoape.
Lacrimi şi patimi va să îşi stingă, dureri
Din multele-i vieţi va aici să-şi îngroape...

(Din volumul *Împărat singurătăţii*, Ed. Scriptor, Cluj-Napoca, 2017)

Un eminescolog de elită

Ion C. ȘTEFAN

O monografie literară – ca un roman captivant! Aceasta este prima impresie în urma lecturii cărții *Eminescu: ultimele zile la Timpul,* a binecunoscutului eminescolog Nicolae Georgescu, apărută de curând la Editura Floare Albastră, impresie dată de calitatea scrisului unui filolog talentat, cu un puternic simț al pătrunderii și dezvăluirii adevărului asupra vieții, creației și suferințelor lui Mihai Eminescu – dar, mai ales, despre nedreptățile care i s-au făcut poetului genial al neamului nostru.

Nicolae Georgescu este, la ora actuală, cel mai pasionat și bine documentat eminescolog, un curajos descoperitor al evenimentelor, intrigilor și calomniilor avându-l ca țintă pe marele poet, idei dezvoltate în mai multe volume dedicate lui Eminescu (*A doua viață a lui Eminescu, Cercul strâmt. Arta de a trăi pe vremea lui Eminescu, Eminescu și editorii săi, Moartea antumă a lui Mihai Eminescu, Cu Veronica prin Infern, Un an din viața lui Mihai Eminescu, Boala și moartea lui Eminescu* și altele).

Însă a doua impresie asupra acestei cărți pare dramatică, întrebându-ne: cine a ascuns sau falsificat istoria noastră culturală, raportând-o la viața celui mai mare poet și jurnalist român dintotdeauna? Și, mai ales, cine are, și în prezent, interesul să ascundă acel adevăr care, în trecut rămânând, devine etern?

Dar iată că Nicolae Georgescu scurmă cenușa, acoperită de straturile groase de tăcere, descoperind un alt adevăr decât cel cunoscut doar parțial de noi, până acum! El nu este un filolog pe care să nu-l crezi: profesor universitar, cu un doctorat în specialitate și sever cercetător – iar dacă încă mai ai unele îndoieli și te încumeți să nu-l crezi pe el, cum fac unii specialiști rămași în urmă, evident, cu informarea, documentele aduse drept argumente de Nicolae Georgescu vorbesc de la sine – iar în fața lor, reproduse adesea fotografic, nu mai ai cum spune că nu a fost așa…

Acesta este rolul și sacrificiul de-o viață activă, de cercetare și creație, ale lui Nicolae Georgescu – fiindcă mă întreb: cine altul ar mai fi procedat ca el? – inteligent, informat, activ și perseverent cum este, când ar fi putut foarte bine, cu același efort, să-și creeze propria-i operă?

Însă volumele pe care le-a consacrat, până acum, lui Mihai Eminescu devin propria lui operă, nu numai încărcată de stăruință și sacrificiu, ci făcută cu dăruire și pasiune, din dragoste pentru Poet!

Așa încât, ceea ce pare, la început, un roman captivant, dacă am fi înlocuit numele de Eminescu Mihai cu al unui personaj oarecare, devine deodată o tragică pagină de istorie literară – altfel de istorie, cel puțin referitoare la Luceafărul Poeziei românești, decât cea pe care o cunoșteam până acum.

Ce ne spune în plus, sau altfel, Nicolae Georgescu, față de ceea ce știam, studiindu-i, de-a lungul timpului, pe George Călinescu, Tudor Vianu, Augustin Z.N. Pop, Titu Maiorescu și încă alți eminescologi, aflați într-un anumit stadiu de informare, probabil și ei bine intenționați, dar neajungând la sursele cele mai concludente? De fapt, în decursul argumentării sale, Nicolae Georgescu intră în polemică și cu o parte dintre contemporani, care au abordat aceeași temă: profesorul universitar Lucian Boia ori Ilina Gregori, autoarea unui text din *Observatorul cultual,* despre activitatea de jurnalist a lui Mihai Eminescu.

Cartea este alcătuită în cercuri, după modelul lui Dante Alighieri, pe-un drum al fanteziei spre Purgatoriu sau Infern. Nu știu dacă împătimitul cercetător s-a gândit chiar la acest sistem arhitectonic, pe cărămizile dure ale informației, sau pe lespezile de marmură ale propriei creații, sau dacă analogia aceasta izvorăște din propria mea fantezie, interferată cu perseverența sa, ajungând la aceeași concluzie!

Dar să vedem care sunt titlurile acestor cercuri: „Primul cerc: vorbe și fapte", „Cercul al doilea: fapte și vorbe", „Cercul al treilea: fapte, fapte, fapte", „Cercul al patrulea: vorbe, vorbe, vorbe", „Cercul de margine", „Anexă: Cercul de catifea".

Aparent, unele dintre ele nu spun mare lucru, ori repetă aceleași cuvinte, cu un înțeles adăugat, din cerc în cerc, cuprinzând tot mai multe informații. Nu este, deci, vorba de cercuri egale, ci repetitive, incluzându-se unele în altele, după modelul: arunci o piatră în apă…

Chiar că Nicolae Georgescu aruncă o piatră în apele timpului și ale cunoștințelor noastre anterioare, nu pentru a lovi pe cineva (admiratori fără informare completă ori detractori), ci pentru a ne înfățișa pitorescul surprizelor din cercurile care se succed ori se sting rând pe rând, sub blândul soare al apusului poetului prezentat. Fiindcă, după o lectură înceată și îngreuiată de mulțimea datelor aduse ca argumente și a citatelor din presa vremii, descoperim secretul rotirii cercurilor din ce în ce mai largi, dar nu mai domoale, ci diversificate ca informare: câteva idei, abia sugerate în primele cercuri, prind contur în cercurile următoare și se reliefează spre final, cum ar fi aceea a existenței unui complot împotriva lui Eminescu, la presiunea externă, în care poliția secretă austro-ungară ar fi avut un oarecare rol; sau al intervenților mascate ale lui Titu Maiorescu și ale lui Ioan Slavici (și ale soției sale) în compromiterea, arestarea și declararea nebuniei lui Eminescu. (Un element de intrigă sentimentală ar fi și acela că între Mihai Eminescu și soția lui Ioan Slavici ar fi existat o legătură sentimentală, iar, după ruperea acesteia, doamna Slavici l-ar fi reclamat pe poet că face scandal, rugându-l pe Titu Maiorescu să o scape de el, sub cortina unei prietenii incluse.)

Apoi, ideea că monografia lui Nicolae Georgescu pare un roman sentimental și polițist este reliefată chiar de autor: „De vreme ce eu consider că o biografie este un roman, adică literatură artistică, mi-e indiferent cum o construiesc, cu sau fără note de subsol, și pe cine conving" (p. 90).

Eu consider că această afirmație, printr-o paralelă cu *Viața lui Mihai Eminescu* de George Călinescu, sugerează informarea incompletă a acestuia din urmă, sau dorința lui de a trece peste amănunte neconvenabile corifeilor timpului, îndeosebi lui Titu Maiorescu, proclamat, mai înainte, ca promotor și susținător al lui Mihai Eminescu: „M-am mulțumit să zâmbesc, arătând spre prima ediție a *Vieții lui Eminescu* de George Călinescu și care nu are nicio notă de subsol" (p. 90).

Dar eu îl suspectez pe autor de-o oarecare subtilitate atent urmărită, pentru a se sustrage de la notele de subsol, necesare afirmațiilor sale, mai ales cu referire la documentele germane despre Mihai Eminescu, într-o selecție a doamnei Anda Orban: „Foarte importantă mi se pare în această ordine de idei a senzaționalului o descoperire a doamnei Anda Orban… A urmat, așadar, ceea ce se poate numi o tratare exemplară a unei informații noi, năucitoare" (p. 88). E vorba de aportul unui spion austriac la compromiterea lui Eminescu.

Multe ar mai fi de observat în acest păienjeniș, cum ar fi aceea că e bine să ne alegem exemplele din surse demne de încredere, nu dintre cele de mâna a doua sau a treia, cum ar fi amintirile nepotului lui Ioan Slavici, reluate din amintirile tatălui său, adică fiul nuvelistului, repovestite, deci, la a treia generație, ca niște informații după ureche, un fel de fabulă fără morală.

De fapt, ce dorește să demonstreze Nicolae Georgescu, interpretându-l după afirmații ca: „Boala lui Eminescu a fost reală, căderea sa s-a petrecut pe fondul unei crize" (p. 91). Dar: „Refacerea în sine, fără a ține cont de cronologia surselor, de interferența și importanța lor, a rămas ca o poveste" (p. 99). Astfel, autorul dă posibilitatea unor cititori mai abili să tragă propriile concluzii.

Abia după această apropiere de păreri dintre autor și cititor, reușim să desprindem ideile de bază ale lui Nicolae Georgescu, anume că Mihai Eminescu a fost intenționat exclus din viața publică, deși putea fi unul dintre cei cooptați spre alianța cu puterile centrale, îndeosebi cu Germania și Austro-Ungaria, ca fost student de formație filogermană, autorul afirmând că a fost „O conspirație fără conspiratori": „Este o chestiune de climat: trădarea, conspirația, complotul sunt înțelese, în cheia pașoptistă, ca motor al istoriei – și nici Maiorescu, nici, cu atât mai puțin, Caragiale nu se formalizează, discută deschis asemenea lucruri" (p. 126). Iar despre Eminescu: „S-a căutat și s-a găsit momentul potrivit în ceea ce-l privește. În discuție intră, desigur, felul bolii poetului – dar zvonul public odată lăsat să umble, nu mai ține cont de asta" (p. 127).

Trădarea poetului este comparată cu evenimentul detronării lui Alexandru Ioan Cuza, care „A fost sacrificat în 1866, arestat chiar de șeful gărzii sale – pentru a se pune în practică ideea pe care el însuși o nutrea! Aceasta este epoca, acesta este climatul. Punându-mi, și eu, întrebarea de ce n-a fost cooptat Eminescu între cei care au înfăptuit alianța secretă din 1883 – mi-am dat răspuns în acest sens, făcând legătura cu situația lui Cuza" (p. 132). Comparând (și apropiind aceste evenimente), autorul le acordă aceeași importanță morală deplorabilă: ca o condamnare nu doar a istoriei neamului, ci și a istoriei noastre culturale.

Urmează „Cercul al treilea", în care sunt puse sub lupă amănuntele care au generat aceste fapte neacceptabile: „Atentate politice revendicate", „Între explicații și demisie", „Despărțirea de Maiorescu" și altele.

În „Cercul al patrulea", citim: „Despre Maiorescu și familia poetului", „Cercul strâmt sau arta de a trăi pe vremea lui Eminescu", „Cercuri subînțelese", precum și materiale ajutătoare la documentarea cititorului, autorul ocupându-se de personajele secundare ale acestei tragedii eminesciene, regrupând principalele surse bibliografice.

Urmează un joc molipsitor de lumini și umbre, peste un lac albastru (eminescian), unde imaginea vulturului-poet parcă se prăbușește, într-un timp filtrat printr-o estompare de final: „Cercul magic" ne informează că „Fără Eminescu, *Timpul* este un alt ziar", purtându-ne spre „Cercul de catifea" în „Actul și actorii lui", unde aflăm despre „un om moralmente mort".

Timpul a trecut peste evenimentele de demult; toți îmbătrânim și murim la un moment dat, dar adevărul trebuie păstrat, un adevăr altfel decât cel pe care-l știusem până acum, printr-o vehiculare incompletă a argumentelor – și aceasta ar fi nu concluzia lui Nicolae Georgescu, monograful, ci a mea, cititorul său, copleșit de multitudinea argumentelor aduse de harnicul cercetător și convins că strălucirea poetului nepereche al culturii române a fost, astfel, estompată sub un văl de umbre, judecându-l pe Hyperion la parametrii tereștri, cei care ar fi trebuit să-i fie mai aproape și uimiți de admirație, mândri că i-au fost contemporani. Dar Eminescu rămâne contemporan cu eternitatea românească.

În final, revenind la imaginea de început, întărită, mai apoi, chiar de autorul cărții, că ar putea fi vorba de un roman, observăm că expoziția narațiunii a fost prezentată ca un cadru istoric și social; conflictul a apărut între omul de geniu și corifeii tereștri ai beneficiilor materiale și sociale, între limitele unei vieți obișnuite; punctul culminant îl reprezintă chiar concluzia autorului; iar deznodământul alunecă domol, nu ca o împăcare de sine față de un destin tragic, care ar fi putut să decurgă altfel, ci doar sugerat de faptul că Nicolae Georgescu a făcut dreptate Eminescului etern, printr-un adevăr care nu-l dezavantajează, ci îl așază la locul ce i se cuvine, nu doar ca poet, ci și ca reprezentant etern al spiritualității românești.

Cherchez la femme

Prea târziu, Mărite Domn! Și totuși, Katharina...

Paula ROMANESCU

Te-au așteptat izvoarele acestui pământ (încă) al nostru, cu apele lor limpezi lângă care, pe vremea când ne erai Domn, o cupă de aur rămânea la îndemâna călătorilor însetați, pentru ca să știe și ei că tot ce are adâncul mai curat li se cuvine și le este dăruit de drept, ca stăpâni ai țării, și că, la plecarea de după popasul de tihnă, ar fi inutil să subtilizeze cupa fiindcă singura, adevărata bogăție a omului rămâne cinstea.

N-ai venit.

Te-a invocat luceafărul acela coborât printre muritori și adânc dezgustat de patri(h)oții mereu dispuși să facă de ocară numele sfânt al țării, deduIciți la cinisme și la lene, dar foarte strângători de avuții, fiindcă, după ce vor fi tras pe dracul de coadă, de coarne, pe sfoară, s-au trezit îndrăgostiți iremediabil de ochiul lui…

N-ai venit.

Te-am invocat noi, cei mulți și nesțiuți, de peste o jumătate de mileniu de când sărăcia și nevoile joacă tontoroiul pe neamul nostru cu o artă care a ridicat cinismele la rang de finețuri politicianiste de o „corectitudine" devastatoare.

N-ai venit.

Dar într-o zi de vară topită în jarul soarelui din luna lui Cuptor (trecuseră deja zece ani din mileniul al treilea) te-am întâlnit la Muzeul Național de Artă al României unde se organizase expoziția *Dracula – Voievod și Vampir.* Între exponate – portretul tău, Mărite Domn, portret pentru care ai pozat cu însemnele princiare pe fruntea de sub care ochii transmit privitorului întreaga forță a privirii tale, iar arcul sprâncenelor pare un neliniștitor și teribil semn de întrebare. Portretul acesta, de fapt, o copie a originalului păstrat de mai bine de patru secole în Palatul Ambras din Innsbruck, localitatea aceea din Austria, cu zăpezi peste care învață să zboare (chiar și căzând) schiori din lumea toată, era de altfel menit în amintita expoziție să ilustreze maleficul personaj Dracula – un fel de dracul pe pământ – care, pentru orice abatere a muritorilor de la dreapta purtare, îi trata pe cei vinovați cu câte o țeapă bine poziționată cât să le arate fără greș calea spre cer, personaj intrat în literatura lumii cu legendă cu tot odată cu romanul irlandezului scrib Bram Stoker, ba chiar cu mult mai dinainte, pe când nu era, dragul de el tânăr semeț decât Vlad Dragu, guvernator militar și duce de Făgăraș și Almaș, și a zărit-o din înaltul bastionului brașovean, unde se afla într-o iarnă cu albe 'nalte zăpezi, pe o frumoasă săsoaică blondă cu cosițe lungi ca două funii de aur moale, *Katharina Siegel,* fiica magistrului țesătorilor Thomas Siegel, venit din Flandra lui să se super-chivernisească în Transilvania noastră.

Katharina avea șaptesprezece ani. Vlad, ducele guvernator, un pic mai mult de dublul vârstei codanei care i-a furat mințile de a uitat îndrăgostitul de toate vremelnicele iubețe, dar și de soția lui, Anastasia Holszanska, cea din neam de nobili polonezi.

El a furat-o pe Katharina, ea s-a lăsat furată, că tare-i mai plăcea și fetișcanei blonduțe impetuosul duce cu ochi negri de jar!

Sășimea, de ai cărei membri deduIciți la blestemății care aduceau a furtișaguri și necinstite învârteli tocmai se ocupa guvernatorul… corectându-i cu țeapa, a declanșat furia împotriva seducătorului…

Că de dragul frumoasei blonde și el, intransigentul, avea să le lase capul pe umeri și fundul necompostat multor sași dovediți vinovați de matrapazlâcuri, nu s-a mai ținut seama. S-a reținut doar că e adevărată crimă să furi fata starostelui țesătorilor, lăsându-l cu buza umflată și pe logodnicul acesteia (ales de părinți, nu de ea!), la rândul lui un mare potentat militar din Țara Bârsei, de al cărui nume istoria nu s-a sinchisit deloc să-l consemneze.

Din 1455, de când Katharina i-a devenit lumina vieții, Vlad a tot umblat cu jalba-n „valizele diplomatice" (cuferele cu ferecături de fier încărcate cu… argumente în care se ghicea sclipirea malițioasă din ochiul dracului) către Papa Pius al II-lea, rugându-l pe acesta cu cerul și cu pământul să-l dezlege de cătușa matrimonială care-l lega de Anastasia, pentru ca să se poată și el, creștinul ortodox cu rude catolice, căsători cu femeia iubită.

Papa nu și nu!, că, ce-a legat Dumnezeu are nod de neclintit… A găsit Anastasia, biata de ea, dezlegare: s-a sinucis.

Dar căsătoria dintre Vlad și Katharina nu s-a împlinit niciodată. Iubirea – da!

Tot cam pe vremea aceea s-a ascuțit și mai abitir conflictul principelui Vlad Țepeș cu sășimea, altfel spus, cu patriciatul german al Transilvaniei și-ale lui rude mari împărătești.

A urmat „cazarea" lui Vlad în temnițele puse lui cu… generozitate la dispoziție de Corvinul cel potentat.

S-a încercat separarea cu orice preț (?!) a Katharinei de Vlad, care între timp făcuseră deja doi copii împreună – Vladislav (1456) și micuța Katharina (1458), iar până în 1468 aveau să li se mai nască alți trei: Christian, Hanna, Sigismund.

După ce Vlad Țepeș Vodă a fost asasinat, în decembrie 1476 (ian. 1477?), Katharina, pe atunci în vârstă de 39 de ani, s-a retras la mănăstire – altfel de lespede pe sufletul ei în care mai ardea mocnit în trupul–vatră iubirea pentru umbra înaltă a bărbatului ei mult iubit.

Începând cu anul 1555, de când sașii îmbrățișaseră (?!) religia luterană, s-a încercat ocultarea legendei lui „Draculea", catalogat, potrivit cronicilor timpului acela, „cel mai oribil călău al sășimii", cel mai sângeros dintre domnitorii și principii europeni. De parcă execuțiile comandate pe la alte curți, sub aceleași cruci și furci, n-ar fi fost decât niște splendide figuri de stil în arta de a ucide, de a găsi ingenioase stiluri de a tortura, de a înălța ruguri purificatoare din trupul celor condamnați la moarte de „blânda" Inchiziție neclintită în cruzimea cu care își întindea „brațul secular" spre impunerea „dreptei credințe" și a… iubirii de oameni!…

S-a urmărit astfel să se abată atenția de la monstruozitățile săvârșite de „sfânta" Inchiziție și de regalitatea multinațională europeană, făcându-se din Voievodul român Vlad Dracula, intransigent cu hoții, tâlharii și neprietenii năvălitori nesătui întru pământ și apă, emblema cruzimii în „duiosul" ev medieval european.

Omenirea leneșă în gândire a înghițit gogoașa otrăvită și a promovat rețeta.

Nici de Katharina, frumoasa fată de neam săsesc, cu cozi grele de aur și ochi de cer, nu s-a vrut să se mai știe. Cum să iubească o săsoaică, fiica magistrului țesătorilor, pe un pârlit de valah, fie el și prinț! Dar de ce uiți să ne spui ce-ai căutat prin Transilvania noastră, neicușorule staroste peste războaie (de țesut nu numai intrigi)?

Dar iată că timpul, „domn de seamă și hoțoman de soi", cum îl numea poetul sibian Radu Stanca, asistentul filosofului profesor Lucian Blaga, a făcut ca o mână de scormonitor de file îngălbenite (am numit-o pe cercetătoarea contemporană Diana Krausser) „să șteargă colbul de pe cronice bătrâne" și să dea la iveală povestea de iubire dintre Vlad Dragu, principe român, și o fată de sași aruncați din voia sorții în cea de prea multe neamuri râvnită a noastră Transilvanie.

Da, chiar și cei mai cruzi principi iubesc cu toată ființa lor când întâlnesc, și recunosc, și văd cu sufletul chipul iubirii.

Pentru Vlad Țepeș iubirea a avut chipul Katharinei Siegel.

Să revenim la expoziția de la MNAR! Să știi că nu chiar pentru tine, Mărite Domn, a fost organizată expoziția aceea la care și-au dat *mână cu mână* Kunsthistorisches Museum din Viena, Schloss Ambras și Muzeul Național de Artă al României din București (cred că îți mai amintești de urbea aceea – Cetatea lui Bucur dintre Codrii Vlăsiei și Snagov!), ci pentru a celebra 113 ani (era în anul 2010!) de la apariția romanului *Dracula* al Stokerului Bram, de la care ți se trage mitul de vampir care a dus la o întreagă isterie literaro-cinematografică plină de monștri sanguinari trăitori cu toții, vezi Doamne! numai prin Carpații noștri…

Dacă era în expoziție și Crucea de pe Caraiman? Nu, nu era! Se voia doar denunțarea cruzimii dintr-o lume românească medievală răvășită de războaie și cruzime.

Dacă se amintea cumva și de „eleganța" camerelor de gazare din cel de Al Doilea (Mondialul acela încheiat apoteotic cu Hiroșima și Nagasaki)? Dacă se atingea cumva printr-o firăvioară aluzie experimentul „corect politic" de o cruzime inimaginabilă din închisorile comuniste din România de după același Mondial până hăt, departe, prin 1964 (ba chiar până prin 1989!)?! Nu, nu se slomnea nicio umbră de acuză. Se amintea doar de cruzimea domnitorului acela dintr-o țărișoară plasată de Domnul pre pământ între imperii hrăpărețe și care, spre a o apăra, n-a găsit viteazul domn tratament mai eficient pentru „boala" râvnitorilor de avuții decât purifi-carea lor prin tragere în țeapă, având grijă să-i onoreze potrivit înălțimii rangului social prin instalarea diferențiată prin înălțime pe ascuțitele „tronuri".

Celebrul portret al Domnitorului era însoțit și de cele ale altor personalități ale timpului său, din galeriile unor Esterhazi sau Bathori – un Matei Corvin, o Elisabethă meșteră în cruzime, când stăpână, când prizonieră, condamnată la temniță și îngropată de vie între zidurile castelului său din pricină că (tot legenda spune și, se pare că adevărul nu-i deloc altfel!) ar fi pus să fie ucise peste 150 de tinere fecioare în al căror sânge ea, principesa, obișnuia să se îmbăieze spre a-și păstra o tinerețe fără bătrânețe (dacă viața fără moarte nu și nu!)… O, de-ar fi cunoscut ea limba română, ar fi citit basmele românilor, ar fi aflat de existența izvorului acela de puritate care iubire se cheamă, și aducere aminte, și dor, fără de care *tinerețe fără bătrânețe* nu înseamnă nimic, iar *viață fără moarte* nu se poate!

Mai erau în expoziția de la Muzeul Național armuri, săbii, caftane, peceți, un lup (nu viu!) urlând a prăpăd – la care (semi)lună? – , o imensă pasăre de pradă cu ochi rotunzi – simbol de groază ori înțelepciune?! –, totul învăluit într-o lumină ca de opaiț, prielnică poveștilor de băgat în sperieți și adormit întru coșmar copiii nu prea cuminți; alte câteva tablouri și obiecte care vor fi aparținut unor capete încoronate sau unor simpli și bieți (ne)muritori de stirpe nobiliară evropenească, ba chiar și a unor închinători de-ai lui Allah, care se vor fi crucit când au dat ochii cu fulgerul din ascuțișul săbiei Domnului Vlad.

Pe un ecran imens, rulau non-stop scene din filme cu vampiri care, de la Bram Stoker citire, au bântuit imaginația unor cineaști care au priceput repejor că mirosul afacerii aducătoare de arginți conducea fără greș la rotunjirea unor dolofane conturi bancare alimentate de mintișoarele subdezvoltate ale amatorilor de senzații tari pentru care euro-esticii de noi nu am fi decât niște sălbatici ignoranți și cruzi, dați… dracului fără clauză de răscumpărare până în veacul veacurilor. Tot ei, cineaștii, vor fi inundat lumea în roșu, de unde și culoarea steagului cel cu *proletarii cei din toate țările, porniți la lupta cea mare întru unire a robilor spre făurirea internaționalei uri a omului față de om!*

(Continuare la pag. 29)

Cerșetori cu saci de aur

Nicolae MELINESCU

Imaginea cea mai răspândită a multora dintre statele africane este că majoritatea supraviețuiește și, în rare cazuri, progresează tiptil în domeniul politic și social mai ales datorită asistenței generoase oferite de donatori bogați (state, bănci, corporații) și datorită ajutoarelor oferite în deplin altruism umanitarist de acestia.

Rapoarte recente ale unor agenții independente de monitorizare a relației africanilor cu lumea extra-continentală au dovedit că aceasta din urmă a cultivat o imagine dacă nu mistificatoare, cel puțin înșelătoare pe latura relațiilor sale publice.

În 2015, cel mai recent an cu statistici complete și credibile, țările africane au primit din exterior $162 de miliarde, o sumă impresionantă doar ca total. Dacă ea este repartizată pe 47 de țări subsahariene cu populații majoritar sărace, „daniile” atât de lăudabile nu mai sunt ceea ce par, fiecare beneficiar primind ceva mai mult de trei miliarde. S-ar putea crede că chiar și așa este vorba de o sumă mai mult decât salvatoare. Nu și atunci când ea este comparată cu $203 miliarde luate din Africa, fie direct prin profiturile repatriate de multinaționale, fie prin transferuri ilegale de bani spre paradisuri fiscale. Rezultă un deficit de $41,3 miliarde pe care Africa îl înregistrează anual în relațiile cu lumea bogată. (https://www.theguradian.com/global-development/2017/may/24/world-is-plundering-africa-wealth-billions-of-dollars-a-ayear, accesat 28 mai 2017) Și iată cum o realitate mai puțin cunoscută și foarte puțin circulată și abordată în mass-media internațională aduce în prim plan un paradox: Africa cea condamnată și chiar criticată că trăiește din ajutoare sub blestemul resurselor, este un sponsor esențial pentru marile corporații și un contribuabil de prim rang al economiei mondiale.

Cercetători independenți au constatat că fluxurile financiare ilicite pornind din Africa subsahariană ajung la $68 miliarde pe an, în timp ce ajutoarele nu ating nici măcar $20 de miliarde. Economistul Tim Jones de la organizația Jubilee Debt Campaign declara: „Mesajul cheie pe care vrem să-l transmitem este că mult mai mulți bani pleacă din Africa decât cei care intră. Dacă vrem să eliminăm sărăcia pe continent și inegalitatea veniturilor în lume, trebuie să acordăm atenție modalităților de recuperare a fondurilor exportate ilegal din țările Africii.” (Jubileedebt.org.uk/wp-content/uploads/2017/05/Honest-Accounts-2017-WEB-FINAL.pdf, accesat 28 mai 017)

Inițiatorii studiilor care au adus la lumină dezechilibre și mentalități pernicioase au propus și direcții de acțiune care să corecteze situația existentă, printre care: promovarea unor politici economice care duc la o dezvoltare echitabilă a țărilor africane; reconfigurarea ajutoarelor sub forma unor reparații compensatorii pentru bogățiile extrase; transformarea ajutoarelor într-un proces prin care Africa să beneficieze de un tratament corect și realist; blocarea transnaționalelor care operează în Africa și au sucursale în paradisuri fiscale; guvernele africane să nu-și mai bazeze dezvoltarea doar pe sectorul extractiv. Acolo unde o diversificare cere timp și investiții, guvernele respective să poată ajunge la o colectare sigură și echitabilă a impozitelor și a taxelor. (www.psuchem.co.za/0B11-sys/mining.htm, accesat 28 mai 2017)

Asemenea măsuri nu pot schimba lumea africană peste noapte, dar pot constitui o platformă de pornire pentru demistificarea viziunii milostive a bogaților atunci când discută despre sărăcia continentului negru. „În societățile occidentale circulă o narațiune foarte puternică potrivit căreia Africa este săracă și nu poate trăi fără ajutorul nostru. Cercetările efectuate au dovedit că lumea bogată ar trebui să pună capăt jefuirii Africii. Formele de jefuire colonială s-au schimbat cu timpul, dar natura lor profundă a rămas.” (www.globaljustice.org.uk/resources/poor-are-getting-richer-and-other-dangerous-delusions, accesat 28 mai 2017)

Cercetările și prospectările recente au dovedit că întregul continent beneficiază de resursele și potențialul necesar redresării și ieșirii din patrulaterul solicitanți de ajutoare – binevoitori – donatori – ajutoare – beneficiari. Africa are în prezent 54 de state dintre care 47 se întind în zona subsahariană, are cea mai tânără populație (65 la sută dintre locuitori au vârsta sub 25 de ani), o treime din aurul lumii provine din Africa și pe continent se folosesc două mii de limbi, adică un sfert din toate graiurile neamului omenesc.

Gigantul economic al continentului, Africa de Sud, are un tezaur mineral estimat la două mii cinci sute de miliarde de dolari. Țara deține peste o treime din rezervele de aur ale planetei și obține anual 350 de tone de aur pur, din care este exportată o mare parte. Se adaugă depozitele de fosfați, perimetrele diamantifere, minele de platină (peste 80 la sută din producția mondială), cărbune, minereu de fier.

Republica Democrată Congo este una dintre cel mai bogate țări ale lumii, cu resurse uriase de cobalt, cupru, diamante, aur. (Nicholas Garrett, *The Extractive Industries Transparency,* 2007, www.transparency.org/ research/garrett, accesat 28 mai 2017) Estimările recente avansează suma aproximativă pentru bogățiile naturale ale fostului Zair la douăzeci și patru de mii de miliarde de dolari, mai mari cu opt mii de miliarde decât datoria Statelor Unite.

Și totuși, ce reprezintă asemenea cifre amețitoare pentru un continent care pare condamnat la violență, mortalitate infantilă, foamete și boli? În parte, ele reflectă o realitate lipsită de nou și senzațional. Resursele naturale ale Africii sunt fie în posesia, fie în exploatarea corporațiilor private internaționale. Statele continentului nu au fonduri, experiență și specialiști locali care să pună în valoare, în interesul propriilor țări, bogățiile naturale de care dispun doar teoretic. Bernard Adaba, analist politic ghanez, arăta: „Dezvoltarea este o cauză pierdută în Africa pentru că acest continent produce o hemoragie de miliarde [de dolari] provenite din evaziuni fiscale ale marilor corporații, din exploatarea ilegală a masei lemnoase și din pescuitul abuziv, neregularizat. Este nevoie de schimbări structurale pentru promovarea politicilor economice care să-i permită Africii să slujească mult mai bine interesele populațiilor sale și să nu mai fie o vacă de muls pentru corporațiile și guvernele străine. Sângerarea Africii trebuie să înceteze!” (dehai.org/dehai/dehai-news/159539, accesat 28 mai 2017)

O asemenea sentință imperativă se ciocnește cu o realitate complexă, în care interese, sisteme, alianțe, paternalisme fac dificilă mobilizarea într-un singur sens a tuturor africanilor și, mai ales, a liderilor lor. Peste jumătate dintre țările continentului încă mai sunt dictaturi sau regimuri autocratice, cum sunt Zimbabwe, Ciad sau Sudan. Din acest motiv, au apărut și critici la adresa bilanțului evocat, critici care pun în contrast fondurile cu care Africa participă la bunăstarea altora, afundându-se rapid și adânc într-o situație defavorabilă. Maya Forstarter de la Centre For Global Development remarca: „În Africa trăiesc un miliard două sute de milioane de oameni. Ei sunt priviți, se pare, sau ca o găleată goală în care se tot toarnă bani sau din care se tot fură, în loc să fie tratați ca parte a unor economii dinamice, în dezvoltare. Titluri cu 41 de miliarde trebuie puse în contextul celor $77 de mii de miliarde, PIB-ul anual al Africii. Economiile nu se dezvoltă stocând veniturile în interior și blocând circulația exterioară acestora. E nevoie ca localnicii să investească, să învețe, să adapteze tehnologii și să acceseze noi piețe. Unele chestiuni cum sunt tăierile de păduri și pescuitul ilegal, precum și costurile adaptării la schimbările de mediu sunt importante, dar cumularea și compararea intrărilor și a ieșirilor de fonduri nu au nicio semnificație ca exercițiu în sine.” (http.www.theguradian.com/global-develop ment-professionals-netwrok/2017/jan/18/its-not-aid-in-reverse-illicit-financial-flows-are-more-complicated-than-that, accesat 28 mai 2017)

Una dintre consecințele acestei condamnări categorice este că ea poate să inducă în rândul publicului ideea că bogații lumii îi ajută unilateral pe săracii care nu înțeleg sau resping mecanismele acestei lumi. Fostele metropole sunt primele chemate, cel puțin din rațiuni de moralitate, să dezvolte soluțiile alternative pentru fiecare dintre țările africane aflate fiecare în situații, contexte și conjuncturi geopolitice diferite. Deocamdată, constatarea că Africa subvenționează restul lumii cu $41 de miliarde anual se bazează pe procedee și procese cuantificabile: plata dobânzilor la împrumuturi externe, exportul profitului realizat de transnaționale, exploatarea ilicită sau nenormată a fondului forestier și piscicol. Africanii care au un rost în lume le-au trimis familiilor rămase acasă $32 de miliarde anul trecut. Multinaționalele au exportat cu patru sute de milioane mai mult (http://www.idependent.co.uk/news/world/africa/africa-sibsidises-world-billions-a-year-say-campaigners-a7754041.hml, accesat 28 mai 2017), în condițiile în care peste douăzeci de milioane de civili africani sunt refugiați interni din cauza instabilității politice și mai ales din cauza crizei alimentare. Martin Drewry, director al organizației Health Poverty Action, preciza: „ca să punem capăt foametei, trebuie să ne concentrăm eforturile spre prevenirea politicilor și a practicilor care o cauzează. Ceea ce înseamnă să le impunem paradisurilor financiare să nu mai faciliteze furtul a miliarde de dolari, să demontăm activitățile ilegale și să acordăm compensații țărilor pentru modificările climatice actuale pe care nu ele le-au provocat” (*Idem*).

În termeni financiari, atunci când se face bilanțul veniturilor și datoriilor Africii, este evident și fluxul financiar din interiorul țărilor continentului către zone mai bogate și mai prospere. Acest flux este legal în parte, probabil din cauza deregularizării piețelor bursiere externe, a capacității reduse a băncilor naționale africane de monitorizare și control. Profesorul John Weeks atrăgea atenția: „Așa-numita fugă de capital se manifestă în două feluri. Primul, ca rezultat al deregularizării; indivizi și corporații pot converti moneda internă în valută forte ca să o trimită în străinătate, de obicei în conturi din Europa occidentală sau în America de Nord. Al doilea, prin combinarea operațiunilor legale cu cele ilegale, corporațiile, în special cele implicate în valorificarea resurselor minerale, își prezintă incorect producția și profiturilor (ilegale) când își declară (legal) câștigurile. Ca să dau un singur exemplu, companiile de producere și comercializare a cuprului din Zambia își subevaluează masiv exporturile, contractând schimburi oficiale prin bursa metalelor de la Zürich. Toată șmecheria face Elveția să pară unul dintre cei mai mari importatori de cupru. De fapt, aproape întreaga cantitate ajunge în China.” (therealnews.com/t2/index.php?option= com_content &task=view &id+31Itemid=74&jumival=11441, accesat 28 mai 2017)

Fuga de capital în valută forte reduce capacitatea țărilor africane să cumpere din import, subminând creșterea economică și împingând piața muncii spre cote înalte de șomaj. Prin fenomenele urmărite intens de economiști, concluzia duce către cauza potrivit căreia impasul actual nu este doar infracțiunea financiară sau corupția politică. Aici intervine, prin manevre oculte, un fel de scenă amplă, deschisă în fața întregii lumi, care pare să nu aibă nimic de ascuns. Atâta doar că, la rampă, în lumina reflectoarelor, se plasează politicile supradimensionat ideologizate, impulsionate de interese și manevre externe. Acestea obturează și chiar obliterează apariția și manifestarea unei strategii corecte și eficiente care să confere eficiență politicilor publice naționale.

La pas prin satul global

Jaloane ale relațiilor româno-iraniene

Ion PĂTRAȘCU

Cu ajutorul acestor povestiri persane am parcurs etape importante din istoria milenară a unuia dintre cele mai vechi popoare ale Orientului, care și-a asigurat o prezență eternă în salba marilor civilizații ale lumii. Interesant este că în peste două milenii și jumătate nu au lipsit contactele, mai sporadice sau mai frecvente, dintre locuitorii spațiului carpato-dunărean și cei de pe Înaltul Platou Persan. Sunt legături care probează perenitatea acestor vechi popoare în spațiul geografic dat, precum și atracția lor reciprocă, de regulă pașnică, cu excepția momentului când Darius cel Mare își pusese în gând să stabilească granița imperiul său la Dunărea de Jos. În timpul acelei campanii militare împotriva sciților din sudul Dunării (514-512 î.Hr.), Darius cel Mare s-a lovit de rezistența unor triburi ale tracilor, pe care le-a învins, după spusele lui Herodot.

Apoi, mai trec vreo șase secole, sau cam așa ceva, când nu se mai vorbește despre contacte daco-persane. Pe la început de secol II d.Hr., Decebal ar fi încercat realizarea unei alianțe antiromane împreună cu regele arsacid Pocorus II din îndepărtata Persie, despre care vorbea Plinius cel Tânăr în scrisorile sale către împăratul Traian. Idee nematerializată, întrucât Decebal a fost înfrânt de Traian în războiul din 105-106 d.Hr. Acestea ar fi, probabil, cele mai vechi pagini din legăturile daco-persane. Urmărind cursul acestor relații, trecem peste alte 13 secole, pentru a ajunge la următoarea poveste. Așa vom afla despre o altă încercare de alianță între un rege din spațiul persan și Ștefan cel Mare. Analele de istorie consemnează că, în anul 1472, sultanul turcoman Uzun Hasan al Persiei Apusene a trimis o solie spre Moldova, Polonia, Veneția și Vatican, cu misiunea de a încerca coagularea unei alianțe împotriva Imperiului Otoman. O încercare fără finalitate. În anul 1475, Ștefan cel Mare a trebuit să se descurce singur la Podul Înalt, unde a administrat generalului Suleiman Pașa (numit de unii cronicari *căpitan de frunte*) una dintre cele mai grele înfrângeri, primind admirația suveranilor începând din Persia și până la Vatican.

Cu statutul pe care îl aveau în raporturile cu Poarta Otomană, Principatele Române nu puteau întreține relații diplomatice directe cu puteri străine. De aceea, asemenea legături între români și persani au devenit posibile numai după Unirea Principatelor și dobândirea independenței depline, lucru consemnat la Congresul de la Berlin, din anul 1878. Imediat după Congres, guvernul de la București a început demersuri pentru obținerea recunoașterii statale din partea cât mai multor țări. În raporturile cu Persia, guvernul român îl solicita (1880) pe cavalerul Keun, de la Legația Olandei, să-i reprezinte interesele la Teheran. În decembrie 1881, diplomatul olandez raporta la București că Persia a recunoscut independența României (Regat din martie acel an).

În circumstanțele concrete ale acelor timpuri, se pare că Persia a avut un interes sporit, predominant economic, pentru relația cu România, însă a lăsat și ea să treacă două decenii până să întreprindă primul demers în acest sens. Abia în anul 1902 ea deschide Legația de la București, marcând astfel momentul stabilirii relațiilor diplomatice dintre cele două țări. După aceea, în doar 7-8 ani, Iranul deschide consulate la București, Iași, Galați, Brăila și Constanța. Acest interes avea o bază solidă. În cadrul unui proiect comun, turco-persan, se construise autostrada de la Tabriz (Persia) până la Trabizond (Turcia), în ideea deschiderii unei linii comerciale spre Europa. Din Turcia, de pe malul Mării Negre, mărfurile celor două țări erau transbordate la Constanța, de unde plecau pe cale fluvială sau ferată spre centrul Europei. Așa apare o linie de navigație directă Constanța-Trabizond, cu extindere terestră până la orașul persan Tabriz.

În rest, în etapa lor de început, relațiile bilaterale au fost fluctuante și nesemnificative. În anul 1929, Teheranul decide să închidă toate reprezentanțele sale diplomatice din România, pentru motive financiare sau de altă natură. România încă nu-și trimisese un reprezentant diplomatic în capitala Persiei (Iran din anul 1935). Acest lucru se va întâmpla ca urmare a negocierilor bilaterale din 1935-1936, când Iranul redeschide Legația de la București, iar la Teheran se prezintă primul diplomat român. Totul pentru scurtă durată, pentru că, în anul 1941, la începutul conflagrației mondiale, relațiile diplomatice româno-persane sunt întrerupte, urmând să fie reluate în 1946, la nivel de legație, cu ridicarea lor la nivel de ambasadă în anul 1965.

În perioada postbelică, raporturile dintre cele două țări au evoluat destul de lent. Abia prin anii '60 ai secolului trecut cele două părți au intuit avantajele deosebite ale colaborării bilaterale, mai ales pe linie economico-comercială. Treptat, capătă noi valențe și colaborarea politică, în special pe plan internațional, în condițiile în care ambele țări aspirau spre o autonomie sporită față de puterile dominante, respectiv URSS pentru România și SUA pentru Iran.

Colaborarea economică și comercială se dezvoltă mai ales după anii 1965, când cele două țări inițiază programe de dezvoltare și modernizare a economiilor lor naționale. României îi trebuiau cantități tot mai mari de materii prime iraniene (cu prioritate țiței) pentru ambițioasele ei programe de extindere a capacităților industriale, cu deosebire a rafinăriilor și a industriei petrochimice. Apoi, și industria constructoare de mașini avea nevoie tot mai mare de piețe de desfacere pe plan extern. Iranul, la rândul său, era interesat să prelucreze în măsură sporită materiile prime (țiței, gaze naturale, bumbac) pe plan intern, iar exporturile să-i aducă nu doar valută, dar și tehnologia necesară modernizării propriei economii.

Într-un asemenea context, România și Iran și-au asigurat, în primul rând, baza juridică necesară, încheind acorduri comerciale și de colaborare economică și tehnică pe termen mediu și lung. În baza acestor înțelegeri, apare la Tabriz o fabrică de tractoare, fondată la începutul anilor '60 de unitatea-mamă din Brașov. Cu titlu de exemplu, să amintim și de complexul agro-industrial, organizat de specialiștii români în nordul Iranului. Țara noastră a început și ea să importe produse ale industriei persane, cum ar fi microbuzele. În acea ambianță favorabilă a relațiilor bilaterale, România avea privilegiul de a achiziționa țițeiul și bumbacul la prețuri preferențiale.

Chiar și după anul 1970, când Iranul a început să limiteze livrările de țiței, în dorința dezvoltării propriei industrii prelucrătoare, cele două părți au găsit formule adecvate pentru a menține un ritm alert al relațiilor bilaterale. Era o conlucrare rodnică, pe cele mai variate planuri. Apoi, trebuie evidențiat faptul că nici după Revoluția Islamică din anul 1979 Iranul nu a făcut o pauză prea mare în relația cu România. La doar trei luni după aceea, cele două părți încheiau un important contract, care prevedea reluarea livrărilor de țiței către România. Era vorba despre o cantitate impresionantă, de 2,5 milioane de tone, la o valoare de 370 milioane de dolari. În contrapartidă, Iranul primea mai multe produse alimentare și echipamente industriale. În subtext, se păstra și acel interes politic major al celor două țări, dictat de natura relațiilor lor externe. Astfel, România încerca să diminueze dependența de țițeiul din URSS, pentru a-și promova politica de autonomie, iar Iranul nu mai voia să rămână doar o țară furnizoare de materii prime, cum o doreau unii dintre puternicii săi parteneri externi.

Este adevărat că, în epoca modernă, componenta politico-economică este dominantă în raporturile dintre statele lumii. Numai că ea este dependentă într-o măsură tot mai mare de reconfigurările politico-strategice pe plan regional și global. Evoluțiile devin inegale, fluctuante, de la o etapă la alta și, respectiv, de la o zonă la alta. Acest lucru s-a întâmplat și se întâmplă și în raporturile româno-iraniene. Desigur, ele rămân și astăzi normale, interesante, însă într-un format diferit, la dimensiuni mult diminuate față de anii '70-'80 ai secolului trecut.

După această scurtă diagonală mai generală, revin la ceea ce mi-am propus și anume la abordarea acelor aspecte ale legăturilor de prietenie româno-persane/iraniene, care au o permanentă seculară sau chiar milenară, fără să fie afectate de unele evoluții conjuncturale. În cadrul acestor povestiri persane, am făcut deja cunoștință cu numeroase puncte de contact în plan spiritual, sentimental, sufletesc, dacă doriți. Domeniul cultural ne aduce, în mod cert, cele mai mari satisfacții. Este plăcut să afli, de exemplu, că, la granița dintre secolele XVII-XVIII, Dimitrie Cantemir era singurul din Europa Centrală și de Est care făcea comentarii despre un poet persan, respectiv despre Saadi, pe care îl admira în mod deosebit. Prin aceasta, enciclopedistul Dimitrie Cantemir *a realizat prima legătură directă între literaturile română și persană, fără traduceri intermediare,* după cum sublinia academicianul Virgil Cândea. Ceva asemănător vedea și Mircea Eliade în Martha Bibescu, la distanță de secole și în plan mai larg: *o întâlnire între literaturile Occidentului și Orientului.* Același Mircea Eliade, după ce citește *Istoria literaturii persane* de Edward G. Brown, devine un avocat entuziast al studierii creațiilor literare persane.

Așa că românii au avut un contact timpuriu cu lirica clasică persană, contact care a devenit tot mai intens în ultimele decenii, prin numeroase antologii sau volume individuale ale unor poeți valoroși din vechea Persie. Este o legătura benefică cu *unul dintre cele patru corpuri ale literaturii lumii,* cum numea Goethe literatura persană. La noi, George Coșbuc, cunoscut traducător al literaturii străine, aprecia că: *asimilarea unor opere literare ale umanității conferă alte dimensiuni propriei noastre literaturi.*

Bogăția și frumusețea literaturii și artei persane pot fi admirate nu doar în lucrările publicate în limba română. La Biblioteca Academiei Române și Filiala ei din Cluj-Napoca se păstrează o comoară de manuscrise persane. Atrage atenția, în primul rând, catalogul cu descrierea celor 70 de manuscrise din secolele XV-XIX, adevărate opere de artă, toate ilustrate cu splendidele miniaturi ale celebrei școli persane. Manuscrisele acoperă un evantai tematic bogat, cum ar fi istoria, filosofia, științele naturii, matematică și, desigur, literatura. Acolo, găsim lucrări de mare valoare ale unor nume celebre de poeți clasici persani, precum Ferdousi, Hafez, Saadi, Khayyam, Rumi, Attar etc. Printre ele se află și *Divanul* lui Hafez, copiat în 1499, sau capodoperele lui Saadi Golestan și Bustan, din secolul al XVI-lea. La Filiala din Cluj-Napoca se păstrează cartea de căpătâi a lui Ferdousi, *Sah-namé,* în două volume, bogat ilustrată, venind din secolul al XVI-lea. Revenind la colecția de la București, să amintim și de manuscrisul în ebraică al *Cărții Esterei,* datat prin secolul al XVII-lea.

Valorile cultural-artistice ale Iranului sunt prezentate periodic românilor prin expozițiile organizate de Biblioteca Academiei Române sau de Muzeul Țăranului Român, în colaborare cu ambasada acestei țări la București. Aceste esantioane de *Cultură și civilizație persană* (titlul obișnuit al expozițiilor) se constituie în *cartea de identitate a poporului iranian,* după cum sublinia ambasadorul Republicii Islamice Iran la una dintre aceste manifestări.

→

Roma, capitala lumii (II)

Cristian COCEA

Pe colina Capitoliului – spectaculoasa piață a lui Michelangelo

După-amiază, a venit momentul să urc pe Capitoliu – cea mai cunoscută colină romană, locul unde, altădată, se găsea Templul lui Jupiter, scena celor mai sacre ceremonii religioase și politice. Această alăturare îi miră doar pe oamenii moderni, care cred că una e una și alta e alta – de fapt, puterea temporală s-a desprins abia recent, la scară istorică, de sub autoritatea spirituală, iar consecințele au fost, mai degrabă, dezastruoase. Regele romanilor era și Pontifex Maximus, cel mai mare din colegiul preoților – periodic, el urca pe Capitoliu, oficia ceremoniile și ghicea viitorul după zborul păsărilor. Astăzi, ar fi greu s-o mai facă – nu numai că au dispărut vulturii (văzduhul fiind plin de pescăruși), dar până și Capitoliul a dispărut, în spatele unui monument imens. *Il Vittoriano,* cum îi spun localnicii, a fost ridicat la începutul secolului al XX-lea, în onoarea lui Victor Emmanuel al II-lea, regele din Casa de Savoia sub care s-a înfăptuit unificarea Italiei. Seamănă un pic cu o mașină de scris sau cu un tort pentru uriași, dar e din marmură albă de Brescia și are în centru statuia ecvestră a Regelui. Pe treptele monumentului, mulțimi de turiști fac fotografii, se odihnesc sau discută, furnici în mușuroi. Îi ocolesc cu dificultate și iată-mă la poalele unei scări care urcă, în pantă lină, către *Piazza del Campidoglio* – este celebra „Cordonata”, desenată de însuși Michelangelo – de-o parte și de alta, statuile imense ale lui Castor și Pollux te invită, parcă, la ascensiune. Este una dintre cele mai frumoase priveliști romane. Pe dreapta, printre flori, o statuie mai mică amintește de Cola di Rienzo, tribun al poporului. N-am timp de el – mă grăbesc să ajung sus, în Piazza del Campidoglio. Michelangelo și-a făcut bine treaba. Piața este ca o scenă de teatru trapezoidală, închisă pe trei părți de fațadele unor clădiri monumentale (*Palazzo dei Conservatori, Palazzo Senatorio* și *Palazzo Nuovo*), și are în centru statuia ecvestră a împăratului Marcus Aureliu. Aici îi primeau papii pe regii jefuitori ai Franței, ca să le amintească de măreția Imperiului Roman.

Doi giganți culcați împodobesc, de asemenea, scările de la Palazzo Senatorio – sunt fluviile Tibru și Nil, purtând fiecare un corn al abundenței. Ei încadrează o statuie a Minervei, plasată într-o nișă centrală. Clădirea, sediu al Senatului Romei din secolul al XII-lea, nu se vizitează. În schimb, celelalte două, numite Muzeele Capitoline, sunt deschise publicului și cuprind colecții de artă spectaculoase. În Palazzo dei Conservatori, mă plimb îndelung printre sculpturi din Antichitatea greco-romană. Aici se află grațiosul *Spinario*, un bronz din secolul I î.Hr, înfățișând un băiețel ocupat să-și scoată un spin din picior, dar și resturi ale unei statui colosale, înfățișându-l pe Constantin cel Mare (s-au păstrat capul, piciorul și mâna). Statuia era din bronz, doar membrele și capul erau din marmură. Cei vechi excelau în astfel de tehnici – existau statui criselefantine, din fildeș și aur, dar și altele, din mai multe feluri de marmură. Văd și celebra *Lupa capitolina,* cu tot cu gemenii Romulus și Remus, efigia latinității. De fapt, lupoaica e un bronz etrusc, cei doi copii au fost adăugați abia în secolul al XV-lea.

La etaj, într-un spațiu generos, luminat formidabil, se află originalul statuii împăratului Marc Aureliu, singura statuie ecvestră păstrată din antichitate (cea din piață e o copie). Superb executată, din bronz aurit, îi izbește pe vizitatori prin forță și masivitate. În Evul Mediu circula chiar o legendă – se spunea că opera de artă se acoperă singură cu o foiță de aur, iar când treaba va fi completă, lumea se va sfârși. Alături, este expusă o altă capodoperă – un leu care mușcă și îngenunchează un cal.

Trec repede pe lângă un cap de Meduză, operă a lui Bernini, ca și prin pinacoteca de la etajul doi (unde e expus un senzual *Sf. Ioan Botezătorul,* semnat Caravaggio), ca să vizitez și Palazzo Nuovo, cu bogata sa colecție de sculpturi. Vedetele sunt *Venus Capitolina,* copie romană după originalul lui Praxitele, un *Gal murind*, un *Discobol* și un expresiv *Faun roșu,* care i-a bucurat privirile împăratului Hadrian. Sunt uimitor de frumoase, ca și mozaicurile extrase din vila împăratului, de la Tivoli, înfățișând scene domestice, păsări și animale. La sfârșit, obosit, mă odihnesc puțin pe marginea bazinului în care un alt zeu fluvial își varsă unda de răcoare. Apa susură încetișor, cu un efect relaxant, pe care doar un bărbat obosit îl poate aprecia pe deplin – în consecință, hotărăsc să numesc această divinitate Zeul Prostatei și să-i aduc ofranda de la sine înțeleasă!

Legenda Stâncii Tarpeiane

Din Piazza del Campidoglio se ajunge ușor la una dintre bisericile interesante ale Romei – *Santa Maria in Aracoeli* (cea cu Altarul în Cer, cum ar veni). Ridicată în secolul al VI-lea, pe locul fostului Templu al Junonei, basilica refolosește materiale mai vechi, una dintre coloane fiind inscripționată ca provenind „a cubiculo Augustorum”, adică din dormitorul împăraților romani. Tavanul casetat, împodobit cu aur și motive navale, celebrează victoria Creștinătății împotriva Otomanilor, în marea bătălie navală de la Lepanto. Și, tot de aici, turiștii ajung ușor la Stânca Tarpeiană, un loc de care se leagă o legendă atroce, povestită de Plutarh. Când Sabinii au venit cu armata împotriva Romei, ca pedeapsă pentru fiicele, surorile și soțiile răpite, pe Capitoliu era o fortăreață greu de cucerit.

→

Pe această cale, românii află anual acele tainice povești persane, depănate în filigran. Și, dacă se mai întâmplă ca Omar Khayyam să apară și el în chip de *ghid*, atunci chiar că totul pare de poveste. Pentru că, atunci când vine, îndemnul lui este:

Privește cedrul mândru: atâtea brațe are!
Dar nu ca să cerșească, ci ca s-adune soare.
Și limbi nenumărate au nuferii și crinii,
Vorbesc însă limbajul tăcerii și-al luminii.

Din articolele anterioare am aflat cum numeroase elemente ale artei și culturii persane au fost preluate de popoarele din cele patru zări. Românii nu au făcut excepție. Astăzi, asemenea împrumuturi din arta și cultura persană găsim nu doar în volumele publicate, în colecții publice și particulare sau la expozițiile menționate. Sunt influențe persane în cele mai variate ramuri ale artei și culturii noastre, pe care nu le distingem în mod curent, pentru că ni le-am însușit, le-am făcut ale noastre. Din datele existente aflăm că aceste influențe se fac simțite în spațiul carpato-dunărean din secolul al XIV-lea, la început pe filiera bizantină, iar mai apoi și prin contacte directe. Domeniile influențate, religioase sau laice, sunt extrem de variate. Artele decorative ne oferă, probabil, cele mai multe exemple. Să ne gândim doar la broderiile movileștilor și la pridvoarele brâncovenești, la acea sinteză armonioasă din arhitectură unde elementele românești se îmbină cu motive decorative orientale, florale sau geometrice. Le regăsim și în artizanatul românilor, dacă ne uităm doar la țesături și broderii. Este evident că meșterii români s-au îndrăgostit și ei de chiparoși, zambile, trandafiri sau vazele cu flori ale persanilor. Uneori, prezența influențelor persane este chiar surprinzătoare. Astfel se constată, dar nu se și explică, unele detalii decorative de origine persană pe piese din Tezaurele de la Pietroasele și Sânnicolaul Mare, despre care vorbea și academicianul Răzvan Theodorescu (citat de Ovidiu Drîmba în *Istoria culturii și civilizației*). Să nu uităm nici de arta miniaturilor persane, pe care le regăsim în literatura noastră populară pe teme orientale. Ele nu lipsesc de pe frontispiciul tipăriturilor lui Antim Ivireanul.

Pentru mine, este foarte semnificativă prezența elementelor decorative orientale în arhitectura religioasă medievală din Moldova și Țara Românească. Multe dintre ele provin din spații musulmane, Persia inclusiv, decorând lăcașuri ortodoxe, de regulă exterioarele, pentru că interioarele rămân de tip bizantin. Sunt acele elemente minunate, de genul ornamentațiilor în stuc, a unor minuțioase sculpturi în piatră, cu motive florale sau geometrice, a portalurilor și încadramentelor de la ferestrele unor mănăstiri și biserici. Este greu de spus unde nu se regăsesc asemenea elemente de origine persană. Noi trebuie doar să le identificăm la bisericile, mănăstirile sau palatele pe unde ne poartă pașii, sau ar trebui să ne mai poarte din când în când. În mod sigur le vom regăsi la Mănăstirea Curtea de Argeș, la Horezu și Cozia, la Biserica Trei Ierarhi din Iași, la Golești și Mogoșoaia, la Potlogi sau la Biserica Fundenii Doamnei. Enumerarea este aleatorie și incompletă. Să poposim, însă, la Biserica Fundenii Doamnei, unde elementele de inspirație orientală impresionează atât prin suprafețele pe care se desfășoară, cât, mai ales, prin frumusețea lor deosebită. Specialiștii au identificat 17 tablouri pe fațadele Nord și Sud, care se disting prin ornamente din piatră cioplită, cu motive vegetale, zoomorfe sau inspirate din celebrele miniaturi persane. Nu lipsesc palatele străjuite de chiparoși, păunii, lalelele, havuzurile sau vazele cu flori și ramurile de măslini. Sunt lucrări de artă care, după opinia specialiștilor, nu ar fi putut fi concepute și aplicate decât de un artist persan. Se pare că Spătarul Mihai Cantacuzino (ctitorul bisericii, 1669) chiar adusese meșteri din îndepărtata Persie.

Această scurtă incursiune prin istoria de peste 25 de secole a legăturilor româno-persane dovedește că cele două popoare nu au avut motive de sfadă, cu excepția incursiunii lui Darius cel Mare împotriva sciților, la Sud de Dunăre, amintită deja. Astfel că, după acel episod, relațiile bilaterale au fost pașnice, prietenoase, iar contactele s-au desfășurat cu precădere pe plan spiritual sau economic, cu variații de la o etapă la alta. Sunt legături pe care le vedem continuate și în zilele noastre. Nu de mult, mi-a atras atenția știrea despre un tânăr muzician iranian, pe nume Mehdi Aminian, îndrăgostit de muzica veche românească. El, împreună cu șapte muzicieni din diverse țări ale lumii, au inițiat Festivalul *Roots Revival* (Reînvierea rădăcinilor). Participând la o ediție a Festivalului George Enescu, ei au improvizat în fața Ateneului Român muzică româno-persană. Tânărul iranian, numit de maramureșeni *prinț persan,* îi asigura pe români că nu a venit la noi *pentru a da lecții despre rădăcini,* ci pur și simplu pentru că *noi, străinii, avem o abordare mai proaspătă, iar românii pot vedea în ochii noștri ce bogății au pe aici.* Întâmplarea are tâlcul ei, care mă duce cu gândul la o poveste veche, în care se pune întrebarea admirativă: *Ce este mai frumos decât un prinț persan pe un cal moldovean?* De data aceasta este vorba de prințul persan și muzica românească. Apoi, dacă vorbim de comunicarea sufletească între români și iranieni, pare normală admirația lui Mehdi Aminian față de albastrul crucilor de la Săpânța, care îi aminteau probabil de albastrul unor moschei din Isfahan.

Despre natura prietenească a legăturilor româno-iraniene m-am convins cu prilejul vizitei mele în Iran. Pe iranieni i-am simțit mândri de ceea ce sunt și de tezaurul cultural-istoric pe care-l ocrotesc cu sfințenie, dar am constatat și dorința de a împărtăși din ceea ce au și altor semeni ai lor. La încheierea acelei vizite prin Paradisul din poveștile Șeherezadei și ale urmașelor ei moderne, m-am bucurat că am urmat îndemnul ambasadorului iranian la București: *să citești, să asculți, dar să și vezi.* Așa se face că am părăsit acel tărâm de basm îmbogățit spiritual și cu imagini de neuitat. Nu puteam să nu iau cu mine acea privire caldă a unei familii de iranieni, acel zâmbet sincer, pe care eu l-am tradus prin *Bine ați venit!*

La pas prin satul global

Titus Tatius, regele sabinilor, și-a dat seama că nu o poate lua cu asalt. Dar Tarpeia, fiica șefului garnizoanei din Capitoliu, veni la el și îi spuse că le va deschide poarta, dacă războinicii îi vor da tot ce au pe brațul stâng (referindu-se la brățările de aur ale sabinilor). Regele se învoi. Noaptea, Tarpeia deschise una dintre porțile fortăreței și atacatorii puseră stăpânire pe Capitoliu. Când trădătoarea veni să-și ceară simbria, Tatius, care o disprețuia, ordonă soldaților să se țină de cuvânt. Astfel, Tarpeia muri strivită de scuturile grele de bronz, care și ele tot pe brațul stâng se purtau, victimă a lăcomiei și a impreciziei lexicale! Asta e o pildă bună pentru toți mânuitorii de cuvinte! Mai târziu, stânca va purta numele nefericitei, iar romanii o vor folosi pentru a-i arunca în prăpastie pe cei condamnați la moarte.

Miercuri – Sibila Delphica îmi face cu ochiul
Azi am bilete la Vatican – le-am cumpărat cu o lună înainte, pe internet, pentru că, altfel, stai cam mult la coadă. Papistașii, bine organizați, îți trimit, alături de vaucher, o schemă a muzeelor și variante ca să ajungi acolo – voi merge cu metroul, de la Roma Termini până la Ottaviano, pe linia rosie. Zis și făcut! Numai că, la metrou, surpriză! E ora opt și îmbulzeala atinge cote maxime! Parcă nici în București nu e așa de rău... În fine, cu chiu, cu vai, iată-ne în vagon, pălăria mea de paie e strivită fără milă, doi arabi mă pipăie pe la buzunare, apoi tresar și își retrag labele (he, he, he, acela e tocul de ochelari, fraierilor!), unui domn, purtând în brațe un buldog englez aproape că-i dau lacrimile, o negresă trece la înjurături, vorbește o italiană impecabilă, e neagră în cerul gurii. În fine, după vreo trei stații, lumea coboară, trenul iese la suprafață, să traverseze Tibrul, ajungem.

Mă orientez rapid după cozile de turiști, în așteptare. Au cam un kilometru, oare când vor intra? În câteva minute, după un slalom printre ghizii de ocazie, trec prin detectoarele de metale, înșfac audio-ghidul și urc triumfător la etaj – ceasul arată ora 9 și cinci, sunt un geniu al organizării! Vizita poate să înceapă. Și începe cu o pauză de țigară, pentru R, în *Cortile della Pigna,* Curtea Conului de Pin, cum ar veni, desenată de Bramante, pe la 1500, la cererea Papei Iuliu al II-lea. Cât doamna mea își reface cantitatea de nicotină din sânge, eu mă holbez la conul urias, de bronz, parte a unei fântâni antice, care domină intrarea, amintindu-mi ce zice teoria conspirației – acela nu e un con, ci o glandă pineală, Al Treilea Ochi, organ al clarviziunii și al pătrunderii în alte lumi. O fi, n-o fi, nu prea mă impresionează. Mai interesantă mi se pare *Sfera cu sferă,* sculptura modernă a lui Arnaldo Pomodoro, plasată în centrul Curții Belvedere. De aceeași părere sunt și ceilalți vizitatori: se grăbesc să-și facă selfie-uri, cu bețele lor cu tot, desăvârșind paradoxul turismului – acela de a sta tot timpul cu spatele către obiectivele interesante! *Sfera cu sferă* are și ea o „explicație" conspiraționistă – e o aluzie la Agartha, tărâmul din interiorul Pământului.

Din Belvedere, fluxul de turiști este condus în Galeria Chiaramonti și în Braccio Nuovo, unde, la începutul secolului al XIX-lea, Papa Pius al VII-lea își expunea cele peste o mie de statui și busturi romane. Atmosfera e relaxată – oricine poate fotografia, există locuri de odihnă, panotajul e intuitiv. Și aici găsesc statuile dacilor mei – dintre care îmi atrage atenția una colosală, în marmură scumpă, cu vinișoare albăstrii, înfățișând un nobil în contemplare. Căciula, mâinile care se odihnesc una peste alta, privirea în depărtare, trăsăturile liniștite îi fac pe turiști să se oprească, să-și țină răsuflarea. Nici măcar statuia împăratului Octavian August nu impresionează atât de mult. În Braccio Nuovo, dau peste un bust al lui Decebal, încadrat de doi tineri comați. Tot aici, îmi place statuia Nilului, copie romană a unei lucrări elenistice – a fost găsită într-un templu al lui Isis, din apropierea Panteonului. Roma, capitala lumii, îngăduia celebrarea tuturor zeilor din Imperiu.

Ajungem apoi în Muzeul Pio-Clementino, locul în care sunt puse în valoare cele mai valoroase capodopere ale Vaticanului. Aici poți plânge alături de Laocoon, văzându-i fiii încleștați de șerpii lui Poseidon (marmură romană din secolul I, după un original grecesc de bronz); aici poți aclama un atlet care, după cursă, își curăță trupul gol de nisip cu un strigiliu, un fel de țesală – are capul mic, de fotbalist, nu excelează poate în inteligență, îi ajunge gloria sportivă; aici se lasă adulat Apollo din Belvedere. Toate trupurile astea goale, toți mușchii bine reliefați, toate gesturile plastice nu ne mai șochează, pe noi, modernii, trăitori ai unei neo-Renașteri hedoniste, așa cum îi șocau pe vizitatorii din secolul al XIX-lea. Atunci, Hippolyte Taine compara brațele groase ale vestalelor de marmură cu membrele pipernicite ale pariziencelor cu corset. Astăzi, sânii vizitatoarelor de la Vatican împung tricourile, cu o grație și o obrăznicie care fac bacantele să pălească de invidie. Am recuperat, se pare, o cultură a palestrei, a corpului dezvelit, o plasticitate a mișcării demnă de Antichitate. Dar mă tem că am pierdut din subtilitate – din cauza supraexpunerii trupului în mass-media, nimeni nu mai admiră o gleznă fină, curbura unui gât, rotunjimea unui umăr. În Curtea Octogonală găsesc și un basorelief înfățișând lupta lui Achile cu amazoanele – sârguincios cititor al lui Alexandru Mitru, știu din *Legendele Olimpului* de ce aveau fetele sânul drept tăiat – ca să nu le împiedice, în bătălie, să tragă cu arcul. Și mă gândesc la Simona Halep...

Trecem prin Galeria Tapiseriilor, cu scenele ei religioase, executate la Bruxelles de elevii lui Rafael, pe vremea Papei Clement al VII-lea, apoi prin Galeria Candelabrelor, ca să ajungem în Sala Hărților – o splendidă ilustrare a științei geografilor Vaticanului, care au împodobit pereții cu patruzeci de fresce, înfățișând posesiunile Bisericii și cele mai importante orașe italiene. Aici aș sta o zi întreagă, urmărind linia unui țărm, fortificațiile cetăților, greementul corăbiilor care iau cu asalt insula Malta, însă timpul curge nemilos și valurile turiștilor mă împing de la spate – tot înainte, călătorule, tot înainte, nu te opri niciodată! Te așteaptă viziunile lui Rafael, marile picturi murale, împodobind apartamentele Papei Iuliu al II-lea, *Școala din Atena,* cu Platon, favoritul tău, cu Socrate vorbindu-i lui Alcibiade, cu savanții Ptolemeu și Zoroastru, cu Euclid, demonstrând *Elementele.* Și merg mai departe, cu ochii pe sus, cu gândul pierdut, către Capela Sixtină. Treptat, agitația se potolește. Cu glas imperios, agenții de ordine cer liniște – suntem într-un loc sacru. E frig aici, fotografiatul e interzis, de la microfon se rostesc rugăciuni, parcă și asiaticii sunt impresionați. De sus, giganții biblici ai lui Michelangelo par a se prăvăli peste noi. Dumnezeu îi dă viață lui Adam, Șarpele are figură de om, Noe doarme, după Potop. Dintr-un colț, Sibila Delfica îmi face cu ochiul.

În fine, închei periplul cu o vizită rapidă în Pinacoteca Vaticanului – pictură cu subiect religios, de la maeștrii italieni din Evul Mediu până la flamanzi de secol XVIII. Îmi plac *Îngerii muzicieni* ai lui Melozzo da Forli și *Sfânta Elena* a lui Veronese, dar *Sf. Ieronim* al lui da Vinci e dezamăgitor – lipsește culoarea. *Coborârea de pe cruce* a lui Caravaggio mă tulbură, din *Schimbarea la față,* ultima lucrare a lui Rafael, rețin doar niște ochi holbați și crucisi. În schimb, mă amuz observând în detaliu o pisică roșcată, care toarce pe picioarele lui Adam, într-un superb *Paradis terestru,* semnat de Wenceslas Peter (1724-1829), un pictor din Boemia. E semn că am ajuns la saturație – în concluzie, e cazul să beau un cappuccino în grădini, să mă opresc un pic la Posta Vaticană (am prieteni numismați și cartofili...), apoi să-mi iau tălpășița. Ieșirea pe Rampa Spirală, creația lui Giuseppe Momo (1932), va fi de neuitat!

Animula vagula, blandula
Străveche Romă de cărămidă roșie-brună! Mă preling pe lângă zidurile Cetății Vaticanului, căutând un pic de umbră, apoi o apuc pe Via della Conciliazione, arteră mussoliniană, urâtă de romani, pentru că a distrus un cartier istoric. Totuși, e cel mai scurt drum către Castelul Sant'Angelo și profit de asta, gândindu-mă la altă fugă disperată, aceea a Papei Clement al VII-lea, urmărit de mercenarii protestanți ai lui Frundsberg. Era anul 1527, Papa îi luase partea lui Francisc I, regele Franței, în lupta sa cu Carol Quintul, ceea ce-l făcuse să turbeze pe împărat. Douăzeci de mii de germani, spanioli și italieni au atacat atunci Orașul Etern, apărătorii au respins trei asalturi, zidurile au fost sparte în Trastevere, apoi lupta a continuat pe străzi. Fanaticii lui Frundsberg voiau să-l ucidă pe Papă și să prade Roma. Pe treptele Basilicii San Pietro au fost întâmpinați de Garda Elvețiană. Soldații Papei s-au apărat cu vitejie – înarmați cu halebarde și cu săbii grele, au luat cu ei în moarte sute de mercenari. Din cei 189 de soldați, au supraviețuit doar 42, însă Papa a avut timp să se refugieze în Sant'Angelo. În urma sa, Vaticanul a fost prădat, atacatorii și-au adăpostit caii în Capela Sixtină, numele lui Luther a fost scrijelit cu sabia peste frescele lui Rafael, violurile și uciderile s-au ținut lanț – aceste zile negre fiind intrate în istorie sub numele de *Sacco di Roma* (Jefuirea Romei).

Am ajuns repede pe malul Tibrului. Castelul nu mi se pare atât de impunător, însă o să mă conving repede că e mai mare văzut pe dinăuntru decât pe dinafară! Asta pentru că, între ziduri, există o altă structură fortificată, în care urci pe o scară interioară, ca să ajungi la nivelurile superioare, cu terasele și apartamentele lor cu tot. Turnul turnului! Și, în timp ce scările interioare mă duc către inima edificiului, într-o nișă iluminată discret, zăresc o placă de marmură cu niște versuri pe care le recunosc imediat: *Animula vagula, blandula,/ Hospes comesque corporis,/ Quae nunc abibis in loca/ Pallidula, rigida, nudula,/ Nec, ut soles, dabis iocos.*

Este celebrul motto al romanului *Memoriile lui Hadrian,* semnat de Marguerite Yourcenar, epitaful lui Publius Aelius Traianus Hadrianus, unul dintre „cei cinci împărați buni ai Romei". Hadrian călătorul, cel care purta barbă scurtă de filosof grec, iubitor de înțelepciune și artă. Hadrian, urmașul și succesorul marelui Traian, omul de stat al consolidării Imperiului. Hadrian, înamorat de efebul Antinous, pe care-l va pierde într-un accident, în Egipt, și pe care-l va declara zeu, stârnind revolta supușilor. Hadrian, persecutorul evreilor, poetul care a scris „Suflet mic, suflet blând și călător/ Tovarăș al trupului meu care te-a găzduit/ Vei coborî pe meleagurile/ Livide, aspre, pustii/ Unde nu vei mai fi jucăuș, precum obișnuiai odinioară".

Castelul Sant' Angelo se sprijină pe ceea ce, odată, a fost Mausoleul lui Hadrian. Este stratul cel mai de jos – peste el s-au ridicat închisorile lui Theodoric și apartamentele papale. Numele i se trage de la o minune din timpul Sf. Grigore cel Mare (590-604) – în timp ce Papa conducea o procesiune menită să alunge ciuma din oraș, aici s-a arătat Arhanghelul Mihail. Astăzi, o gigantică statuie de bronz a conducătorului oștilor cerești încununează cel mai înalt punct al Castelului. Până să ajungă la ea, vizitatorul uimit parcurge curți de onoare, urcă pe scări, vizitează temnițe (aici au fost încarcerați Benvenuto Cellini și contele Cagliostro), pătrunde în apartamente și se minunează de privelişte. Ar face bine să fie atent și la hoții de buzunare! R. îl surprinde pe unul dintre ei, tinerel și bine îmbrăcat, cu mâna în geantă. O privire crâncenă și puștiul dispare ca prin farmec. De sus, de pe cea mai înaltă terasă, poți vedea Tibrul strălucind în soare.

Până seara e timp destul. Trecem peste podul San Angelo, împodobit cu statuile lui Bernini, către cea mai veche parte a Romei, adăpostită în cotul râului. Într-o jumătate de oră ajungem în Campo de Fiori, celebra piață de flori. E plină de gunoaie și de turiști, așa că nu zăbovim prea mult, nici măcar să vedem sumbra statuie a lui Giordano Bruno, ars pe rug, pentru erezie, la 1600. Ne întoarcem în jurul Pieței Veneția, ca să găsim un local familial – e greu, majoritatea cârciumilor au meniuri pentru turiști, cu pizza la bucată și servire impersonală, însă, până la urmă, îl descoperim! Pe via Cardello, lângă o clădire veche, patru-cinci mese, scoase afară, sunt pline! Patronul, cu șorț și mustață, supraveghează doi chelneri tineri. Din când în când, salută trecătorii – toți par a se cunoaște. Aici e de noi! Domnul Cleto ne primește cu un zâmbet care se lărgește și mai mult când îi cerem specialitățile casei. Este sard, provine dintr-o familie numeroasă și a plecat de mic de-acasă, să-și caute norocul la Roma. Acum, a ajuns să domnească peste un mic regat al bucătăriei. Pastele lui sunt făcute zilnic în casă, brânza proaspătă vine din Sardinia, iar rețeta de ravioli nu vrea s-o dea nici sub tortură. Nu se laudă – într-adevăr, te lingi pe degete după masă. Sau, mai bine, bei un digestiv, un amaro cu mirt din insulă. Ceea ce îți doresc și ție, dragă cititorule! Reține un nume, dacă ajungi la Roma: „Ristorante Cleto"!

Al.O. Teodoreanu - Păstorel (I)

Elis RÂPEANU

Alexandru Osvald Teodoreanu (1894-1964) e cunoscut mai ales sub numele de Păstorel, pentru că, susține el, șugubăț, în sonetul *Spovedanie,*

Am păstorit în viață vinuri rare –
De-aceea îmi și zice Păstorel –
Și de la Grasă pân' la Ottonel
Le-am prețuit, pe rând, pe fiecare…

Întruchipează, în cel mai înalt grad, umorul caracterizat de Tudor Mușatescu astfel: pentru români nu există umor absurd, negru sau sec, „nu există decât un fel de umor – HAZ" (*Contemporanul,* 1 ian. 1986, p. 13). Este nu numai unul dintre cei mai mari epigramiști și umoriști români, ci și unicul dintre aceștia care a apucat „vremurile noi" de după 1944, când întreaga creație literară a fost subordonată unei singure ideologii. Dacă Alecsandri a fost numit „boier al sufletului", pe Păstorel îl putem socoti „un boier al glumei, al poantei spumoase, al vorbei de duh nu numai în Iașul Moldovei unde nimic și nimeni în afară de moarte nu-și știe ceasul", unde Bolta Rece și alte societăți bahico-literare și-au onorat renumele, ci și la București, unde mișcarea literară include renumite cafenele (Aurel Leon, *Umbre,* Ed. Junimea, Iași, 1972, vol. II, p. 155). Minimonografia cuprinsă în volumul nostru *Epigrama în literatura română,* Ed. Dealul Melcilor, Brașov, 2001, pp. 272-325, cuprinde un sumar bibliografic, precum și informații revelatoare privind destinul acestui reprezentant al spiritelor scânteietoare din literatura română, preluate în prezentul studiu, adăugând alte aspecte noi.

Păstorel s-a născut pe 30 iulie 1894 la Dorohoi – veche reședință a vornicului Țării de Sus. A copilărit la Iași, unde s-a mutat familia, capitală cu vechi și noi tradiții intelectuale și artistice, despre care Jules Romains (1885-1923) afirmase că este *Oxfordul românesc.* Se bucură de o bogată moștenire culturală, se trage din familii de intelectuali de tradiție. Bunicul dinspre tată, Alexandru Teodoreanu (de la care viitorul epigramist a preluat numele de botez), înaintaș al unei adevărate dinastii de juriști, a fost decan al Colegiului de avocați din Iași și procuror general. Tatăl lui Păstorel, Osvald, era o figură a Iașului: „Trecea adesea pe la redacția ziarului *Opinia,* la care colabora cu articole de dezbatere politică, urbanistică și chiar cu foiletoane literare. După ce își arunca cu zăduf uriașa geantă avocățească, se întindea la taifas cu redactorii, povestind cu gesturi largi, deformate de «bară», într-un limbaj colorat și de hâtru moldovean foc de deștept. Era vestit pentru generozitatea lui și, după un chef făcut de Osvald Teodoreanu, avea târgul ce povesti multe zile." (Cf. Aurel Leon, *Umbre,* Iași, 1972, vol II) De la tatăl său a moștenit verva și farmecul, jovialitatea, dar și dragostea pentru chefuri bine stropite cu „lacrimi de struguri".

Această ereditate pe linie paternă intră în rezonanță perfectă cu cea de pe linie maternă. Bunicul, preotul, născut în Basarabia, Gavriil Muzicescu, renumit muzicolog, a fost dirijorul Corului Mitropoliei din Iași, „cu barbișonul lui lung, care-l prindea de minune și cu privirea parc-ar fi voit să cuprindă în ea tot orizontul /…/ cu ochii ageri și pătrunzători care radiau o nesfârșită bunătate și simpatie". El a introdus vocile femeiești în Corul Mitropoliei. A urmat și „cursurile facultății juridice, obținând licența în Drept și îndeletnicindu-se apoi și cu avocatura." (Cf. Ioan Dafin, *Figuri ieșene,* seria III, Iași, Viața Românească, 1923, p. 54) De la acest bunic cu care, de altfel, semăna la figură, a moștenit și alte „virtuți" la care se referă însuși nepotul: „Și fiind el de feleșugul lui glumeț și vesel la inima lui, de vinul acătării nu-i era silă." (*Cronica fantezistă,* în *Tribuna,* anul I, nr. 23, 14 iulie 1957) De la acesta a mai moștenit darul muzical care l-a favorizat să memoreze operele muzicale sau literare, imprimându-i armonia ritmului și a rimei, astfel încât epigramele sale, în covârșitoarea lor majoritate, sunt bijuterii literare, adevărate modele de prozodie. Bunica maternă, Elena, născută Cristea, se trăgea dintr-o familie venită din sudul Dunării. Unul dintre nepoți spunea că tatăl ei „era cam grec", dar, probabil, era aromân, ca atâția alții veniți în secolul XIX în România. Despre ea, Ștefana Velisar Teodorescu (Lily Lupașcu, soția lui Ionel) notează în *Ursitul,* Ed. Minerva, 1973, p. 63: „Mă ațintea cu ochii ei negri, iscoditori, fremătând din nasul ei subțire de grecoaică, prețăluindu-mă". Aceeași autoare scrie despre mama lui Păstorel, Sofia Teodoreanu: „Era o mare putere în făptura ei, cu fața netedă și palidă /…/ și cu un zâmbet cu ochi pe jumătate închiși, ca și cum ar fi ascultat depărtate acorduri triste. Apoi, în mare contrast, avea scurte izbucniri, cu râs puternic și tânăr, de răsunau pereții." De la bunică și de la mamă, Păstorel deținea secretul cozonacilor pufoși în care puneau 50 de ouă la un kilogram de făină. Rețeta o va recomanda la *Cronica Gastronomului,* cu mândria celui care o știe de acasă.

A avut o copilărie fericită, înconjurat de dragostea părinților și a bunicilor, alături de frații săi Ion Hipolit (Ionel Teodoreanu), născut la 6 ianuarie 1897, și Puiuțu, născut în 1899, cel căzut eroic, ca aviator, pe frontul din Franța. Încă de atunci, Ionel era cu visul, iar Păstorel cu râsul. Memoriile celor care i-au cunoscut atestă faptul că Ionel și Păstorel erau total diferiți. Astfel, C. Botez consideră că Ionel era „de o candoare romantică de basm gen *Le Grand Meaulnes*", în timp ce Păstorel era „frust, realist, cinic, zvelt și spiritual, aducând aminte uneori de Anatole France, alteori de Jules Renard și Courtelin". Citea *Viața Românească* încă de copil, învățând să prețuiască scrisul românesc. Încă din liceu (urmat la Liceul Național și, a doua parte, la Liceul Internat, astăzi Liceul „C. Negruzzi") citea, în original, multă literatură franceză și și-a însușit o cultură umanistă solidă. Din ultimii ani de liceu își formează obiceiul ca, în drum spre casă, să se abată pe la prietenul său Demostene Botez pentru a-i „consulta", cu interes, damigeana cu vin.

Prima sa epigramă, scrisă la 18 ani, poate n-ar fi fost băgată în seamă dacă n-ar fi fost „validată" de evoluția sa ulterioară – aceasta e adresată tatălui care, în 1912, a candidat pentru un post de senator pe lista Partidului Conservator. Adolescentul țintește, de fapt, în slăbiciunea parlamentarilor (valabilă și azi) de a „ațipi" în fotoliile senatului:

Osvald a obosit
În Sălile Palatului
Și-și caută odihna
În dormitorul statului.

Dacă Cincinat a evoluat în atmosfera *Sburătorului,* formația lui Păstorel stă sub semnul *Vieții Românești.* Primii pași în literatură îi face sub conducerea lui Garabet Ibrăileanu, pentru care avea o prețuire infinită: „Față de oameni ca el, cronologia își pierdea sensul și contemporaneitatea se stabilește după alte criterii". (Al.O. Teodoreanu, *Domnul Ibrăileanu,* în *Viața Românească,* martie 1956) În *Tămâie și otravă,* declară: „Copil la *Viața Românească,* am învățat a prețui scrisul fruntașilor literaturii noastre. Adolescent, cu *Viața Românească* petreceam cele mai frumoase ceasuri ale vacanțelor. Astăzi, în *Viața Românească,* am urmărit desfășurându-se cele mai de seamă talente ale acestei vremi. Și, pentru a spune tot, *Viața Românească* m-a călăuzit cu indulgență, îndrumându-mi primii pași nesiguri pe poleiul primejdios al publicisticii." Cu alte cuvinte, cel care avea să oficieze în templul literaturii umoristice, și-a făcut „țârcovnicia literară în strana *Vieții Românești*". Va publica nu numai la această revistă. Versurile și proza lui vor apărea și în *Bilete de papagal, Fapta, Contemporanul, Hiena, Flacăra, Adevărul literar și artistic, Țara noastră, Universul literar* etc. Pretutindeni împrăștia voie bună, optimism, sete de viață, până și în război, firea lui de om cu gluma pe buze l-a făcut iubit de camarazi și de soldați.

Debutează în 1928 cu volumul *Hronicul Măscăriciului Vălătuc* și se bucură de un mare succes. Însuși G. Călinescu, în *Viața literară* nr. 25 din 24 noiembrie 1928, scrie cuvinte de laudă despre inventivitatea anecdotică prodigioasă și larga veselie livrescă, zdruncinând prejudecata că geniile orale nu se pot manifesta și în scris. Al.O. Philippide, în *Pentru o antologie a umorului,* din *Vremea,* nr. 710, 8 august 1943, consideră că, în această operă, „ne întâmpină humorul moldovenesc pur, blajin, fără răutate, hazul nostru românesc, veselia pură, râsul cinstit" – trăsături prezente și în epigrama sa.

În 1931 apare volumul *Strofe cu pelin de mai / Contra Iorga Nicolai,* care a stârnit vâlvă atât printre contemporani, cât și printre urmași. În aceste „strofe", „epigrama se articulează într-un segment de epopee burlescă. /…/ Ceea ce pare la început rodul unei polemici «cordiale», îngroșarea tușei împinge strofele [catrenele] către o sarabandă a burlescului." Astfel, Păstorel se plasează în descendența eposului eroicomic. (Cf. Ioan Tatomir, *Luceafărul,* 28 ianuarie 2998)

Când Iorga, meșteru-ntre meșteri,
Prin munți sălhui își urlă versul,
S-ascund jivinele prin peșteri
Și apele își schimbă mersul.

În legătură cu acest debut epigramistic, în volumul *Mici satisfacții,* apărut în 1931, face cunoscut un principiu care ar trebui însușit de cei care-l citează, ca pe o falsă acoperire a înjghebărilor publicate între cele două coperți, precum că, pentru fiecare dintre acestea, două-trei epigrame reușite ar motiva apariția unei cărți în domeniu. Aceasta a fost o constatare critică la adresa stării de fapt din acea perioadă, când, ca și astăzi, devenise contagioasă boala numită *epigramită.* De fapt, iată care este convingerea lui despre tipărirea primei cărți: „Tipărisem prima mea carte. Aș fi putut-o tipări cu șapte ani mai înainte, dar *toate cărțile de debut suferă de apendicită.* De aceea cred că e bine ca domnii autori să le țină cât mai mult sub observație pentru ca la prima criză să le extirpe organul inutil. Asta am și făcut… am socotit totdeauna că un scriitor trebuie să se ocupe cât mai mult de cartea lui atunci când o scrie și deloc după ce a pus-o în vitrină."

„În 1931, Păstorel e cunoscut peste tot", scrie Mircea Handoca (*Pe urmele lui Al.O. Teodoreanu. Păstorel,* Ed. Sport-Turism, 1988). E ales membru în comitetul Societății Scriitorilor Români (deci, iată, pe vremea aceea – și nu numai – scriitorii umoriști, epigramiștii, nu numai că făceau parte din Societatea Scriitorilor, dar erau aleși chiar membri în comitetul de conducere), colaborează la emisiunile de radio, publică asiduu în diverse publicații. E anul când fondează Societatea Hanul Ancuței, despre care am mai scris: „Societate academică în felul ei – dar nu Academie, având menirea să contribuie la ridicarea prestigiului oamenilor de litere și al artiștilor, «aflat sub nivelul mării»".

Tot în 1931 îi apare al doilea volum de proză, *Mici satisfacții.* Este „o carte de schițe inegale, cu malițiozitatea-i cunoscută, autorul a ironizat moravuri contemporane /…/ a folosit, uneori, calamburul de dragul calamburului". (M. Handoca, *op. cit,* p. 85)

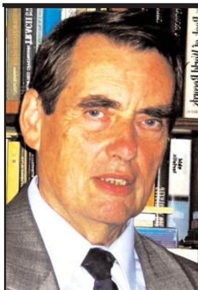
În 1933 a apărut *Un porc de câine,* volum de schițe scrise în grabă, operă de ficțiune, cu aluzii transparente la contemporaneitate.

În volumul *Bercu Leibovici* cultivă anecdota și poanta. Personajul schiței, care dă titlul volumului, „e învăluit într-o undă caldă de simpatie. Umorul e blajin. Eroul, contabil la o bancă particulară, are curajul să-i facă scandal fostului său coleg, directorul băncii, însă după ce se asigurase, în prealabil, cu alt post." (M. Handoca, *op. cit.* p. 87)

→

Orizont SF

Fizica viitorului

Dan D. FARCAȘ

În articolul de luna trecută am trecut în revistă câteva strădanii menite să dovedească faptul că viteza luminii poate fi depășită, deci că ar fi posibile călătorii între civilizații cosmice aflate la mari distanțe între ele. Promiteam că voi mai evoca și alte asemenea încercări și speculații.

În anii șaizeci, s-a discutat mult posibilitatea existenței unor particule (cu masă imaginară…) care s-ar deplasa, permanent, cu viteze mai mari decât cea a luminii, particule numite de fizicianul Gerald Feinberg *tahioni.* Din păcate, între lumea acestor particule (dacă ea există) și lumea noastră, se află o barieră care la ora actuală pare de netrecut. Așadar, pentru noi, aceste particule rămân, cu adevărat, doar imaginare.

O altă speranță vine de la ipoteza spațiilor cu mai multe dimensiuni. Fizicenii se străduiesc de multă vreme, deocamdată fără succes, să găsească așa-numita „teorie a întregului" (*of everything*) care să aducă sub o aceeași pălărie toate forțele cunoscute în fizică (electromagnetică, gravitațională etc.) și să ne ajute să înțelegem astfel mai bine structura materiei. De câtva timp, cea mai bună candidată în acest sens este așa-numita Teorie-M. Conform ei, toate particulele și toate formele de energie din Univers ar avea la bază niște ipotetice „corzi", cu o singură dimensiune (doar lungime), așezate pe niște membrane (bidimensionale). După modurile în care vibrează „membranele" și „corzile", noi le vedem fie ca materie, fie ca energie, fie ca altceva. Mai pe scurt, orice formă de materie sau de energie ar fi rezultatul unor asemenea vibrații.

Numai că, așa cum am mai amintit și într-un articol anterior, pentru ca acest model să funcționeze, corzile și membranele trebuie să se găsească scufundate într-un Univers posedând nu mai puțin de 11 dimensiuni. Deci, faptul că noi vedem, în jurul nostru, trei dimensiuni spațiale și una de timp, ar fi doar o situație locală, în timp ce, în Cosmosul cel mare, ar mai exista încă vreo șapte dimensiuni. Unde sunt ele? Cum de nu le sesizăm? Teoreticienii corzilor au adăugat că, deși aceste dimensiuni există, nu le putem detecta, întrucât *pentru noi* ele sunt „ascunse", „înfășurate", „degenerate" sau „compactificate". Dacă însă am reuși să parcurgem doar o fărâmă dintr-un milimetru într-o astfel de extra-dimensiune, ne-am trezi într-un alt univers, poate la fel ca al nostru, sau poate diferit, numit *univers paralel.* Nu este exclus ca pe viitor să putem „scurtcircuita" distanțele, trecând într-un astfel de univers paralel și revenind apoi în universul nostru la o mare distanță.

În 2008, Gerald Cleaver, profesor asociat de fizică, și Richard Obousy, student, ambii de la Universitatea Baylor din Texas, au susținut că manipularea celei de-a zecea dimensiuni spațiale poate schimba energia întunecată (vinovata de serviciu pentru accelerarea ratei de expansiune a Universului nostru) în trei mari dimensiuni spațiale: înălțime, lățime și lungime. Cu o cantitate extrem de mare de energie s-ar putea crea astfel niște „bule", în jurul unor nave spațiale, permițându-le să călătorească mai repede decât viteza luminii.

O altă abordare teoretică pleacă de la ideea că la baza teoriei relativității speciale a lui Albert Einstein stau ecuațiile lui Hendrik Lorentz (1853-1928). Acestea pleacă de la ipoteza „simetriei CPT", adică de la observația că inversarea semnului sarcinii (C), a coordonatelor spațiale (P), sau a semnului care arată scurgerea timpului (T), duce la ecuații la fel de valabile. Or, s-au pus în evidență unele încălcări ale acestei simetrii (cum ar fi, de pildă, principiul al doilea al termodinamicii, din care rezultă că scurgerea timpului nu poate fi inversată). Descoperirea unor astfel de asimetrii ar putea constitui porțițe pentru depășirea rigorilor teoriei relativității, inclusiv, poate, și a limitării impuse de viteza luminii. În particular, se poate pune chiar problema dacă legile fizicii, așa cum le cunoaștem, sunt aceleași în diferitele colțuri ale Universului, ori dacă viteza luminii este chiar o constantă, sau poate avea și alte valori în anumite condiții.

Atenție, însă! Toate viziunile de mai sus nu sunt decât modele matematice. Ele sunt capabile să cuprindă într-un cadru coerent niște fenomene. Dar nu uităm că orice teorie, orice model, nu este decât o construcție a minții omenesti, nu și realitatea însăși. Fizica, deși e ghidată de teorii, în realizarea de experimente inedite, nu poate garanta niciodată 100% că aceste experimente vor ieși exact cum prevede teoria. În ultimă instanță, deci, cuvântul decisiv îl au exclusiv rezultatele testelor de laborator.

Firește, s-au realizat și nenumărate astfel de teste. În iulie 2000, agențiile de presă anunțau că, într-un experiment efectuat de fizicieni de la Universitatea Princeton (New York), un impuls laser a străbătut un spațiu cu vapori de cesiu de 310 ori mai repede decât viteza luminii. Experimentul nu a fost însă considerat concludent. În iunie 2002 cercetători australieni au reușit, la Institutul Tehnologic Caltech din California, *teleportarea* unei fascicule laser, primul pas în direcția teleportării unor particule elementare și mai târziu a unor obiecte. Nu s-a depășit însă viteza luminii.

O mare speranță s-a pus în „cuplarea stărilor cuantice", numită și „inseparabilitatea cuantică" (în englezește, *quantum entanglement*). Am mai menționat într-un alt articol că două particule elementare „cuplate" (de pildă, provenind dintr-o aceeași sursă), oricât de mult s-ar depărta una de cealaltă, observarea sau influențarea uneia va avea efect instantaneu asupra celeilalte. Un experiment, realizat în 2008, de Nicolas Gisin și colegii săi din Geneva, Elveția, a stabilit că această interacțiune este de cel puțin 10.000 de ori mai rapidă decât viteza luminii. Din păcate, fenomenul nu poate fi folosit pentru transmiterea informațiilor. Cel puțin așa se consideră deocamdată.

Au existat și alte experimente. În 2007, proiectul MINOS a raportat că niște neutrini accelerați au depășit viteza luminii. Numai că, în 2012, după ce detectorii au fost îmbunătățiți și experimentul reluat, s-a descoperit că, de fapt, viteza luminii nu fusese depășită. În 2011, agențiile de presă anunțau că niște neutrini, trimiși de echipa OPERA Collaboration, de la CERN Geneva până la Laboratorul Național Italian din Gran Sasso, pe o distanță de 730 de kilometri, au depășit viteza luminii. Ulterior s-a constatat că, și aici, valorile fuseseră viciate de aparatura de măsurare.

Dar nu e cazul să ne descurajăm. Toate abordările, speculațiile și experimentele de mai sus sunt practic roade ale științei secolului 20. Iar, dacă înțelepciunea nu ne va părăsi, vor urma și descoperirile științei secolelor 21, 22, 23 ș.a.m.d. (și poate, mai încolo, și ale științei de peste milioane de ani...). Ele vor da peste cap multe dintre prejudecățile noastre privind natura materiei, a spațiului, timpului, dimensiunilor etc. Așa s-a întâmplat în întreaga istorie de până acum a cunoașterii, deci, nu e loc de îndoială că bariera pusă de viteza luminii va fi, la un moment dat, totuși, depășită. (Va urma)

(Urmare de la pag. 23)

Da, ai revenit acasă, Mărite Vlad Voievod, iar noi nu te-am primit cum se cuvine, deși ai tras la Palatul unde Arta Românească este regină.

Unde o fi astăzi portretul tău – originalul! – după care a fost realizată copia păstrată la Palatul Ambras, datată în anul 1600? Prin care galerie privată va fi ținut ca pentru o nouă perpetuă întemnițare ca nu cumva omenirea, păcătoasă foarte, să se trezească cu… *Originalul* prin ale noastre păduri ajunse umbră, gata de a ridica din rădăcini noi țepe de diferite mărimi pentru un ultim bal la care vor participa întru legănare în văzduh, într-o egalitate perfectă de astă dată, și regi, și sultani, și principese, și cavaleri, și președinți, și politicieni (in)demnitari, și prinți, și cerșetori, și găinari, sub ochii dilatați ai unor simpli oameni de rând cărora rândul la fericire nicicând nu li s-a fost dat!…

Ai revenit în România, Mărite Domn Vlad Țepeș, într-o vreme când am avea atâta nevoie de tine!

Erai însă doar copia unui original bine păstrat în galeriile arogantei Europe Apusene în care domnește legea dublului standard între cetățeni. Ba chiar a triplului.

Pe vremea *Luceafărului* românesc pe care, cu siguranță îl vei fi întâlnit „în locul lui menit din cer", oamenii de pe la noi încă s-ar mai fi putut împărți „în două cete – în smintiți și în mișei". Dar ție ți-ar fi fost oare îndeajuns doar „două temniți large" în care „cu de-a sila să-i aduni"?… Acum – ceata și partidele se… înfruntă amiabil banditește în fastuoase partide de vânătoare, iar temnițele par tot mai strâmte pentru lărgimea burților îmbuibate…

S-ar fi cuvenit ca la fostul Palat Regal – Muzeul Național de Artă al României, să te întâmpinăm la recenta revenire cu pâine și sare, Mărite Domn, iar în locul filmelor acelea de o scălâmbă stupiditate, mult mai potrivită ar fi fost o ilustrare pertinentă a evenimentelor istorice în care ai făcut să strălucească renumele tău de genial luptător pentru libertatea și corectitudinea morală a neamului românesc, de strateg veghetor la frontierele creștinătății ca nu cumva pe simandicoasele nații apusene să le ia… Mefisto și ai lui ucenici (im/pari)copitați.

Anul acesta, când se împlinesc 120 de ani de la apariția romanului lui Bram Stoker, dacă ai reveni cu-adevărat, ți-am spune cu tristețe: *Prea târziu, Mărite Domn!*

Dar dacă, totuși?!…

Peste un an aniversăm Centenarul Marii Uniri.

Vino!

Adu-o și pe Katharina ta dragă, blonduța săsoaică. Noi, Românii, am fost și suntem primitori; iar cerul sufletului tot înstelat ne este.

Vila Sonet, fosta locuință a lui Mihai Codreanu (pe strada Rece nr. 5), care a devenit din 1970 casă memorială, era, în deceniul al patrulea al secolului trecut, un strălucit cenaclu al Iașului, unde și-au citit din operele lor Ionel și Păstorel Teodoreanu, George Lesnea, având în față pahare cu Fetească de Cotnari, din cauza căreia se amânau uneori lecturile:

Vinul ăsta ne tot mână
Către cele veșnice,
Iar lectura se amână
Din motive tehnice.

Cu prietenul Codreanu, epigramistul se oprea adesea la vestitul han „Trei sarmale" de la Bucium. Despre acest local, sonetistul scrie unele catrene, cel mai cunoscut fiind următorul:

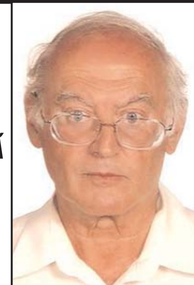
Către Rai mai scurtă cale
Alta nu găsești mai bună:
Du-te drept la „Trei sarmale"
Și-o să-ți meargă totul strună.

Iată replica lui Păstorel:

De te simți cuprins de jale,
Eu te sfătuiesc pe tine
Să te duci la „Trei sarmale"
Și-o să-ți fie totul bine.

O metaforă pentru moartea universală

Mircea OPRIȚĂ

Prozator și eseist, Mircea Horia Simionescu s-a născut în 23 ianuarie 1928, la Târgoviște. A absolvit cursurile Liceului „Ienăchiță Văcărescu" din localitatea natală și Facultatea de Litere din București. A fost o vreme redactor la ziarul *Scânteia,* apoi funcționar în Ministerul Culturii și, pentru o scurtă perioadă (1972-1973), director al Operei Române. Este autorul unui ciclu denumit generic *Ingeniosul bine temperat*, din care fac parte volumele *Dicționar onomastic* (1969), *Bibliografia generală* (1970), *Jumătate plus unu. Alt dicționar onomastic* (1976), *Breviarul. Historia calamitatum* (1980) și *Toxicologia sau Dincolo de bine și dincoace de rău* (1983). În căutare de noi tehnici literare, scrisul său experimentează la modul inventiv și fantezist, propunându-și să convertească jocul în literatură. A publicat și romane în afara ciclului care l-a făcut celebru, între care *Învățături pentru Delfin* (1979) și *Asediul locului comun* (1988). De asemenea, jurnal intim și memoriale de călătorie. Împreună cu Radu Petrescu și Costache Olăreanu, a făcut parte din așa-numita „Școală de la Târgoviște", cu merite în lansarea postmodernismului românesc. Ultima sa carte antumă este o culegere de poeme intitulată *Versete de unică folosință* (2010). A murit la 18 mai 2011.

Prin unele dintre paginile sale, scriitorul își deschide drum și spre literaturile marginale, SF-ul nelipsind de la această întâlnire cu inteligența critică și speculativ-ludică a autorului. Publicat inițial în *Viața Românească* din februarie 1976, textul intitulat *Catagrafii: turnul de oțel* conține ironii îndreptățite la adresa anticipației slabe, paraliteratura serială care „devine un gen evazionist pe cât de bine camuflat, pe atât de stânjenitor pentru spirit". În mulțimea „bazaconiilor despre viitor" citite de autor, acesta vede o dovadă clară a ruperii anticipației de realitatea inspiratoare. Se câștigă astfel, în mod inutil și chiar păgubos, un spațiu rece, mecanic, nevizitat de spirit, sinistru în fond:

„Asta mă îndeamnă să cred că turnului de fildeș, preferat de unii scriitori, i-a luat locul (printr-o abilă manevră de efracție) un alt turn – un inexpugnabil turn de oțel, total lipsit de aer, fără măcar o ferestruică prin care să se poată zări Steaua Polară sau legănarea melancolică a pomilor sub adierea vântului de seară."

Protestul se face în numele vieții autentice și a spiritului complex, care se văd excluse din acest univers tehnicizat până la superlativ și ridicol:

„Dacă lumea anului 2000 va arăta aidoma acestor generoase povestiri – searbădă, sintetică, scurtcircuitată uneori doar de sentimente manevrate prin butoane nichelate, perfect dotată cu reflexe de atac și apărare, cu găini și purcei propulsați de arcul întors cu cheia, printre aluni și arțari din material plastic –, nu încerc niciun regret că progresele geriatriei n-au ajuns să-mi permită o longevitate care să mă poarte până în ziua tuturor posibilităților."

Din fericire, lumea anului 2000, în care a reușit să ajungă și autorul acestor rânduri de sceptică ironie, este încă departe de imaginea recompusă din ipotezele ce tratează omul real ca pe un „automat în devenire". Moda fantazărilor aberante despre viitor rămâne totuși puternică, iar suportul acesteia e dat în continuare de un public naiv, dispus să se lase buimăcit cu ușurință de basmele contrafăcute ale timpului nostru. Dar, cum mai observă criticul relei tendințe, nu e mai puțin adevărat că și calculele comerciale își au partea lor de vină în încurajarea ei:

„Fabricanții de vise mecanice, netede, fără probleme (nu cumva sunt aceiași care preferă unei case frumoase vile de tip cazarmă și pistele de motocros?), au simțit corect pulsul și cererea pieții și, aidoma celor ce multiplică literatura erotică și sporesc inventarul lucrurilor urâte, speculează nerușinat o cerință curată a ființei noastre, clădind pe streșinile ei cele mai îndrăznețe trambuline de lansare în haos."

Negreșit, conchide autorul, un realism al anticipației există, iar între artiștii inteligenți și „iscusiți" dispuși să-l reprezinte îi citează pe Ion Hobana, Adrian Rogoz și Gheorghe Săsărman. Mircea Horia Simionescu are și povestiri proprii unde motivele SF nu sunt greu de recunoscut. *O descoperire* (1979) le tratează cu aceeași mină amuzat-ironică pe care le-o rezervase articolul discutat mai sus, fiind vorba tocmai de o aberație științifică patentată. Experimentul promis aici ar avea calitatea să producă, printr-un tratament cu „izotopi radiocelulari", diminuarea dirijată a gravitației și, consecutiv, plutirea degajată a corpului uman. Cu un deceniu mai înainte, *Norul de argint* (1969) descria meticulos o insectă fabuloasă care, în mod imprevizibil, se putea implica în ordinea firească a naturii și a societății, producând fenomene catastrofale. Cei preocupați de Brachilopea și în special de inteligența ei malefică mor subit. Dincolo, însă, de asemenea suspecte accidente individuale, cad victime norilor de insecte peisaje întregi, fiindcă autorul face dintr-un obiect de faună fantastică o personificare simbolică a Morții universale:

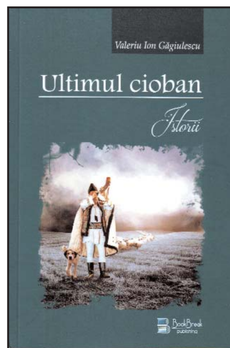
„**Norul cernea o cenușă verzuie,** ca o mușiță lipicioasă; sub ploaia ei, copacii urcând coasta dimpotrivă se topeau văzând cu ochii, ca lumânările de ceară. Pajiștea răcoroasă din vecinătate devenea cu fiecare secundă ce trecea o zgură, o leșie, un puroi fierbând mocnit. Nu se scurse mult timp și înseși stâncile falnice începură să bufnească surd, răscoapte de fierbințeală, răscolite de frământarea morții. Păsările încetaseră de mult să mai salte în aer, acum se târau muribunde, mânate orbește de spasmele sfârșitului, iar ici-colo ieșeau din afundurile pământului crustacee și reptile năucite de lumină, ca să-și ardă neîntârziat ființa în marile combustii ale aerului. Curând peisajul se întunecă în asemenea măsură din cauza scrumului și a acelei mușițe otrăvite, încât crezui că și soarele a fost măcinat de rugina morții. Spectacolul era îngrozitor, mintea nu-l poate cuprinde, dacă vrea să rămână întreagă, iar cuvintele nu pot nici pe departe să înfățișeze proporțiile concrete ale acelei morți definitive."

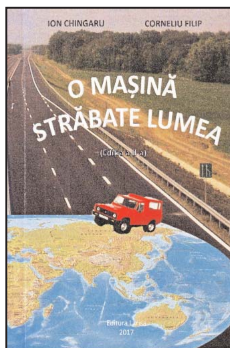
Și pentru aceste povestiri e valabilă o observație a criticii literare referitoare la „colajul de stiluri" realizat de autor în romanele sale. Astfel, stilul realist se întâlnește într-o splendidă sinteză cu cel oniric, SF, satiric (la adresa pretențiilor de infailibilitate ale științei, sau a delirului de terminologie savantă), iar în *O descoperire,* cu cel epistolar.

Semn(al) de carte

Valeriu Ion Găgiulescu, *Ultimul cioban. Istorii,* BookBreak Publishing, București, 2016

Două secole din istoria românilor, așa cum a fost ea trăită, îndurată, dar și întemeiată, dusă mai departe, prin generații, de o familie cu obârșii de cioban de pe valea Buzăului – iată ce este cartea aceasta. Familia se cheamă Baciu, iar baciul, despre care se spune că ar fi un vechi cuvânt românesc, este mai marele ciobanilor stânei de oi de la munte. Familia Baciu își află rădăcinile în locul mitic în care s-ar fi născut balada *Mioriței* și unde semințiii demult dispărute și-au lăsat, în împrejurări negreșit zbuciumate, comoara căreia îi spunem azi Cloșca cu pui. Sunt două secole de istorie despre care dascălii noștri de școală ne învățau că înseamnă „Istoria modernă și contemporană a României" și pe care diriguitorii vremelnici, păpuși sau păpușari ai histeriadei momentului, se opintesc să o șteargă sau măcar să o spurce în amintirea neamului. (Corneliu Vlad, în Prefață)

Ion Chingaru, Corneliu Filip, *O mașină străbate lumea*, ediția a II-a, Ed. Larisa, Câmpulung Muscel, 2017

ARO s-a născut aici dintr-un cântec de dragoste, dintr-un vis nebunatic, într-o adevărată „maternitate" de provincie, pe chitucul de nuc, fără niciun fel de anestezie și pus pe picioarele performanței doar cu leacuri meșteșugărești, cu trudă și cu dăruire totală. Apoi, în zilele sale de glorie, A.R.O. a știut să așeze, cu litere aldine, numele României pe buzele oamenilor de pe toate continentele lumii, ca o carte de vizită impresionantă ce obligă la admirație și respect. (...)

Din păcate, despre A.R.O. nu se mai vorbește în zilele noastre aproape nimic și fosta cetate a uzinarilor musceleni, transformată cu vremea și vremurile într-un izvor de pricopseală pentru unii, a devenit motiv de nostalgie și de tristețe nu numai pentru muscelenii care și-au împletit existența cu timpul așa-ziselor mărețe împliniri, ci și pentru toți acei oameni care dincolo de orice politică, încă mai simt și gândesc românește. (Autorii, la începutul cărții)

Mihaela Albu, Codruța-Mirela Stănișoară, Camelia Zăbavă, coordonatori, *Mari necunoscuți ai culturii române,* Recuperări, Ed. Universitaria, Craiova, 2014

Putem afirma astăzi, la o privire retrospectivă, că, indiferent în ce limbă au scris, continuând să publice în revistele românești sau străine, publicând totodată poezie și proză în limba țării de adopție, o parte dintre scriitori români din exil pot fi subsumați categoriei de „mari necunoscuți ai culturii române". Necunoașterea, nereceptarea lor nu vine însă dinspre cititorul (și, la nivel mai înalt, al istoriei literaturii) din țările occidentale, ci – paradoxal – dinspre literatura țării de origine.

Numele celor care – în Franța, Spania, Italia, Brazilia etc. – au intrat în conștiința cititorilor, dar și în dicționarele ori istoriile literaturilor respective nu sunt tocmai puține. Printre ele se numără, în afara tripletei bine cunoscute, Eliade, Ionescu, Cioran, scriitori ca Vintilă Horia, Horia Stamatu, Alexandru Ciorănescu, Oana Orlea, Ștefan Baciu, Alexandru Busuioceanu, George Astalos etc. (Mihaela Albu, în Argument la volum)

GO-ul, dincolo de joc

Valoarea educativă şi terapeutică a jocului GO

Titlul anterior este, de fapt, subtitlul unei cărţi, *GO and Communication/GO-ul ca mediu pentru comunicare,* publicată de Yasutoshi Yasuda, jucător 9 dan, cel mai înalt rang pentru jucătorii profesionişti, prima dată în japoneză, în anul 2000, la Editura Tosho-bunka, apoi în engleză (2002, Slate and Shell) şi în alte limbi (franceză, poloneză). Cu permisiunea autorului, vom prezenta în revistă părţi din carte, spre folosul cititorilor români interesaţi de *imperialul joc* oriental (formularea îi aparţine… şahistului Edward Lasker), eventual spre utilizarea GO-ului ca instrument educativ şi terapeutic, deopotrivă eficient pentru copii şi adulţi cu probleme, după cum ne asigură deja introducerea traducătorului american, care face şi o scurtă prezentare a jocului, suficientă pentru înţelegerea cărţii. (N. red.)

Introducere

GO-ul ca mijloc de comunicare este consemnarea unei descoperiri surprinzătoare, anume, că un joc simplu poate avea o enormă valoare educativă şi terapeutică. Jocul de GO îşi are originile în China, cu mii de ani în urmă. El este foarte popular în Orientul Îndepărtat, iar după introducerea lui în Europa şi America, în ultima parte a secolului al XIX-lea, a devenit treptat familiar şi occidentalilor. Numele GO vine din japoneză, unde înseamnă „jocul încercuirii". Numele chinezesc este *weichi*, iar coreenii îl numesc *baduk.*

Yasutoshi Yasuda, persoana care a făcut descoperirea menţionată mai devreme, este jucător profesionist japonez. Preocupat de problemele sociale din şcolile japoneze, el a început să-i înveţe GO pe elevi şi, spre surpriza sa, a constatat că jocul are efecte pozitive imediate. Copiii neastâmpăraţi deveneau mai calmi şi mai interesaţi de şcoală în general; copiii timizi începeau să interacţioneze cu colegii; copiii apatici deveneau activi. După o vreme, efectele erau spectaculoase.

Încurajat de aceste experienţe cu elevii, dl Yasuda şi-a extins eforturile şi la casele pentru bătrâni şi apoi la instituţii pentru persoane cu dizabilităţi mentale şi fizice. În toate cazurile, jocul a avut efecte pozitive impresionante. Pot atesta personal realitatea acestor efecte, deoarece l-am însoţit pe dl Yasuda în mai multe şcoli şi instituţii din Japonia, cu prilejul a două vizite, şi, în plus, i-am învăţat eu însumi GO pe sute de copii din Statele Unite. În acest moment, lucrez cu un grup de vârstnici cu probleme mentale. Tot ce spune dl Yasuda despre puterea GO-ului este adevărat.

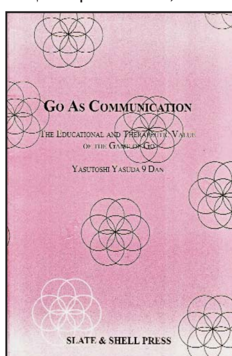
Versiunea jocului care este folosită în aceste programe terapeutice este foarte uşor de învăţat. Nu este necesară nicio iniţiere prealabilă în GO. Există şi niveluri mai complicate ale jocului, dar pentru aceste programe dl Yasuda foloseşte o versiune numită *GO-captură.* Regulile sunt următoarele:

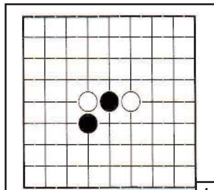
Tabla de joc este caroiată, cu linii verticale şi orizontale – o bună alegere este tabla 7 X 7 sau 9 X 9. Piesele sunt circulare, de două culori contrastante, de obicei, alb şi negru, dar se pot folosi şi alte culori. Piesele sunt plasate în intersecţiile caroiajului şi, după aşezarea pe tablă, nu se mai mută. Se poate juca în orice intersecţie, inclusiv în cele de pe margini. În Figura 1 apare o tablă cu 9 linii, cu patru piese (se mai numesc şi „pietre") pe ea.

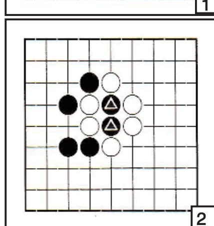
Primul mută negrul, apoi se continuă alternativ. Obiectivul este înconjurarea uneia sau mai multor piese ale celuilalt jucător, prin plasarea unor piese în toate intersecţiile libere din jurul lor.

În Figura 2, două piese negre au fost înconjurate în acest fel. Aceste pietre, indicate prin triunghiuri, sunt ridicate de pe tablă atunci când ultima lor intersecţie adiacentă liberă este ocupată şi astfel albul câştigă, pentru că a capturat primul. (...)

Acest joc este surprizător de interesant şi de provocator, în ciuda simplităţii lui.

1

2

Jucătorii experimentaţi preferă să practice o versiune mult mai complicată a jocului, iar jucătorii care încep cu GO-captură pot trece uşor la versiunea complexă. Orice carte de iniţiere în GO vă va explica diferenţa. Multe programe şcolare de GO care încep cu GO-captură trec ulterior la GO-ul normal, în funcţie de interesele elevilor şi de intenţiile profesorului.

O problemă în Occident pentru cei care doresc să încerce abordarea dlui Yasuda este procurarea echipamentului, deoarece jocurile de GO nu sunt nici atât de uşor de găsit şi nici atât de ieftine ca în Extremul Orient. Din fericire, nu este dificil de improvizat un asemenea echipament.

Tabla de joc poate fi obţinută prin desenarea unui caroiaj pe hârtie sau carton. Cel mai simplu mod de a obţine piese de joc este lipirea de hârtie autoadezivă, disponibilă în librării, pe monede mici. Pentru tabla 9 X 9, 40 de piese de fiecare culoare sunt suficiente. Singura grijă este ca mărimea pătratelor caroiajului să fie compatibilă cu mărimea pieselor – piesele vecine trebuie să se atingă una de alta.

Pentru lecţii în faţa unei clase sau pentru comentarea unei partide, este nevoie de o tablă mai mare, fixată pe perete. Cel mai simplu mod de a obţine aşa ceva este lipirea de magneţi pe rondele de plastic, apoi desenarea caroiajului pe hârtie şi ataşarea acesteia de un suport care reţine magneţii. Cu investiţii foarte mici, se obţine o plăcută tablă de demonstraţie, precum şi seturi de joc pentru grupuri oricât de mari.

Realmente, nu există niciun impediment pentru cineva care găseşte de interes acest program educativo-terapeutic – aşa cum apreciez şi eu, şi mulţi alţii din lume. Beneficiile sunt imediate şi vizibile. Mulţi oameni din multe ţări au iniţiat în GO-captură mii de persoane de toate vârstele, cu efecte foarte bune. Programul dlui Yasuda oferă tuturor ocazia de a provoca asemenea progrese.

William Cobb, Septembrie 2002

Prefaţă

Jucam GO la un centru de îngrijire a bătrânilor, între două echipe, fiecare mutând pe rând. La un moment dat, un bătrân care nu părea să poată merge fără baston, s-a ridicat şi a venit la mine. Era atât de absorbit de joc, că uitase să-şi mai ia bastonul!

Se spune adesea că în vremea noastră oamenii îşi pierd entuziasmul. Sunt oare singurul care simte că oamenii, copiii şi adulţii în egală măsură, arată obosiţi? Am vrut să fac ceva pentru a contracara această situaţie şi, cu un număr de ani în urmă, m-am angajat la un plan de popularizare a GO-ului, în speranţa că, jucător profesionist fiind, pot ajuta cumva societatea.

De atunci, de-a lungul anilor, am vizitat instituţii de educaţie, inclusiv grădiniţe, şcoli elementare şi gimnaziale, ca şi instituţii pentru persoane cu probleme mintale. Jocul pe care l-am promovat este versiunea GO-captură, care nu presupune reguli complicate. De fapt, oricine poate îndrăgi jocul, după ce înţelege o singură şi simplă regulă.

Mi-a fost dat să văd rezultate uimitoare. Am văzut copii şi adulţi deopotrivă recăpătându-şi lumina privirilor. Episodul cu bătrânul este doar un exemplu de efect neaşteptat. I-am auzit adesea pe alţii numind miracole asemenea întâmplări, dar aş dori să subliniez că fiecare dintre noi deţine puteri interne uriaşe, care sunt doar scoase la iveală de GO.

Oricine poate învăţa GO-captură, deoarece jocul transcende diferenţele de vârstă, dizabilităţile, barierele de limbă. Atunci când comunicăm cu alţii în jurul tablei de joc sau când un grup de jucători devin uniţi ca unul în timp ce participă la un joc pe echipe, ne regăsim bucurându-ne de interacţiunea cu ceilalţi, uitând de orice clasificare socială. În procesul de căutare a mutării care urmează şi de descoperire a răspunsului prin forţe proprii, ne realizăm potenţialul nostru cel mai înalt.

Programul pe care l-am iniţiat s-a răspândit în Japonia şi prin şcoli şi instituţii din lume. În vremea aceasta, am reflectat asupra semnificaţiei comunicării şi interacţiunii prin GO şi am avut atât de multe experienţe emoţionante, că am sperat ca într-o bună zi să pot împărtăşi acestea la cât mai mulţi oameni. Voi fi fericit dacă voi putea induce cititorului, prin această carte, plăcerea de a juca GO.

Yasutoshi Yasuda, Ianuarie 2000

(Informaţii din GO-ul românesc se pot găsi pe site-ul Federaţiei Române de GO, www.frgo.ro)

Semn(al) de carte

Eliza Roha, *Salt în umbra nemuririi,* roman, Editura Betta, 2017

Salt în umbra nemuririi, al douăzeci şi unulea roman al Elizei Roha, este o naraţiune dintre acelea care au în centrul atenţiei formarea unei personalităţi. Aşadar, este un *bildungsroman,* unul de factură aparte, sensibil diferit de formula lui Goethe sau Thomas Mann. Această devenire a personalităţii nu mai este observată la romanciera noastră în trepte, ci in salturi. Pe cale de consecinţă, titlul cărţii ar putea suporta un corectiv, în sensul că e vorba de salturi multiple până se ajunge in umbra nemuririi. În primele etape ale devenirii, scriitoarea pare o adeptă a lui Taine, Darwin, dar şi Marx. Mediul are o influenţă decisivă asupra individului. În prima etapă, găsim un individ obişnuit într-un mediu obişnuit autohton. Aşadar, personajul se mulează conform mediului. În a doua etapă, găsim acelaşi individ, dar care este în proces de a se mula pe tiparele unui mediu neobişnuit, întrucât cadrul e unul din tărâmuri extreme – nordice, încremenite în zăpadă şi gheaţă, dar, mai ales, fiindcă personajele de acolo sunt cu desăvârşire în afara comunului. În a treia etapă, Taine şi ceilalţi sunt contrazişi, întrucât, mulat de cadrul neobişnuit anterior, personajul a devenit peste rând prin calităţile sale profesionale, paranormale şi altitudine morală. În această etapă, începe să muleze mediul după chipul şi asemănarea lăuntrică cu eroul, pentru ca în ultima, în care se trece, de asemenea, *printr-un salt,* aidoma unui *blitz,* personalitatea, care capătă global dimensiuni epopeice, *supra*-umane, prin accedere la dimensiune sacră, să facă mediul de a se calchia după sine, pentru a se înălţa, cum s-a înălţat el. Ambiţia romancierei a fost aici enormă. A năzuit şi, putem afirma, a reuşit să creeze un personaj pozitiv, un Mîşkin, un Ilie Moromete *al său,* bineînţeles, unul construit după un calapod cu desăvârşire altul în raport cu cele două personaje ilustre. (*Salturi spre lumina nemuririi* de Victor Atanasiu)

Ars longa...

Luminița Gliga

Academia Română se poate mândri cu numeroși artiști, specialiști și cercetători printre membrii personalului său. Luminița Gliga (n. 23 oct. 1975, Brașov, România) este unul dintre aceștia. În 2002 a absolvit Universitatea Națională de Arte București, Facultatea de Arte Plastice, secția pictură. Din 2003 este membru al U.A.P. România, Filiala pictură București; este și membru al A.I.A.P. – UNESCO. În 2008 obține titlul de doctor în arte vizuale la Universitatea Națională de Arte București. Tot din 2008 este membru al Academiei Româno-Americane de Arte și Științe (A.R.A.).

Artista are peste 40 de expoziții personale în România și în străinătate, a participat la peste 45 de expoziții de grup, la festivaluri internaționale de artă, la târguri de artă în Statele Unite, Italia, Japonia, China, Belgia, Anglia, Elveția, Franța, Rusia, Germania și în aproape toate orașele mari ale României.

Luminița Gliga figurează în *International Contemporary Artists*, vol. 2 (USA); *International Dictionary of Artists*, vol. 1 (USA); *SUU Art Magazine* (Spania); *Dicționarul personalităților feminine din România*, Ed. Meronia 2013; *Dicționarul personalităților din România – biografii contemporane 2014*, Ed. Anima; HUBNERS WHO IS WHO; Catalog TERRAVISION, Colecția „Artiști contemporani” (44); *Luminița Gliga – painter*, C.D. și catalog;

A primit mai multe distincții pentru activitatea artistică: Premiul ARA pentru Artă „Ionel Jianu”, Academia Americano-Română de Arte și Științe; Diploma oficială „M.C.A.” și Medalia de aur, Cannes, Franța; Diploma și Medalia de argint aurit – Societatea Academică „Arts-Sciences-Lettres”, Paris, Franța.

Lucrări ale sale se găsesc în colecții particulare și instituții din Anglia, Austria, Canada, China, Danemarca, Franța, Germania, Irlanda, Italia, România, USA.

Nume importante ale criticii de artă din țară și de peste hotare au apreciat creațiile sale, numindu-le adesea „eseuri cromatice”. Referințe critice pentru Luminița Gliga au fost exprimate de Victoria Anghelescu, Corneliu Antim, Gh. Achiței, Gh. Crăciun, Paul Cornel Chitic, acad. Răzvan Theodorescu, Gh. Vida, Jean Louis Avril (Franța), M.N. Rusu (USA), Abraham Lubelski (USA), David Kastner (USA) și alții.

În perioada 26 ianuarie–6 februarie 2015, a fost prezentă pe simezele sălii „Theodor Pallady” a Bibliotecii Academiei Române cu expoziția de pictură *Gând și culoare*, cuprinzând o selecție de 70 de lucrări, care au adus în fața iubitorilor de artă compoziții abstracte și peisaje interpretate. Acestea sunt inspirate din lumea reală înconjurătoare, din călătorii, dar și din lumea imaginară, din idei și gânduri.

Exprimarea prin imagine pictată este astfel o explorare emoțională și intelectuală a lumii interioare și exterioare. Privitorul este atras într-o „capcană”, mai ales prin cromatica optimistă care predomină în majoritatea lucrărilor. Fiecare pictură este un univers, cu care privitorul este invitat să intre in dialog, depinzând de doza de imaginație, precum și de dorința acestuia pentru a-și hrăni spiritul.

Cu prilejul expoziției de la Biblioteca Academiei Române, acad. Răzvan Theodorescu a spus (detalii la http://www.biblacad.ro/expoGand&Culoare.html): „Luminița Gliga își trăiește cu jubilație cufundarea în natură și în cultură deopotrivă. Atașată unor reminiscențe simboliste de bună factură, dar și tradiției foarte moderne a colajului, iubitoare de acorduri armonioase și acute – mergând de la ocru la negru, într-o pictură când strălucitoare, când mată din compozițiile sale în acrylic, artista a făcut pelerinajul păgân și creștin al Efesului, dar și pe cel mental, al Apocalipsei. Luminița Gliga – semnalată în prestigioasa revistă *Univers des Arts* – are un viitor pe care îl salut și pe care i-l doresc luminos precum pictura sa.” (Viorel GAFTEA)

Număr ilustrat cu lucrări de Luminița Gliga.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Johan GALTUNG – politolog, Norvegia
- Cătălin MAMALI – psiho-sociolog, SUA
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Alexandru MĂRCHIDAN – scriitor, Pitești
- Emanuel BĂDESCU – istoric, București
- Acad. Alexandru BOBOC – București
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Constanța VAIDA HALIȚĂ – arhitect, București
- Marin AIFTINCĂ – prof. univ., București
- Sorin Lory BULIGA – istoric de artă, Târgu-Jiu
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Col. Gorgel RUSU – București
- Maria VAIDA – scriitor, Cluj-Napoca
- Ion C. ȘTEFAN – scriitor, București
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Cristian COCEA – scriitor și ezoterist, Pitești
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Dan D. FARCAȘ – scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Viorel GAFTEA – informatician, București